

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres: notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD z wydrukiem na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, odstęp – 1,15. Maksymalna objętość tekstu około 20 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta. Marginesy – 2,5 cm. W przypadku tekstów dłuższych niż 20 stron – po konsultacji z Autorem – artykuł może być opublikowany w kilku częściach.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 10 wersów) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, słowa kluczowe i „Summary” w języku angielskim (do 10 wersów).
- W przypadku recenzji należy dołączyć tytuł recenzowanej publikacji w języku angielskim oraz zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśzczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku polskim: Tamże, dz. cyt., zob. Czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinia – 1,15. W przypisach odwołujących się do artykułów z gazet lub czasopism podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s.2.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, data i miejsce wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992. W przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, (red.) M. Krajewski, Płock 2006.
- Przed przysłaniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: Dawny ratusz w Sierpcu (ob. Muzeum Wsi Mazowieckiej) – miejsce spotkań Oddziału TNP w Sierpcu

Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

2/263
APRIL – JUNE
2020

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)
MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)
MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)
DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)
DR ANDRZEJ DWOJNYCH
DR TOMASZ PIEKARSKI
DR WALDEMAR PODEL
PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. UCZ. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)
REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)
PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:
pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

2/263
KWIECIEŃ – CZERWIEC
2020

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)
MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)
MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)
DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)
DR ANDRZEJ DWOJNYCH
DR TOMASZ PIEKARSKI
DR WALDEMAR PODEL
PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)
KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:
pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

ZBIGNIEW KRUSZEWSKI 200TH ANNIVERSARY OF THE SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK SPEECH BY PRESIDENT ZBIGNIEW KRUSZEWSKI AT THE GENERAL MEETING OF TNP MEMBERS ON 22 JUNE 2020	3
TOMASZ KOWALSKI MIRACULOUS CRUCIFIX FROM SŁUPIA. HISTORY OF THE MONUMENT AND FATES OF ITS CULT	6
WALDEMAR ŁĄTKOWSKI REVIEW OF PŁOCK VOIVODSHIP CITIES IN THE YEARS 1820–1822	14
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI BEHAVIOR OF RED ARMY SOLDIERS IN NORTH WEST POVIATS WARSAW VOIVODESHIP IN 1945 AND 1946 IN ARCHIVAL DOCUMENTS. PART I – POVIATS SIERPC AND PŁOŃSK SUPPLEMENT	26
MARIUSZ CELMER POVIAT OFFICE OF PUBLIC SECURITY IN SIERPC TOWARDS THE CATHOLIC CHURCH IN THE YEARS 1945–1956	29
ANDRZEJ BUKOWSKI THE BEGINNING OF THE CHEMICAL ENGINEERS STUDIES IN PŁOCK BRANCH OF WARSAW TECHNICAL UNIVERSITY IN THE 1969–1976 PERIOD	41
REVIEW MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI <i>THE CALENDAR OF THE LIFE AND ACTIVITIES OF THE BLESSED BISHOP LEON WETMAŃSKI (1927–1941)</i> (Rev. Wojciech Kućko)	46
CHRONICLE 200TH ANNIVERSARY OF THE SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK GENERAL MEETING OF TNP MEMBERS ON 22 JUNE 2020 Agnieszka Ciechomska	50
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 IV – 30 VI 2019	54
OUR AUTHORS	72

SPIS TREŚCI

ZBIGNIEW KRUSZEWSKI JUBILEUSZ 200-LECIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO WYSTĄPIENIE PREZESA ZBIGNIEWA KRUSZEWSKIEGO NA ZWYCZAJNYM WALNYM ZEBRANIU CZŁONKÓW TNP W DNIU 22 CZERWCA 2020 ROKU	3
TOMASZ KOWALSKI ŁASKAMI SŁYŃĄCY KRUCYFIKS ZE SŁUPI. DZIEJE ZABYTKU I HISTORIA KULTU	6
WALDEMAR ŁĄTKOWSKI OPIS MIAST WOJEWÓDZTWA PŁOCKIEGO W LATACH 1820–1822	14
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI ZACHOWANIE ŻOŁNIERZY ARMII CZERWONEJ NA TERENIE PÓŁNOCNO-ZACHODNICH POWIATÓW WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO W 1945 I 1946 R. W DOKUMENTACH ARCHIWALNYCH CZĘŚĆ I – POWIATY SIERPECKI I PŁOŃSKI SUPLEMENT	26
MARIUSZ CELMER POWIATOWY URZĄD BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO W SIERPCU WOBEC KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W LATACH 1945–1956	29
ANDRZEJ BUKOWSKI POCZĄTKI KSZTAŁCENIA INŻYNIERSKIEJ KADRY CHEMICZNEJ W FILII POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ W PŁOCKU W LATACH 1969–1976	41
RECENZJA MICHAŁ MARIAN GRZYBOWSKI <i>KALENDARIUM ŻYCIA I DZIAŁALNOŚCI BŁOGOSŁAWIONEGO BISKUPA LEONA WETMAŃSKIEGO (1927–1941)</i> (Rec. Wojciech Kućko)	46
KRONIKA JUBILEUSZ 200-LECIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO ZWYCZAJNE WALNE ZEBRANIE CZŁONKÓW TNP W DNIU 22 CZERWCA 2020 R. Agnieszka Ciechomska	50
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 IV – 30 VI 2019 R.	54
NASI AUTORZY	72

JUBILEUSZ 200-LECIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

WYSTĄPIENIE PREZESA ZBIGNIEWA KRUSZEWSKIEGO NA ZWYCZAJNYM WALNYM ZEBRANIU CZŁONKÓW TNP W DNIU 22 CZERWCA 2020 ROKU

Szanowni Państwo!

Dzieje naszego Towarzystwa Naukowego Płockiego nierozdzielnie związane są z dziejami Polski i Płocka. Przed stu laty naszym przodkom nie było dane uroczyste obchodzić stulecia, tak i nam dzisiaj, po kolejnych stu latach nie jest dana możliwość organizacji obchodów dwusetlecia, tak jak zaplanowaliśmy. Zmuszeni jesteśmy czynić to ukradkiem, w pośpiechu, bez głębszej refleksji i zadumy. Jesteśmy na froncie walki z wirusem, który zagroził całej ludzkości na planecie. My tutaj też nie mamy pełnego rozeznania, co do jego istnienia i niebezpieczeństw jakie na nas, być może, czyhają. Stąd mój planowany referat ograniczę do kilku stwierdzeń, by maksymalnie skrócić jego czas, jak i całego naszego dzisiejszego spotkania. Może z tej sytuacji płynąć też nauka. Mark Twain powiedział: „Dobre przemówienie ma dobry początek i dobry koniec – oba powinny być najbliżej siebie”. Postaram się, aby tak było, jeżeli idzie o początek i koniec. Ocenę pozostawiam Państwu.

Wielce Szanowni Zebrani!

Przed dwustu laty Kajetan Morykoni powiedział: „[...] chociażby robota nasza od kogo za mniej skuteczną uważana była, chociażby się komu próżną praca nasza wydawała [...] – dla współczesnych, dla mieszkańców Ziemi Płockiej przynajmniej nie jest obojętną [...]”. Jestem przekonany, że myśli te są aktualne i dzisiaj.

W bardzo trudnej sytuacji politycznej, po klęsce powstania kościuszkowskiego, po upadku nadziei związanej z Napoleonem, powstała namiastka państwa polskiego – Królestwo Polskie. Istniała potrzeba wzmocnienia pozycji Polski. Światli ludzie upatrywali realizacji tych potrzeb w rozwoju nauki i kultury, a także w umacnianiu świadomości narodowej Polaków. Żywe pozostawały idee Oświecenia polskiego i europejskiego. Na czele Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego stał

Prezes TNP prof. Zbigniew Kruszewski podczas wystąpienia
Fot. M. Wróbel

minister Stanisław Kostka Potocki. Człowiek światły i otwarty, widzący w edukacji drogę dla narodu nowoczesnego, który „nakazywał profesorom układać naukowe zapisy”. W 1800 roku powstało Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, w 1815 roku – Towarzystwo Naukowe Krakowskie, w 1818 roku – Towarzystwo Naukowe w Lublinie. Następne było nasze, powstało w 1820 roku. Kolejne – Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Poznaniu utworzono dopiero 1857 roku. Wcześniej, bo w 1816 roku powołano Uniwersytet Warszawski, z pierwszym rektorem ks. Wojciechem Szwejkowskim, nauczycielem Szkoły Wojewódzkiej Płockiej.

Płock w roku 1820 liczył ponad 6 tysięcy mieszkańców i był ważnym ośrodkiem administracyjnym, posiadał dobrze zorganizowane szkolnictwo, ze Szkołą Wojewódzką na czele. Dyrektorem tej najstarszej szkoły w Polsce, której początek datowany jest na rok 1180, został w 1819 roku Kajetan Morykoni, przybyły z Lublina. Człowiek, który odegrał w dziejach płockiej Szkoły ważną rolę, zdecydowanie podniósł poziom nauczania, poprawił warunki nauki. Szkoła stała się placówką naukową z odpowiednim zapleczem badawczym – biblioteką i muzeum.

Kajetan Morykoni, 19 marca 1820 roku, podczas uroczystości szkolnej przedstawił „Pierwsze myśli

względem utworzenia Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej w Płocku". W referacie wskazywał cel Towarzystwa: „upowszechnić i wznosić, ile możność dozwoli oświecenie w kraju”. Zapropował w związku z tym działania: po pierwsze, publikować w pismach opracowania dziejów narodowych, zwłaszcza dotyczących województwa płockiego, przedstawiać też potrzeby regionu; po drugie, umożliwiać społeczeństwu nabywanie i pogłębianie ważnych, potrzebnych wiadomości, młodzież zachęcać do zdobywania wiedzy i kształcenia umiejętności; po trzecie, współpracować z innymi towarzystwami, korzystać z ich doświadczeń i dzielić się swoimi.

Pierwsze założycielskie zebranie odbyło się 3 czerwca 1820 roku w Szkole Wojewódzkiej. Zebranie wybrało biskupa płockiego ks. Adama Prażmowskiego na prezesa. Na sekretarza wybrano Kajetana Morykoniego, który prowadził i organizował życie Towarzystwa. Biskup pełnił swoją funkcję prezesa raczej honorowo. Sekretarz opracował pierwszy statut i program działania, pozyskiwał nowych członków i sympatyków. Przydzielał zadania i kierował prośby do członków Towarzystwa. K. Morykoni już 23 września 1821 roku otrzymał zgodę ówczesnych władz na prowadzenie Biblioteki Publicznej i Szkolnej Województwa Płockiego oraz Muzeum Publicznego i Szkolnego Województwa Płockiego. Morykoni kierował apele do obywateli, członków Towarzystwa i nauczycieli szkoły o gromadzenie wiadomości i pomoc w badaniach. Apele te nie zawsze znajdowały odzew. Program pracy Towarzystwa został przedstawiony w „Prospekcie działań Towarzystwa Naukowego przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej”, uchwalonym 28 stycznia 1821 roku. Prospekt wyznaczał wspólny kierunek tematycznych badań dla wszystkich członków Towarzystwa, jako indywidualnych prac, które miały składać się na opracowanie zwartego dzieła przedstawiającego obraz województwa. Wymagało to określonej metodologii, która została jasno w „Prospekcie” przedstawiona: po pierwsze, wszelkie przedmioty i fakty w obrazie województwa nie ujmować statystycznie, lecz w ich rozwoju i przemianach; po drugie, nie poprzestawać na stwierdzeniu faktów, lecz wnikać w ich przyczyny, rozwój, przemiany; po trzecie, odkrywać wzajemne związki między przemianami; po czwarte, nie poprzestawać na stwierdzeniu niezadowolającego stanu, lecz proponować środki zaradcze; po piąte, zbierać dane ze źródeł wiarygodnych – wszystko to należy wyrażać jednoznacznie i tylko w dziesięciu wierszach.

W pracach Towarzystwa aktywnie uczestniczyła młodzież szkolna, która dostarczała własne

opracowania, książki do biblioteki, jak i obiekty muzealne. Najbardziej aktywnym członkiem był ówczesny prokurator Wincenty Hipolit Gawarecki, autor wielu rozpraw, monografii, przyczynków, rękopisów o tematyce prawnej oraz opisów miast i województwa płockiego. Wyróżniał się też w pracach Towarzystwa Augustyn Żdzarski, który był poetą, tłumaczem, wydawcą pierwszego płockiego czasopisma o charakterze literackim „Dziedzilija”. Istotne dla działalności naukowej Towarzystwa były też opracowania K. Morykoniego. Prace badawcze Gawareckiego i Morykoniego niewątpliwie były pionierskie i zapoczątkowały badania historyczne nad dziejami Płocka, Ziemi Płockiej oraz Mazowsza. Waldemar Rolbiecki – badacz początków naszego Towarzystwa, jak i abp Antoni Julian Nowowiejski w swojej monografii historycznej, uważają, że ostatnie publiczne posiedzenie Towarzystwa Naukowego odbyło się 23 września 1827 roku i datę tę wskazują na zaprzestanie działalności.

Można jednak w sprawozdaniu Szkoły Wojewódzkiej za rok 1828/1829 znaleźć notę, że istnieje potrzeba w późniejszym czasie przedstawienia prac Towarzystwa. Po dacie wrześniowej 1827 roku była więc prowadzona działalność – może ograniczona – ponieważ znajduje się zapowiedź odbycia spotkania we wrześniu 1830 roku. Ostatecznie jednak wybuch powstania listopadowego, jak i śmierć 27 grudnia 1830 roku Kajetana Morykoniego zakończyły pierwszy okres funkcjonowania naszego Towarzystwa. Za datę zawieszenia działalności przyjmuje się 1830 rok.

Po klęsce powstania listopadowego działalność innych towarzystw naukowych także zamarła. Nasiliły się represje, wprowadzono nowy podział administracyjny, rugowano ze szkół polskich nauczycieli. Przykładowo w Płocku Szkołę Wojewódzką przemianowano na Gimnazjum Gubernialne z nauczaniem w języku rosyjskim.

Szanowni Państwo, na podsumowanie...

Powstałe towarzystwa, razem z naszym Towarzystwem, wiele dokonały w tym stosunkowo krótkim okresie funkcjonowania. Założyciele i członkowie byli przedstawicielami rodzącej się świeckiej klasy inteligentkiej. Upatrywali oni w oświacie, nauce i kulturze dróg dla rozwoju narodu, jego unowocześnienia. W Płocku takim człowiekiem był Kajetan Morykoni, który starał się cywilizować i rozwijać umysł człowieka. Uważał, że cele te można osiągnąć przez przysparzanie wiedzy o dziejach, historii regionu, miejscowości, opis przyrody i kultury. Zarazem działania te prowadzić miały do scalenia

i umacniania tożsamości narodu, poczucia więzi, zwrócenia uwagi na wartości. Członkowie naszego Towarzystwa przyczynili się walcnie do manifestacji narodowej, o dużym ładunku patriotycznym, jakim był ponowny pochówek szczątków Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego w sarkofagu z Orłem Białym w katedrze płockiej w 1825 roku.

Działacze naszego Towarzystwa z tamtego okresu pozostawili istotne prace historyczne, zbiory muzealne, zbiory biblioteczne, jako wartości materialne, będące warsztatem pracy umysłowej. Pozostawiono jednak coś znacznie cenniejszego, pobudzenie szeregu osób w Płocku do działań i myślenia na rzecz kraju, własnej, najbliższej okolicy, regionu.

Zapoczątkowano badania regionalistyczne wskazujące gdzie są nasze korzenie, a przez to ożywienie patriotyczne. Uruchomiono mecenat społeczny jako bazę ideową, w tym młodzież, która aktywnie uczestniczyła w szeregu przedsięwzięć Towarzystwa.

Towarzystwo Naukowe Płockie stało i stoi w swojej działalności naukowej, oświatowej i kulturalnej na straży myśli humanistycznej, traktując tę ideę jako rozumienie innych ludzi, ich pragnień i problemów, a szczególnie ich godności. Towarzystwo nasze kształtuje świadomość, więzi lokalne oraz postawy regionalistyczne, przyczynia się do przekazywania dziedzictwa kulturowego następnym pokoleniom. Upowszechnia wiedzę o Płocku i Ziemi Płockiej.

Towarzystwo Naukowe Płockie jako instytucja samorządna, niezależna od władz państwowych i lokalnych, przyczynia się do budowania społeczeństwa obywatelskiego, społeczeństwa wiedzy, tak potrzebnego we współczesnej Polsce.

Towarzystwo nasze przez swoje dziedzictwo, kulturę, naukę, trwanie jest kontynuatorem idei i myśli zrodzonej przed dwustu laty.

Zbigniew Kruszewski
Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego

Znaczek organizacyjny wykonany po raz pierwszy dla członków Towarzystwa Naukowego Płockiego.
Projekt: Jan Milner, wykonanie: Firma Barossa

Medal wybity z okazji 200-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego, awers i rewers.
Projekt: Stanisław Płuciennik, wykonanie: Firma Barossa

ŁASKAMI SŁYNĄCY KRUCYFIKS ZE SŁUPI. DZIEJE ZABYTKU I HISTORIA KULTU

Abstrakt

Artykuł omawia dzieje kultu siedemnastowiecznej figury Chrystusa Ukrzyżowanego z kościoła parafialnego pw. św. Jakuba w Słupi (dekanat bielski, diecezja płocka). Podjęto tu próbę rekonstrukcji dziejów zabytku, prześledzono rolę tego wizerunku w pobożności wiernych na przestrzeni dziejów oraz wskazano jego walory artystyczne. Omówiono również sposoby jego ekspozycji i zmiany aranżacji wnętrza, w którym go przechowywano.

Słowa kluczowe: Słupia (powiat sierpecki), krucyfiks, wizerunek słynący łaskami, diecezja płocka, biskup Antoni Sebastian Dembowski

Przedmiotem rozważań jest przechowywany dziś w bocznej kaplicy kościoła parafialnego pw. św. Jakuba Apostoła w Słupi (gmina Zawidz, powiat sierpecki) siedemnastowieczny krucyfiks, który aktualnie jest zaledwie jednym z wielu elementów kościelnego interioru, jednak w przeszłości pełnił niepoślednią religijną rolę – uznawany był przez wiernych za wizerunek słynący łaskami. Fakt ten kilkakrotnie odnotowano w diecezjalnych schematyzmach, a także dowodziła go aranżacja figury we wnętrzu słupieckiego kościoła. Doniośle, pobożnościowej roli krucyfiksu ze Słupi w ubiegłych stuleciach nie poświęcono dotąd żadnej uwagi¹. Niniejszy tekst jest bodaj pierwszą próbą wprowadzenia zabytku do naukowego obiegu i zrekonstruowania oraz przypomnienia jego historii.

*

Pośród kilku, ciekawych relikwów przetrwałych z dawnego wyposażenia słupieckiego kościoła uwagę zwraca zbliżona do naturalnej wielkości rzeźbiona figura ukrzyżowanego Chrystusa, eksponowana dziś w noszącej znamiona klasycyzmu nastawie ołtarzowej, w otoczeniu dodanych do niej figur asysty oraz wotów dziękczynnych. Rzeczony ołtarz

¹ Pasyjny kult w słupieckim kościele miał charakter lokalny. Mimo zintensyfikowania „promocji” miejsca w diecezjalnych wydawnictwach drugiej połowy XIX w. nie udało mu się zaistnieć na mapie ważnych ośrodków pielgrzymkowych diecezji płockiej. Słupia bez wątpienia pozostawała w cieniu nieodległych, maryjnych miejsc świętych w Sierpcu i Koziębrodach, do których kierowały się (z różnym natężeniem) ważne pątnicze szlaki. Warto dodać, że podobny w charakterze kult łaskawego wizerunku *Ukrzyżowania Chrystusa* zaistniał w podsierpeckim kościele pw. Świętego Krzyża, który po jego zniszczeniu przeniesiono do klasztornej kaplicy mniszek benedyktynek. Pisałem na ten temat w: T. Kowalski, *Łaskami słynący obraz Ukrzyżowania Chrystusa z Sierpca. Historia, ikonografia, kult*, „Notatki Płockie” 2017, nr 2, s. 3-8.

Słupia, kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła, widok ogólny od południa, z prawej murowana dzwonnica, fot. Tomasz Kowalski, 2020 r.

stoi w bocznej kaplicy, przybudowanej od strony północno-zachodniej do prezbiterium kościoła parafialnego w Słupi, wzniesionego w 1875 roku. Obecny kościół zastąpił swojego drewnianego poprzednika. Warty szczególnej uwagi jest jednak fakt, że do onej drewnianej świątyni, przez kilka stuleci przybudowana była podobna, murowana i sklepiona kaplica, która od przynajmniej XVIII wieku mieściła interesujący nas krucyfiks i stała się miejscem jego szczególnej czci i rozwijania przez wiernych pasyjnej pobożności oraz ośrodkiem funkcjonowania Bractwa Ukrzyżowanego Pana Jezusa². Tok wywodu w niniejszym tekście, oparty

² Zbyt lakoniczne (odnalezione dotąd) wzmianki archiwalne nie pozwalają jednoznacznie ocenić szczegółów budowy nowej świątyni i potwierdzenia, lub obalenia tezy, jakoby istniejąca do dziś kaplica pozostawała tożsamą z dawniej istniejącą. Badania architektoniczne (które uniemożliwia całkowite otynkowanie ścian kościoła) pomogłyby stwierdzić, czy mury kaplicy mogą mieć zrąb przynajmniej szesnastowieczny. Przy ewentualnych dalszych badaniach należy zwrócić uwagę na brak orientacji obecnie istniejącego kościoła (prezbiterium,

Słupia, kościół parafialny, widok ogólny wnętrza kaplicy bocznej, fot. Tomasz Kowalski, 2020 r.

w dużej mierze na analizie archiwalnych przekazów, będzie prowadzony dwutorowo – przyjrzymy się dziejom kaplicy oraz dziejom krucyfiksów – które w pewnym momencie ostatecznie się sprzęgły. Spróbuję odpowiedzieć na pytanie kto zainicjował kult krucyfiksów w kościele w Słupiu, jakie były jego przejawy i jak potoczyły się jego dalsze losy.

*

Parafię w Słupiu erygowano 19 maja 1379 roku³. W końcu XVI wieku jako patronowie kościoła wymieniani byli święty Jakub Mniejszy oraz święty Wawrzyniec Męczennik. Z biegiem lat patronium zapewne uległo zmianie, gdyż w końcu wieku XVIII odnotowano, że kościół słupecki dedykowany był świętemu Jakubowi Większemu, a jako współpatronów świątyni wybrano świętych: Wawrzyńca, Fabiana i Sebastiana Męczenników, Antoniego Pustelnika oraz Wszystkich Świętych. Powiększenie liczby świętych patronów miało pewnie związek

które znacznie schodzi z osi, skierowane jest na północny wschód). Wątpliwości budzi również prostokątna blenda w szczytowej ścianie kaplicy, zamknięta od góry geometrycznym naczółkiem – nieznaną jest jej pierwotna funkcja, a stylistyka nie pasuje do neogotyckiego ducha całej budowli.

³ *Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna (stan z dnia 1 października 1977 r.)*, Płock 1978, s. 108-109.

Słupia, kościół parafialny, portret biskupa płockiego Antoniego Sebastiana Dembowskiego (niezachowany?), fot. Dariusz Kaczmarzyk, 1949 r. (z archiwum NID w Warszawie)

z odnowieniem dokumentu erekcyjnego parafii, który miał mieć miejsce w 1748 roku, decyzją biskupa płockiego Antoniego Sebastiana Dembowskiego⁴.

Protokół wizytacyjny z 1598 roku wspominał o drewnianym kościele z przymurowaną doń z lewej strony murowaną kaplicą boczną. W drewnianym ołtarzu głównym umieszczony był tablicowy obraz z ze sceną *Ukrzyżowania*. Wymagał on jednak odnowienia⁵. Wspomniana kaplica boczna była fundacją „wielmożnej Kępskiej” (być może pełniła ona rodowe funkcje sepulkralne), wzniesiona była jako całkowicie murowana (fundamenty, mury,

⁴ Zdaniem cytowanych wyżej autorów schematyzmu diecezjalnego z 1978 r., w 1740 r. z inicjatywy biskupa Dembowskiego wzniesiono w Słupiu nowy kościół, który po czterech dekadach miał być już zniszczony. Nie ma pewności czy ta interpretacja była słuszna i faktycznie w połowie XVIII w. trwała w Słupiu jakaś poważna inicjatywa budowlana. O związkach rodziny Dembowskich z parafią w Słupiu i ich innych artystycznych fundacjach w miejscowym kościele pisałem w: T. Kowalski, *Heraldyczne ślady w sztuce ziemi sierpeckiej*, [w:] P. B. Gąsiorowski, *Opowieści genealogiczne z ziemi sierpeckiej. 400. rocznica śmierci Bartłomieja Paprockiego*, Sierpiec 2014, s. 61-62. Wówczas również bezkrytycznie przyjąłem informację o fundacji nowego kościoła przez Dembowskich w l. 40. XVIII w. Dodajmy, że informacja o fundacji nowego kościoła w Słupiu kosztem biskupa Antoniego Dembowskiego umieszczona została na jego portrecie (wzmiankowanym w kościele jeszcze w 1949 r.). Tam jednak pojawiła się data 1773 r. (sic!) jako czas budowy świątyni.

⁵ Archiwum Diecezjalne w Płocku (dalej cyt. ADP), zespół: Akta wizytacji (dalej cyt. AW), sygn. 5, k. 231.

sklepienie), posiadała ceramiczną podłogę i zamknięta była drewnianą kratą. Wizytator nadmieniał, że kaplica nie była konsekrowana. Znajdował się w niej murowany ołtarz z tablicowym obrazem ze sceną *Zwiastowania Najświętszej Marii Pannie* oraz osobne wyposażenie⁶. Umieszczenie w nastawie ołtarza głównego obrazu *Ukrzyżowania* (a nie na przykład wizerunku odnoszącego się do *patrocinium* kościoła) może rodzić pytanie o istnienie w schyłku średniowiecza pewnych form szczególnej czci oddawanej Męce Chrystusa w słupeckim kościele.

Kolejny, zachowany protokół wizytacyjny mówi nieco więcej o kościelnym wyposażeniu pochodzący dopiero z lutego 1725 roku⁷. „Starodawny” ołtarz główny był drewniany i mieścił już wówczas obraz ze sceną *Przemienienia Pańskiego*. Z kolei jeden z trzech ołtarzy bocznych, również – jak określił wizytator „starodawny” – drewniany i polichromowany był pod wezwaniem Świętego Krzyża. Nie ma pewności czy przeniesiono tu wówczas dawny, malowany na desce obraz *Ukrzyżowania Chrystusa*, który mieścił się nieco ponad wiek wcześniej w nastawie ołtarza głównego, czy może umieszczono tu inny, nowy wizerunek o tej tematyce⁸. Z braku źródeł archiwalnych trudno jednoznacznie wyjaśnić przyczyny translokacji. Być może przeniesienie obrazu do ołtarza bocznego wiązało się z rozwojem prywatnych form pasyjnej pobożności wiernych i było sposobem na ułatwienie im bezpośredniego z nim, duchowego „kontaktu”⁹? Do kościoła nadal przylegała murowana kaplica, której kolatorem był wówczas łowczy krzemieniecki Hieronim Sierakowski. Kaplica była jednak w złym stanie – nie była ozdobiona, nie posiadała już ołtarza ani żadnych osobnych zapisów fundacyjnych¹⁰. Trzydzieści lat później

⁶ Tamże.

⁷ Wprawdzie zachował się w odpisie protokół z 1698 roku, lecz nie wzmiankuje on w szczególny sposób o elementach kościelnego interioru, zob. ADP, zespół: Akta parafialne, sygn. 615, k. 3-4.

⁸ Datowanie nowożytnych krucyfiksów produkowanych w prowincjonalnych warsztatach cechowych w XVII i XVIII w. na podstawie ogólnych cech stylowych jest niezwykle trudne do wykonania. Jeśli przyjmiemy powstanie krucyfiksu ze Słupi zaproponowane przez autorki *Katalogu zabytków...* na 1. poł. XVII w., możemy z dużą dozą ostrożności przyjąć, że w nowym ołtarzu bocznym wzmiankowanym w 1725 r. mógł już wisieć interesujący nas krucyfiks (zob. I. Galicka, H. Sygietyńska, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. X, zeszyt 15, *Okolice Płocka*, Warszawa 1992, s. 87, fig. 160). Wykonujący wstępną inwentaryzację kościoła słupeckiego Dariusz Kaczmarzyk w 1949 r. przyjął czas powstania rzeźby na koniec XVI w. (zob. Archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie, zespół: Spuścizna po Dariuszu Kaczmarzyku, brak paginacji).

⁹ ADP, AW, sygn. 258, k. 53-53v.

¹⁰ Matką Sierakowskiego była Marianna z domu Kępska, być może spokrewniona z „wielmożną”, nieznaną z imienia

zapisano, że do wnętrza kościoła przybył jeszcze jeden ołtarz boczny, natomiast stan kaplicy i jej wyposażenia nie uległ żadnym zmianom¹¹. Kolejny protokół pochodzący z 1739 roku odnotował zły stan całego kościoła, który zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz wymagał gruntownego odnowienia, podobnie zresztą jak kaplica boczna. Mimo zniszczenia struktury budowlanej kościoła, uwagę zwracając zanotowane przez wizytatora zmiany w kościelnym interiorze – przede wszystkim nowo wzniesiona, polichromowana i złocona nastawa ołtarza głównego (zapewne tożsama z zachowaną do dziś). Na „starodawnym” i wymagającym odnowienia ołtarzu bocznym dedykowanym św. Antoniemu z Padwy wisiły dwa małe srebrne wota dziękczynne. Z kolei wspomniany już ołtarz boczny, wykonany „starodawną strukturą” i wymagający odnowienia, dedykowany Świętemu Krzyżowi mieścił rzeźbioną figurę Ukrzyżowanego Chrystusa, którą z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy utożsamiać z zachowanym do dziś zabytkowym krucyfiksem. Jest to zatem pierwsza, bezpośrednia wzmianka o interesującej nas figurze¹².

Drewniana, polichromowana i złocona rzeźba, zbliżona do naturalnej wielkości, przedstawia ukrzyżowanego Chrystusa. Zbawiciel został ukazany jako brodaty mężczyzna o smukłej budowie ciała, przepasany wąskim perizonium, zawiązanym na dwa supeły zakończone festonami wiszącymi wzdłuż obu bioder (prawy wydatniejszy i dłuższy), przebitą trzema gwoździemi, stopy w układzie prawa na lewej, na głowie ma koronę w formie torusa, zbudowaną z grubego, gęsto splecionego ciernia. Korpus przylega do belki krzyża, ramiona są wysoko uniesione, a ręce wyprostowane, w niemal horyzontalnej linii, głowa pochylona lekko w prawą stronę. Ciało Zbawiciela jest smukłe, o nieco wydłużonych proporcjach, silnie przewężone w talii. Modelunek anatomii jest miękki, silnie podkreślone są detale budowy anatomicznej (wyraźne mięśnie brzucha i piersiowe, zarys żeber, umięśnienie kończyn). Kosz klatki piersiowej zarysowany nienaturalnie wysoko, krańce żeber ułożone w kształt odwróconej litery U. Wydłużona głowa Chrystusa okolona jest syntetycznie rozrzeźbionym w pukle zarostem, z dwoma, ułożonymi w szpice środkowymi kosmykami. Włosy

Kępską, fundatorką kaplicy wymienioną w protokole z 1598 r., zob. <https://wielcy.pl/wgm/?m=NG&t=PN&n=13.666.955> [dostęp: 12.06.2020 r.].

¹¹ ADP, AW, sygn. 261, k. 12-13. Dziwić może ten fakt, choćby ze względu na konkretne wskazania dotyczące uprządkowania spraw kaplicy, które zawarte zostały w poprzednim sporządzonym dekrete reformacyjnym parafii sprzed trzynastu lat.

¹² ADP, AW, sygn. 262, k. 50-51v.

Słupia, kościół parafialny, kaplica boczna, krucyfiks z XVII w., fot. Tomasz Kowalski, 2020 r.

z prawej strony opadają falistym puklem na obojczyk, z lewej, podebrane za uchem, opadają na bark. Duże, przymknięte oczy o migdałowym wykroju, długi, prosty nos, usta nieznacznie rozchylone uwidaczniające uzębienie okolone dwoma mięsistymi pasmami wąsów¹³.

Niedługo potem, zapewne krótko po połowie XVIII wieku, krucyfiks znalazł się w bocznej kaplicy słupeckiego kościoła. Murowana, sklepiąca, zapewne starsza od drewnianego kościoła, wydzielona przestrzeń liturgiczna została miejscem ekspozycji pasyjnego wizerunku. Translokacja ta była bez wątpienia podkreśleniem jego rangi i zaakcentowaniem pozaliturgicznej czci oddawanej mu przez wiernych. Kolejny protokół wizytacyjny pochodzi dopiero z lipca 1781 roku i właśnie on potwierdza nam przybycie kościelnemu interiorowi szóstego ołtarza, który stanął w kaplicy bocznej. I choć drewniana świątynia z murowaną kaplicą wymagała ogólnej reparacji, to wizytator zaznaczył, że wnętrze i wyposażenie

¹³ Figura nosi dziś znamiona licznych przemalowań. Gółym okiem widoczne są spęknięcia drewna (pionowe pęknięcia w partii klatki piersiowej), odspojenia polichromii, silne ubytki gruntu (zwłaszcza w partii głowy) oraz mechaniczne uszkodzenia (brak gwoździ w lewej dłoni). Rzeźba miała być konserwowana ostatni raz przez Jerzego Suchwałkę z Warszawy w 1988 r.

zachowane są w należytym porządku. Odnosząc się do kwestii kaplicy podkreślił on także, że „hrabia Sierakowski [...] determinował się” by ją odnowić, ze względu na fakt, że była fundowana przez jego przodków¹⁴. Warte szczególnej uwagi jest również zanotowane przez wizytatora posiadanie przez parafię relikwii Krzyża Świętego. Partykuła uznawana za drzazgę z drzewa *Krzyża Prawdziwego* oprawiona była w srebrny relikwiarz, jednak nie posiadała ona autentyku – dokumentu poświadczającego jej prawdziwość, co wyraźnie podkreślono w dokumencie wizytacyjnym¹⁵. Ośmielam się postawić tezę, że relikwie te mogły się znaleźć w Słupi kilkanaście lat wcześniej przy pośrednictwie dobrodzieja miejscowego kościoła, biskupa płockiego Antoniego Sebastiana Dembowskiego (dziwić może tylko fakt braku biskupiego zaświadczenia ich autentyczności; może w międzyczasie zaginęły?), silnie związanego rodzinnymi koligacjami z parafią słupecką¹⁶. Posiadanie fragmentu relikwii, najcenniejszej w chrześcijańskim świecie, mogło bezpośrednio przekładać się na wzrost pasyjnej pobożności i rozwój nabożeństwa do Męki Chrystusa¹⁷. Niepoślednią rolę mógł więc zacząć wówczas odgrywać interesujący nas drewniany krucyfiks, który o krzyżowej ofierze Zbawiciela wizualnie

¹⁴ ADP, AW, sygn. 302, s. 86–90, 92.

¹⁵ Tamże, s. 90. Zob. też: D. Majewski, *Relikwie w Archidiecezji Płockiej Diecezji Płockiej w czasach biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego (1773-1785)*, „Studia Płockie” 2007, nr 35, s. 259. Według zestawienia opracowanego przez ks. Majewskiego, w 4. ćw. XVIII w. jedynie w sześciu parafiach archidiecezji płockiej znajdowały się relikwie Krzyża Pańskiego.

¹⁶ Wśród jego inicjatyw na gruncie słupeckim (lub przy dodatkowym udziale jego krewnych) widziałym nie tylko wspomniane już na początku niniejszych rozważań rozszerzenie patronium parafii w połowie XVIII w., ale też fundację rokokowej monstrancji (o osobliwej tematyce różańcowej – zob. przyp. 4) związanej zapewne z erekcją bractwa różańcowego w 1765 r. z funduszu Dembowskich, a przy współudziale płockich dominikanów (co tłumaczyłoby wyjątkowość ikonografii tego sprzętu), wprowadzenie do nowego ołtarza głównego figur świętych (podobnego ich „zestawu” jak w przypadku patronów kościoła, którzy jednocześnie byli patronami chrzcielnicami płockiego biskupa; nastawę szczegółowo opisano w aktach wizytacji z 1817 r.), czy sprawienie osobliwej w formie i dekoracji cylindrycznej chrzcielnicy, pokrytej reliefem z motywem dębowych konarów i żółędzi (ewidentna aluzja do nazwiska rodziny biskupa). Temat ten wymaga dalszych studiów i godzien jest osobnego opracowania.

¹⁷ Już podczas wizytacji w 1739 r. odnotowano istnienie dużego, srebrnego krzyża, częściowo pozłoczonego, ale nie wskazano czy był to jedynie krzyż ołtarzowy, pacyfikat, czy właśnie wzmiankowany 40 lat później relikwiarz na drzazgę z Krzyża Świętego. Srebrny krzyż, jako „nowo sprawiony” przez aktualnego proboszcza wzmiankowany w aktach wizytacji z 1725 r. Dla porządku dodajmy, że *Katalog zabytków...* nie notuje aktualnie w Słupi istnienia żadnego relikwiarza.

Słupia, kościół parafialny, kaplica boczna, krucyfiks z XVII w., detal – głowa Chrystusa, fot. Tomasz Kowalski, 2020 r.

przypominał wiernym i ją w pewien sposób unaczniat¹⁸.

Kolejny zachowany protokół wizytacyjny pochodzi dopiero z roku 1817. Wówczas drewniany kościół parafialny był w bardzo złym stanie. Przyczyną zniszczeń był zrujnowany dach, który spowodował destrukcję stropu, ściany północnej i dużej części podłogi kościoła. Dwie wieże flankujące niegdyś fasadę kościoła straciły baniaste hełmy z blachy miedzianej, zwieńczone krzyżami, które – jak informował wizytator – przechowano w zakrystii. Protokół zawiera również wzmiankę o interesującej nas murowanej, przystawionej od północy kaplicy. Była ona wówczas w stanie podobnym do całej świątyni – bez dachu, bez sklepienia, z pęknięciami w murach, bez okien i „niebezpieczeństwem grożąca”. Biskupiego wizytatora zaciekała jednak ta budowla i pokusił się o ustalenie jej dziejów. W protokole zanotował, że według tradycji pochodziła ona z czasów powstania parafii. Analizując zachowane mury kaplicy stwierdził, że ściany pierwotnego kościoła były z kaplicą przewiązane i „wchodziły w lochy kaplicy”. Uznał zatem, że pierwotny kościół musiał być murowany, a po jego rozebraniu i postawieniu nowego, drewnianego, starą kaplicę, murowaną z cegły, połączono z drewnianą świątynią jedynie za pomocą wspólnej konstrukcji dachowej („tylko złączony dach kaplicy z dachem kościoła”), która i tak w czasie sporządzania protokołu już nie istniała, gdyż „nie utrzymywano regularnie dachu na onejże”¹⁹. W czasie rzeczonyj wizytacji interesujący nas krucyfiks był

¹⁸ Za udziałem biskupa Dembowskiego we wprowadzeniu do Słupi szczególnego kultu Męki Pańskiej przemawia również fakt jego osobistego stosunku do nabożeństwa pasyjnego. Dość wspomnieć o ważnym, polskim przekładzie tekstu nabożeństwa Godzinek Męki Pańskiej przygotowanym przez biskupa, wydanym drukiem w Gdańsku w 1743 r., zob. <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/antoni-sebastian-dembowski> [dostęp: 12.06.2020 r.].

¹⁹ ADP, AW, sygn. 401, k. 200, 201v-202.

czasowo przeniesiony do ołtarza bocznego dedykowanego świętej Barbarze, który stał w korpusie nawowym, po stronie północnej. Rzeźba zajmowała część centralną nastawy, a w zwieńczeniu umieszczony był wizerunek św. Stanisława Biskupa. Przy krucyfiksie wisało jedno małe wotum z rytym imieniem *Jesus*, z kolei przy obrazie Matki Bożej Różańcowej (umieszczonym w bocznym ołtarzu w chórze, po stronie południowej) były dwa inne wota. W tym czasie funkcjonowały w kościele dwa bractwa – Imienia Jezus oraz różańcowe, ale poza podstawowymi nabożeństwami (różaniec i koronki) nie sprawowano tu innych form pobożnościowych. W kościelnym skarbcu nadal znajdował się relikwiarz na *Drzewo Krzyża Świętego*. Wizytator doprecyzował jego wygląd jako „na drzewie za blaszką srebrną, zapieczętowany”²⁰. Na początku XIX wieku pozaliturgiczne akcenty kultowe w parafii przesunięte zostały w stronę pobożności maryjnej²¹. Działo się to pewnie nie bez związku z posługiwaniem w parafii w 1. ćw. XIX w. wikariusza, dominikanina, o. Placyda Chlebowski OP, duszpasterzującego w imieniu nieprzebywającego w Słupi komendarza parafii ks. Walentego Kosmowskiego²².

Nieco przygasty kult Męki Chrystusa na nowo ożył w połowie XIX wieku. Wówczas przywrócono w słupieckim kościele pasyjne nabożeństwa i wzmożła się cześć oddawana Chrystusowi Ukrzyżowanemu. W 1864 roku powołano do istnienia Bractwo Ukrzyżowanego Pana Jezusa. Ustawy i statut organizacji napisał miejscowy proboszcz, ks. Marceli Olszewski. Czekają one jednak na oficjalną aprobatę władz diecezjalnych. W 1866 roku do konfraterni należało 93 parafian (48 mężczyzn i 45 kobiet), z czego większość stanowili włościanie (odnotowano jedynie 18 osób stanu szlacheckiego). Wśród obowiązków członków bractwa wymienione zostało na pierwszym miejscu „dawać z siebie przykład drugim życia prawdziwie religijnego, uczęszczać na kwartalne nabożeństwa bractwa”. Przy zapisaniu się do konfraterni należało uiścić ofiarę w wysokości

²⁰ Tamże, k. 201.

²¹ Podobnie zresztą jak to miało miejsce w nieodległym Jeżewie, o czym niedawno publikowałem: T. Kowalski, *Posługa duszpasterska płockich dominikanów w parafii św. Bartłomieja w Jeżewie na przełomie XVIII i XIX wieku*, „Notatki Płockie” 2019, nr 3, s. 3-12.

²² ADP, AW, sygn. 350, k. 33, 150v, 152v. Ksiądz Walenty Kosmowski rezydował w tym czasie przy kościele w Radzanowie. Warto dodać, że słupiecki wikariusz, dominikanin, o. Placyd Chlebowski OP, pochodzący z Ligowa, przedwcześnie zmarł 23 lipca 1822 r., w 20 roku swojego kapłaństwa i został pochowany na miejscowym cmentarzu. W lipcu 1823 r. komendarzem w Słupi został ks. Sabin Dobrski. Zob. M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, t. 4, Płock 2014, s. 34.

Słupia, kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła, widok ogólny fasady, fot. Tomasz Kowalski, 2020 r.

30 kopiejek, które były przeznaczone „na światło”, a na każdym z kwartalnych nabożeństw członkowie wpłacali składkę w wysokości 3 kopiejek²³.

24 października 1875 roku dziekan dekanatu płockiego, ks. Ludwik Smoleński, proboszcz z Zagroby dokonał benedykcji nowo zbudowanego kościoła w Słupiu. Murowana świątynia została wzniesiona na gruzach rozebranej, drewnianej poprzedniczki, zaledwie w ciągu jednego roku. Fundusz budowy pochodził z dobrowolnych składek i ofiar wiernych, a prowadził ją administrujący wówczas słupecką parafią o. Dionizy Mierzwicki OCarm, karmelita z klasztoru w Oborach²⁴. Kościół całkowicie wykończono rok później, a jego konsekracji dokonał biskup sufragan płocki ks. Henryk Piotr Kossowski w 1884 roku. Nowa świątynia została zaplanowana na rzucie krzyża tacińskiego, którego boczne ramiona wyznaczone zostały przez: umieszczoną z prawej strony kwadratową w rzucie zakrystię oraz takąż kaplicę po stronie lewej wielobocznie zamkniętego prezbiterium. W kaplicy zainstalowano krucyfiks

²³ Archiwum Państwowe w Płocku, zespół: Kancelaria Gubernatora Płockiego, sygn. 46, k. 396.

²⁴ M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, t. 2, Płock 2010, s. 238.

Słupia, kościół parafialny, kaplica boczna, srebrna tabliczka wotywna z 1831 r., fot. Wacław Górski (z archiwum Fototeki IZiK UMK w Toruniu)

pochodzący z poprzedniego kościoła, sprawiając dla niego nową nastawę ołtarzową. Dostosowane wielkością do jej wnętrza retabulum zyskało formę półkolistej arkady, dekorowanej od frontu parą kanelowanych, korynckich pilastrów, która ujmowała wnękę z umieszczonym w niej centralnie krucyfiksem, po którego bokach umieszczono figury asysty – Matki Bożej i św. Jana Ewangelisty (prawie trzykrotnie mniejsze od figury Chrystusa, różne od niej stylowo). Podłucze arkady ozdobione zostało rzeźbioną, podwieszaną trzema suptami draperią, ze złotym lamowaniem i sznurami z chwostami. Całość nastawy ujęta została parą uszaków z umieszczonymi na nich centralnie dwiema figurami świętych biskupów. Tło wnęki ołtarzowej (z czasem wybite ciemnym sukнем) stało się miejscem ekspozycji wotów dziękczynnych. Fakt zaprojektowania w nowym kościele osobnego miejsca do ekspozycji tej ważnej, zabytkowej rzeźby (bezsprzecznie stanowiącym aluzję do dawnej kaplicy przy nieistniejącej już świątyni) dowodzi świadomego nawiązania do historii tego miejsca oraz poszanowania i podtrzymywania trwającej od dziesięcioleci tradycji kultu tej figury. Krucyfiks ujęty w nową nastawę, której forma jasno podkreślała jego niepoślednią rolę w pobożności, a „teatralna” aranżacja (rzeźbiona tkanina, niczym odstonięta znad wizerunku zastłona; arkada jako echo triumfalnego łuku i otoczenie wizerunku

wotami i kosztownościami) wizualnie go eksponowała, stał się dla wiernych przystępniejszy i mogli oni gorliwiej skupiać na nim swoją modlitewną uwagę. Inicjatorzy nowej aranżacji rzeźby Ukrzyżowanego Chrystusa zdawali sobie z pewnością sprawę z niezwykle istotnego w chrześcijańskiej pobożności ludowej związku kultu i obrazu, możemy przyjąć zatem, że zastosowane tu zabiegi z pewnością miały na celu wspomoczenie dalszego rozwoju czci słupeckiego krucyfiksu, a z analizy źródeł z końca XIX wieku jasno wynika, że po części się to udało.

W schematyzmie diecezji płockiej na rok 1873 umieszczono wzmiankę, że w kościele słupeckim znajduje się cudowny wizerunek Jezusa Chrystusa²⁵. Przez szereg kolejnych lat w tym diecezjalnym wydawnictwie, docierającym do wszystkich parafii w tej części Mazowsza, powtarzano i podkreślano informację o szczególnej pobożnościowej roli słupeckiego krucyfiksu²⁶. Rosnąca sława wizerunku sprawiła, że również autorzy słynnego *Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego* podali informację, że w kościele słupeckim jest „obraz Chrystusa cudami słynący”²⁷. W roku 1906 roku na łamach schematyizmu doprecyzowano informację, wzmiankując, iż to wierni utrzymywali, że krucyfix ze Słupi słynie łaskami – nadal nie było oficjalnej aprobaty biskupiej weryfikującej status kultu tego wizerunku²⁸.

Nie wiemy jak kolejni proboszczowie i administratorzy odnosili się do spoczywającej na ich barkach sprawy podtrzymywania i rozwoju czci Męki Pańskiej w kościele parafialnym w Słupi. Kult

łaskami słynącego krucyfiksu utrzymywał się najpewniej na poziomie lokalnym, a jego wymownym świadectwem były wiszące w jego pobliżu srebrne tabliczki (do dziś przetrwało pięć zabytkowych plaketek²⁹) oraz pojawiające się z biegiem lat inne dary wotywno (biżuteria, medale, order, dewocjonalia). Nie wiemy czy w okresie przed II wojną światową podjęto trud spisania łask otrzymanych przez wiernych, którzy modlili się przy krucyfixie ze słupeckiej kaplicy bocznej³⁰. W 1966 roku bodaj po raz ostatni schematyzm diecezjalny wspominał, że krucyfix ze Słupi uznawany jest za słynący łaskami³¹.

Zabytkowa rzeźba *Ukrzyżowania* z kaplicy bocznej kościoła w Słupi to obiekt o dużej wartości historycznej, ważny element artystycznej spuścizny dawnych wieków oraz bezcenny relikwiarz i materialne świadectwo pobożności kilku pokoleń słupeckich parafian. Szkoda tylko, że jest tak słabo rozpoznany historycznie i artystycznie, nietatwo dostępny (jedyne dojście do kaplicy prowadzi przez strefę prezbiterialną kościoła) oraz fakt jego istnienia i ciekawe dzieje są dziś całkowicie nierozpropagowane.

Za okazaną pomoc przy udostępnieniu i interpretacji niektórych materiałów archiwalnych dotyczących Słupi (i nie tylko) dziękuję ks. Bartoszowi Leszkiewiczowi z Archiwum Diecezjalnego w Płocku.

²⁵ *Catalogi et elenchi universi cleri dioecesis plocensis. Tom III (1853–1875)*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 2015, s. 496. Niezrozumiała jest wzmianka mówiąca o fundacji drewnianego kościoła w roku 1773 z inicjatywy biskupa Dębowskiego. Zaszła tu ewidentna pomyłka – biskup nie żył już wówczas od 10 lat. Informacja ta pojawia się w kolejnych rocznikach schematyizmu, nawet gdy dowodnie trwała już budowa nowej, murowanej świątyni w Słupi.

²⁶ Tamże, s. 535, 575; również: *Catalogi et elenchi universi cleri dioecesis plocensis. Tom IV (1876–1888)*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 2017, s. 31, 69, 108, 147, 187, 227, 267, 308, 348, 388, 429, 470, 513; oraz: *Catalogi et elenchi universi cleri dioecesis plocensis. Tom V (1889–1900)*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 2019, s. 33, 75, 117, 159, 201, 241, 302, 375, 432, 473, 515, 558.

²⁷ B. Chlebowski, W. Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. X, Warszawa 1889, s. 856.

²⁸ *Catalogus Ecclesiarum et Utriusque Cleri tam Saecularis quam Regularis Dioecesis Plocensis pro Anno Domini 1906, Plociae 1905*, s. 107.

²⁹ *Katalog złotnictwa w zbiorze dokumentacji specjalistycznej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie*, oprac. M. Gradowski, M. Pielas, cz. I, Warszawa 2006, s. 697 (nr kat. 529/4–9). Wśród skatalogowanych przez Gradowskiego wotów uwagę zwraca wykonana z cynowanej między plakieta z przedstawieniem *Marii Immaculaty* oraz srebrne tabliczki z grawerowanymi: ręką z inicjałami „F.Ch.” i datą 1831, okiem *Opatrzności Bożej*, ludzkim okiem oraz monogramem Chrystusa z krzyżem, sercem i trzema gwoździami z inicjałami „I.M.” Oprócz tabliczek wotywnych obok krucyfiksu wisi również historyczna aplikacja ze srebra w formie korony. Pozostałe dary wotywno zgromadzone przy słupeckim krucyfixie mają raczej charakter współczesny.

³⁰ Kwerendę materiałów archiwalnych zachowanych w kancelarii parafialnej przeprowadziłem w 2010 r. dzięki uprzejmości ówczesnego proboszcza, ks. Janusza Nawrockiego. Nie znaleźliśmy wówczas dokumentów poświadczających spisywanie przez słupeckich proboszczów łask otrzymywanych przez wiernych, które mogły być odnotowywane przy okazji składania darów wotywnych. Na tego typu materiały nie trafiłem również podczas badań prowadzonych w Archiwum Diecezjalnym w Płocku w 2020 r.

³¹ *Rocznik Diecezji Płockiej*, (opr. zb.), Płock 1966, s. 52.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Diecezjalne w Płocku, zespół: Akta wizytacji, sygn. 5, 258, 261, 262, 302, 350, 401.

Archiwum Diecezjalne w Płocku, zespół: Akta parafialne, sygn. 615.

Archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie, zespół: Spuścizna po Dariuszu Kaczmarzyku, brak sygnatur, brak paginacji.

Archiwum Państwowe w Płocku, zespół: Kancelaria Gubernatora Płockiego, sygn. 46.

Opracowania

Catalogi et elenchi universi cleri dioecesis plocensis. Tom III (1853–1875), Płock 2015; *Tom IV (1876–1888)*, Płock 2017; *Tom V (1889–1900)*, Płock 2019, oprac. M.M. Grzybowski.

Catalogus Ecclesiarum et Utriusque Cleri tam Saecularis quam Regularis Dioecesis Plocensis pro Anno Domini 1906, Plociae 1905.

B. Chlebowski, W. Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. X, Warszawa 1889. *Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna (stan z dnia 1 października 1977 r.)*, Płock 1978.

I. Galicka, H. Sygietyńska, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. X, zeszyt 15, *Okolice Płocka*, Warszawa 1992.

M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XIX*, t. 2, Płock 2010, t. 4, Płock 2014.

Katalog złotnictwa w zbiorze dokumentacji specjalistycznej Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, oprac. M. Gradowski, M. Pielas, cz. I, Warszawa 2006.

T. Kowalski, *Heraldyczne ślady w sztuce ziemi sierpeckiej*, [w:] P.B. Gąsiorowski, *Opowieści genealogiczne z ziemi sierpeckiej. 400. rocznica śmierci Bartłomieja Paprockiego*, Sierpc 2014, s. 49–84.

Rocznik Diecezji Płockiej, (opr. zb.), Płock 1966.

Artykuły

T. Kowalski, *Łaskami słynący obraz Ukrzyżowania Chrystusa z Sierpca. Historia, ikonografia, kult*, „Notatki Płockie” 2017, nr 2, s. 3-8.

T. Kowalski, *Postęga duszpasterska płockich dominikanów w parafii św. Bartłomieja w Jeżewie na przełomie XVIII i XIX wieku*, „Notatki Płockie” 2019, nr 3, s. 3-12.

D. Majewski, *Relikwie w Archidiaconacie Płockim Diecezji Płockiej w czasach biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego (1773–1785)*, „Studia Płockie” 2007, nr 35, s. 257-264.

Strony internetowe

<https://wielcy.pl/wgm/?m=NG&t=PN&n=13.666.955> [dostęp: 12.06.2020 r.].

<https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/antoni-sebastian-dembowski> [dostęp: 12.06.2020 r.].

MIRACULOUS CRUCIFIX FROM SŁUPIA. HISTORY OF THE MONUMENT AND FATES OF ITS CULT

Summary

This article presents the fate of the cult of the seventeenth-century statue of Christ Crucified from the parish church St. James in Słupia. This article attempts to reconstruct the history of this monument. The text traces the role of this image in the devotion of the faithful throughout history. Here, too, his artistic values and ways of displaying and changing the arrangement of the interior in which he was stored were indicated.

Keywords: Słupia (Sierpc county), crucifix, miraculous image, bishop Antoni Sebastian Dembowski

OPIS MIAST WOJEWÓDZTWA PŁOCKIEGO W LATACH 1820–1822

Abstrakt

Artykuł stanowi krótki historyczny przegląd miast województwa płockiego w latach 20. XIX wieku. Opis został przygotowany przez burmistrzów na potrzeby rządu Królestwa Polskiego. W tym czasie komisja rządowa miała zdecydować, które miasta mają stracić swój status, a które nie. Proces ten spowodował szeroki zakres nieuczciwych decyzji związanych z degradacją miast.

Słowa kluczowe: Królestwo Polskie w XIX w., województwo płockie, lata 20. XIX w.

W niniejszym opisie pragnę przedstawić krótki zarys historyczny 22 miast i miasteczek mazowieckich sporządzony przez burmistrzów i dozorców miast w latach 1820–1822 dla potrzeb gubernatora płockiego. Materiały te zebrała i opracowała Komisja Województwa Płockiego i przesała je do komisji rządowej, a ta z kolei na ogólnej podstawie miała podjąć decyzję, co do przyszłego statusu poszczególnych miast.

Opis dawnych miast został sporządzony zgodnie z ówczesną wiedzą o regionie, ale jak się zdaje niektóre dokumenty historyczne nie były wtedy dostępne nawet ówczesnym władzom municypalnym. Część materiałów odnoszących się na przykład do dat erygowania miast uległa zniszczeniu. Świadczą o tym chociażby wzmianki burmistrzów, że władze pruskie, po rozbiorach, ulokowały owe materiały w Królewcu i dalszy ich los nie był wtedy do końca znany, a część dokumentów jest nieczytelna.

Duża część materiałów odnoszących się do opisywanych tu miast i miasteczek dochowała się do naszych czasów i znajduje się w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Akta: Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych¹. Autor niniejszego opracowania oparł się głównie na w/w źródłach, zaś zagadnienia związane z kwestią pozbawienia przez władze rosyjskie statusu niektórych miast mazowieckich i innych, na swojej pracy doktorskiej pt. „Wieś płocka w dobie reform agrarnych XIX wieku”, dostępnej w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego (BUW).

Obraz statystyczno-historyczny miast i miasteczek Północnego Mazowsza przedstawiał się w rządowej relacji następująco:

Andrzejewo (Andrzejów)

Według burmistrza Modesta Godlewskiego *miasto Andrzejewo położone nad rzeką niespławną*

¹ Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych (KRSW) – sygn. 4206, mf. nr 523.

Brok, bierze swój początek koło wsi Mrocza i łączy się ze strumieniem we wsi Łentownica i od tego miejsca, rzeka nazywana jest Brok, wpada do Bugu pod Godkowem.

Nie wiadomo, kiedy miasto zostało założone, z racji jak to określano, *przywilejów zbutwiałych*, trudnych do odczytywania, nic dokładnego dowiedzieć się nie można.”

Przywilej króla Zygmunta (Starego) z 1528 roku zdaniem burmistrza też trudny jest do odczytania. Stwierdzono jedynie na podstawie starych dokumentów, że w 1534 roku biskup Andrzej Krzycki w dzień św. Zygmunta i *pozwoleniem króla Zygmunta listem swym zapewnia prawa miejskie oraz przyznaje mu (tj. miastu Andrzejewo) terytorium i grunta z lasem „Wronie”, należących do klucza złotoryjskiego Dóbr Stołowych Biskupstwa Płockiego*. Za zgodą króla miasta to przybrało nazwę Andrzejewo, tj. od imienia założyciela grodu – biskupa Krzyckiego.

Przywilej biskupa A. Krzyckiego potwierdzili jego następcy: Ferdynand (1612 rok) i J. Gębicki (1658 rok). Podobnie uczynił to w następnych latach (tj. 1647, 1695, 1718, 1727, 1738 i 1749 roku) biskup Szembek. Ten ostatni, jak wynika z akt miejskich, wszystkie nadania miastu zatwierdził.

Andrzejewo otrzymało prawo magdeburskie, a więc *targi tygodniowe i roczne, 46 – włók gruntów (oprócz gruntów na posady), wolność pastwisk w dobrach biskupich, używanie lasów i drzewa surowego*. Miasto mogło czerpać dochody z łąźni, postrzygalni, wag i miar. Gwarantowano mu też *wolność warzenia piwa z obowiązkiem płacenia czopowego*. W Andrzejewie funkcjonowała karczma, stojąca na środku rynku, ale jak zaznaczono w opisie, została postawiona przez arendarza Żyda wbrew naddatku w przywilejach. W mieście znajdowały się dawniej jatki oraz browary. Obecnie (1822 rok) funkcjonują, jak podkreślano w dokumencie tylko 2 pojedyncze browary zaś miasto nie posiada

młynów, tartaków, cegielni, papierni, itp. Według nadania biskupów w Andrzejowie funkcjonowało tylko 2 sukienników wyrabiających sukno narodowe, postrzygalnia i farbiarnia. Innych rzemieślników w mieście nie było. Ustalono tu 6 jarmarków, a przedmiotem handlu pozostawało jak dawniej zboże, bydło, konie, owce, drób, nabiał, świnie, wełna, rzadziej – sukna krajowe, skóry, naczynia z drzewa i żelaza oraz wyroby rymarskie. Do miasta należały okoliczne lasy oraz grunta rozciągające się między wsią Ruskołęka a Łentownica. Mieszkańcom miasta zabroniono wypasu inwentarza na dawnych dobrach biskupich, gdyż te były w tym czasie dzierzawione jak to określano przez „Amt” żydowski – Jasienicki.

Biezuń

Historię miasta próbował odtworzyć burmistrz miasta (22 listopada 1822 roku) powołując się na Metryki Koronne z 1801 roku, gdzie wieś o nazwie Biezuń podniesiona została do rangi miasta na wniosek kasztelana Płockiego – Andrzeja z Gulczewa przez ks. Mazowieckiego – Ziemowita w 1406 roku. Przywilej lokacyjny został zatwierdzony w 1504 roku przez króla Aleksandra w Toruniu. Akt lokacyjny oparty był o prawo magdeburskie i stanowił, że miasto Biezuń ma prawo do targów tygodniowych i 3 jarmarków. W 1519 roku król Zygmunt (III Waza) dodał Biezuńowi następne 3 dni jarmarczne, a dni targowe miały się odbywać cotygodniowo w środę i sobotę. Po spaleniu się akt w 1619 roku nowy jego właściciel i dziedzic o nazwisku Krotkowski (być może Krętkowski) złożył opracowany przez siebie nowy przywilej, który pod datą 4 marca 1630 roku zatwierdził król Zygmunt III.

Według tegoż przywileju miasto Biezuń zostało zrównane w swych prawach do miasta Szreńska. Terytorium miasta miało obejmować 30 włości oraz łąki położone przy dworze między wsią Zimaki i Strześ, oraz łąki z ogrodami przy wsi Myślin Żątkowski. W ramach serwitutu miasto miało prawo do pobierania drzew z dóbr biezuńskich oraz łowienia ryby w rzece Wkra. Ponadto, jak to dalej wyszczególniono w cytowanym dokumencie, *Magistrat miasta miał prawo do 160 prętów kwadratowych ziemi przy granicy wsi Rzeszotary, a mieszkańcy do 72 ogrodów określanych mianem „Węgliska” i „Kępiny”*. Burmistrz podaje też, że ówczesny właściciel grodu Andrzej Zamojski w 1767 roku zmienił zasady ordynacji dziedzica (Krotkowskiego vel Krętkowskiego) w zakresie propinacji trunków. Zwiększył wtedy opłaty z 1 do 3 złotych *od każdego zagonu mieszczan*. Dodatkowo, zobowiązał mieszkańców do reperacji grobli przy młynie. Podniesiono też, że

dominium zabrało miastu kilkanaście morgów łąk i pól w miejscu zwanym „Zajastki”.

Mieszczanie na zasadzie dawnej ordynacji mieli obowiązek uiszczać opłaty dziedzicom oraz składki na rzecz kary ekonomicznej, zależnej jak to określano od dworu. W 1786 roku w mieście było 7 gorzelni „nadanych” Żydom przez dziedzica, po usunięciu Polaków. W mieście był drewniany kościół sięgający daty założenia grodu (ruina). W 1782 roku zbudowany został kościół murowany. Za czasów pruskich wystawiona została szkoła, gdzie *dzieci obu pól nauki pobierają, a w jednej z izb ewangelicy odprawiają swoje nabożeństwa*. W mieście pracuje wielu rzemieślników. Propinacja należy do dominium z dopiskiem, że *nikt inny bez upoważnienia nie może tych podatków ściągać*.

Za rządów pruskich „Kamera” przymuszała do zwrotu podatku lokacyjnego z 1619 roku nałożonego jeszcze przez dziedzica tegoż miasta Jana Krętkowskiego. Nadmieniono też, że *za królów polskich miasto nie czyniło żadnych kroków, aby odzyskać dawne przywileje królewskie*. W 1801 roku złożono wprawdzie prośbę do króla pruskiego o zwrot prawa propinacji do granic dominium, a nie całego miasta, ale jak to stwierdzono, sprawa przed Trybunałem Cywilnym w Płocku *założona jeszcze przez miasto w 1815 roku wypadła z racji na wycofanie pozwu przez mieszkańców Biezuń, którzy nie mieli pieniędzy na pokrycie kosztów procesu, jak i lęku ich o zemstę dominium*.

Na koniec podkreślono, że *mieszczanie w poprzednich czasach sporo zakupili ziemi od dominium, ale z racji na taryfę opłat miejskich, nie podają dokładnie obszaru zakupionych gruntów*.

Bobrowniki

Komisja Województwa Płockiego w piśmie do KRSWiP z dnia 7 czerwca 1820 roku stwierdza, że miasto narodowe Bobrowniki straciło statut miasta i stało się osadą. W opisie historycznym stwierdzono następujące fakty: miasto założone zostało przez Krzyżaków w 1398 roku. Przywilej lokacyjny pochodzi z 1403 roku i nadany został przez W. Ks. Konrada w Malborku (Maryenburgu) w dniu Św. Michała.

Drugi przywilej – został nadany miastu w 1422 roku przez króla Władysława (II) w Inowrocławiu. Pierwotnie stary gród miał mieć obszar 52 włości (miary chełmińskiej), a według przywileju tegoż ostatniego – 40 włości, i jak zaznaczono, *mieszkańcy zostali zwolnieni od rządów starościńskich, a jedynie podlegali rządowi królewskiemu*. Następni królowie Polski potwierdzili nadane wcześniej przywileje miastu Bobrowniki, i tak:

- Król Stefan Batory – w 1576 roku

- Król Władysław IV – w 1605 roku
- Król Zygmunt III – w 1618 roku
- Król Jan III Sobieski – w 1878 roku (w Jaworowie).

Zgodnie z przywilejem Jana III Sobieskiego Bobrowniki miały prawo do 5 jarmarków i targów – w niedzielę, *bo Żydzi i Polacy chętnie wtedy kupują*. Obszar miasta wynosił 92 włók. Graniczyło ono z folwarkiem starostwa oraz wsiami: Bóg Pomóż, Cekiny, Gnojno, przez bory zaś ze wsią Bruzmem, Nowogródkiem, Holendrami, Rybitwą i rzeką Wisłą. Miasto powiększyło się dzięki wygranej w procesie z Rajmundem Rościszowskim (dziedzicem dóbr Brzeźno) o około 50/60 włók boru, które posiadli jego mieszkańcy. Ponadto do miasta powróciło zgodnie z przywilejem z 14 marca około 12 włók łąk, które przez ostatnie 46 lat była w użytkowaniu wsi Bóg Pomóż, podobnie jak 1 włoka łąki, położona przy zamku, którą, jak to stwierdzono, *folwark starościński sobie przywłaszczył*. Sam zamek położony na wzgórzu n/Wisłą i wystawiony przez Krzyżaków, należał do dziedzica starostwa bobrownickiego.

W opisie historycznym podkreślono też, że w mieście Bobrowniki istnieje murowany kościół katolicki, kaplica ewangelicka i magazyn skarbowo-solny. Dzierżawą dochodów z propinacji trunków zajmowało się starostwo. Żadnych tu nie było fabryk, oprócz małych zakładów rzemieślniczych, w których znalazło zatrudnienie: 1 grabarz, 2 sukienników, 1 stolarz i 6 szewców.

Perspektywa rozwoju miasta w omawianym okresie nie była zbyt różowa, skoro ówczesny burmistrz pisał wręcz:

[...] opłata konsensownego (stały podatek od handlu) do ruiny doprowadziła wielu mieszkańców. Niektórzy poobdzierali dachy i ściany domów i za miasto się wynieśli. Produkty spożywcze w mieście droższe niż na wsi.

Tylko Żydzi, jak zaznaczono, wychodzili na swoje, jako że mimo zastrzeżeń władz, trudnili się produkcją i wyszynkiem trunków. W Bobrownikach miało żyć dużo *spekulantów*, którzy spławem towarów na Wiśle się trudnili.

Bodzanów

Jak podkreślił burmistrz, *miasto powstało z najliczejszej (największej) wioski*. Nie ma tu handlu, ani rzemieślników, czy fabrykantów. W 1820 roku postulowano więc, aby miasteczko zamienić (w zwykłą) osadę miejską.

Gród położony jest na wzgórzu nad rzeką Mułtą. Wcześniej należało do klasztoru P. P. Norbertanek w Płocku (1351 rok). Posiadał przywilej, który

znajdował się w magistracie. Powyższy przywilej ogłoszony w 1436 roku (w dniu Św. Stanisława) został zatwierdzony przez księcia Bolesława Mazowieckiego (ks. Ziemi Rawskiej, Wyszogrodzkiej, Warszawskiej i innych ziem). Tradycja lokalna mówi, że dopiero S. Batory ów przywilej zatwierdził.

Bodzanów pierwotnie zajmował 14,7 włoki i *kie rować się miał prawem chełmińskim*. W 1415 roku ks. Jan Mazowiecki wydał przywilej dla miasta, według którego prawo jarmarku przypadło w dniu Zielonych Świąt, który, jak stwierdzono, zwyczajowo jest odkładany na inne dni. Bodzanów nie posiadał żadnych folwarków, ani wsi. Według dawnych zasad obywatelom wolno było *palenie wódki i robienie piwa i takowych ich wyszynkowanie*. Później jednak decyzją dziedziczkę miasta – 99 Norbertanek, które początkowo owego wyszynku nie zabraniały, w latach późniejszych jednak, *samodzielność w tym względzie klasztor im odebrał*. Po odebraniu przez rząd dóbr poduchownych, władze rządowe przekazały prawa propinacji w mieście Bodzanowie w ręce *Amitu należącego do niejakiemu Monkolińskiego*. Ten stan pozostał bez zmiany do 1820 roku. Według wieści gminnej, jak podkreślił urzędnik, być może, że Chodkowo należąca do dóbr narodowych została przemianowana na miasto Bodzanów, czego wiarygodność miało poświadczyć 2 obywatele tej wsi, a także 2 z sąsiedniej Gąsowy (byli to włościanie Ignacy Wójciak i Chrzanowski, którzy mieli wtedy po około 100 lat).

Według burmistrza powiększenie dochodów miasta w ostatnim czasie nastąpiło z przyczyny ustanowienia nowego podatku, zwanego konsensownym. Zdaniem tegoż gród w ostatnim czasie zupełnie upada. Oprócz tego, że miasto pozbawione jest *jakiegokolwiek nauki i rzemiosła*, to nawet utrzymanie burmistrza (600 złp.), zdaje się dla mieszkańców niebywałym uciskiem. Urzędnik ów postulował zamienić statut miasta na wolną osadę.

Bielsk

Zdaniem Komisji położenie miasta niczym nie różniło się od wioski. Jak stwierdzono, nie ma tu żadnych targów ani handlu. Odbywają się czasami jarmarki, które w żaden sposób nie wpływają na rozwój miasta. Mieszkańcy Bielska trudnią się jedynie rolnictwem, zaś koszty utrzymania władz jest dla nich wielkim ciężarem.

Bielsk otrzymał przywilej od króla Zygmunta Augusta I w 1537 roku, który to akt został zatwierdzony w 1558 roku. Następni królowie zatwierdzili ten przywilej, odpowiednio w 1608 roku i w 1766 roku. Miasto rządziło się prawem magdeburskim, a targi wyznaczono tu na czwartek. Główne dochody Bielska

pochodzący z propinacji z dwóch karczm, z których ostatnia spaliła się w 1811 roku, w czasie wojen napoleońskich (jedna z dwóch karczm spaliła się w 1805 roku, druga została rozebrana w 1811 roku). Dochody miasta szacowano tu w 1808 roku na 1830 złp., zaś w 1819 roku na ponad 3000 złp. i pochodziły głównie z wydzierżawiania tzw. kontyngensów.

Brok²

Według zebranych wiadomości miejscowych i akt po Rządzie Pruskim, jak to stwierdzono w sprawozdaniu, trudno jest określić datę lokacji miasta. W momencie opisu (w 1820 roku) burmistrz tegoż miasta stwierdzał, co następuje: miasto folwarków nie ma, gorzelnie i browary należą do prywatnych właścicieli, lasy, zarośla i pastwiska należą do wspólnej własności.

Po za tym stwierdzono, iż wcześniej w mieście istniała cegielnia oraz karczma należąca dawniej do kościoła. Obecnie, jak zaznaczono, w Broku istnieje w środku rynku karczma z zajazdem (położona na gruntach miejskich), która do (żydowskiego) Amtu należy. Ponadto *pleban w swojej karczmie szynkuje, co burmistrz w wyrzucie stwierdził, to i inne browary i gorzelnie prywatne ceny trunków (w obecnych czasach) podnieść nie mogą*. W raporcie burmistrz miasta postulował w piśmie kierowanym do władz zwierzchnich, *aby wprowadzili opłatę równą z wyszynku trunków, tak dla Polaków, jak i Amtu (Żydów)*.

Chorzele

Miasto założone zostało przez króla Zygmunta Augusta I w 1542 roku. Niniejszy przywilej lokacyjny dla Chorzel został potwierdzony przez króla Jana III i Stanisława Augusta. Przywilej z 1542 roku w swej głównej sentencji stwierdził, że król *zatwierdził uprzednio nadane miastu temu (Chorzele) dobrodziejstwa*. Akta niniejszego nadania znajdują się, jak stwierdzono wówczas, w *książce oryginalnej z rewizji województwa mazowieckiego przed rokiem 1564, w archiwum Skarbu Koronnego, wypisanego i wydanego w Warszawie pod datą 6 lutego 1776 roku*. W przytoczonym opisie wspomniano ponadto, że *oryginał przywileju miasta Chorzele Jak król przywilejem swym datowanym w Warszawie XXIX marca roku pań. MDCXC panowania 16, z powodu zgorzałych akt z Ratuszem, na zasadzie exurpla z grodu ciechanowskiego de Anno zeria 4 ta post fatum Y.B.Y.M wyżej rzeczony przywilej Zygmunta I odnowił i wcałey obszernowin utrzymał. August król pod datą w Warszawie 29 grudnia 1757 roku panowania 25, przywilejem „sonfirnalionis praw miasteczka Chorzele do*

² Brok należał do tzw. Dozorcy Miast, od 1507 roku do Dóbr Ratowskich, Biskupstwa Płockiego.

trzech dawnych jarmarków przydaje dwa (:) na *św. Mikołaj i Poniedziałek Zapustny*". Na koniec, jak stwierdzono w sprawozdaniu, *Stanisław August z dnia 12 lutego 1776 roku panowania 12, tytułem Konfirmacji uznania prawa Miasta Chorzele z dodaniem dwóch jarmarków w Wigilię Św. Magdaleny i w SS-ich*.

Mieszkańcy miasta Chorzele uprawiali tylko 1/3 pól, które były piaszczyste, tj. 25 włók. Zaś tutejsze łąki, jak to określano, są bagniste i przez większą część roku *nie daje się na nie wejść*. W opisywanym czasie (1820 roku) w Chorzelach było czynnych 20 karczm, z czego jedna należała do dóbr narodowych. Jatek tu nie było. W 1808 roku w mieście prosperowała fabryka sukienników z 22 warsztatami i 40 szpulami oraz 10 garbarni, z czego 2 z nich *pozostawało w podrzędnym stanie*. *Ogólna arena położenia ekonomicznego i rozwoju miasta nie była dla Chorzel pozytywna*. Pisano więc m.in. o dominującej grupie rzemieślników – sukiennikach, których *położenie biedne, bez pomocy Rządu nie są w stanie ponieść się na wyższy poziom*. Handel w mieście pozostawał w rękach Żydów, i jak podkreślał burmistrz *żaden katolik nie jest w stanie z nimi konkurować*. Dopiero rząd pruski wprowadził dzierżawę dochodów od zysków, dzięki którym owe dochody zwiększyły się, w 1806 roku do 3608 złp., a w 1819 roku do 5845 złp. Na koniec burmistrz konstatawał, że *handel w mieście Chorzele podupada, gdyż na jarmarkach pojawia się jedynie kilka Kurpiów*. Odnośnie historii miasta ówczesny burmistrz Chorzel konkludował: *przywilej lokacyjny miasto otrzymało od króla Zygmunta w 1542 roku, który zatwierdził nadane miastu dobrodziejstwa*. Dalej nadmieniał, że *akta (miasta) znajdują się w Księżce oryginalnej z rewizji województwa mazowieckiego pod rokiem 1564 w archiwum Skarbu Koronnego, wypisanego z wydanego w Warszawie pod datą 6 lutego 1776 roku*. Oryginał przywileju miał wystawić król Jan Sobieski, który aktem swym datowanym w Warszawie XXIX marca roku pańskiego MDCXC panowania 1667 z powodu zgorzałych akt z Ratuszem, na zasadzie *exurpta z grodu ciechanowskiego (,) Anno zeria 4-ta post factumj YBYM (,) wyżej rzeczony przywilej Zygmunta I odnowił i wcałey obszernowin utrzymał*. Przypominając dawne przywileje dla Chorzel, wysoki urzędnik municypalny stwierdzał, że *król August pod datą w Warszawie 29 grudnia 1757 roku (,) panowania 25, przywilejem sorfirnalionis praw miasteczka Chorzele do trzech dawnych Jarmarków przydaje dwa (tj.) na Św. Mikołaj i Poniedziałek Zapustny*. Przytaczając owe przywileje dla w/w miasta, burmistrz stwierdzał odnośnie ustalonych tam jarmarków, że *Stanisław August (w wystawionym*

dokumencie) z dnia 12 lutego 1776 roku (,) panowania 12 (,) tytułem konfirmacji uznania prawa Miasta Chorzele z dodaniem dwóch Jarmarków: w Wigilię Św. Magdaleny i w SS-ich. Opis stwierdzał, że miasto dziedziczne zamieszkane jest przez samych Żydów, którzy nie świadczą żadnych podatków, nawet na utrzymanie burmistrza, czy upiększenie miasta.

Miasto leży na gruntach częściowo szlacheckich nad rzeką Brok, a częściowo (na gruntach) zakupionych przez ówczesnych mieszczan, tj. starozakonnych (Żydów). W środku rynku położone tam budynki należały bądź do dziedziców, bądź do Żydów, za konsensem (zezwoeniem dziedziców) zamieszkałych. Miasto Czyżew granoczyło ze wsią Czyżewo Ruś, Czyżewo Grabki i Czyżewo Kościelne. Nie ma tu większych fabryk, oprócz 3 farbiarni i 1 kuźni. Propinacja należy do dziedziców miasta. Zyski z wyszynku wódki i piwa, jak to określono *stale wysokie dla Żydów, z racji na brak porządku i nadzoru z wyszynku trunków*. Nie prowadzi się tu również żadnych *melioracji ulic miasta*. W końcowej części raportu burmistrz postulował, aby w celu uporządkowania miasta, czym prędzej powołać posterunek policji.

Czerwińsk

O założeniu miasta brak jest jakiegokolwiek informacji i jak to określano *fakt ten „pomroka pokrywa*. W swej trudnej historii Czerwińsk przeszedł szereg niszczących napadów poczynając, jak to określał burmistrz *od Krzyżaków pod wodzą Wielkiego Mistrza Hermana, Litwinów pod wodzą Mendoga, przez Szwedów pod wodzą Gustawa i Karola XII oraz liczne pożary*. Czerwińsk od ostatniego rozbioru należał częściowo do Biskupstwa Płockiego oraz Opactwa Czerwieńskiego. Opactwo nadało przywilej swojej części w 1582 roku, który został potwierdzony przez Jana Kazimierza w 1712 roku.

Czerwińsk pierwotnie miał powierzchnię 12 włók i 10 morgów. Za rządów pruskich (1795–1805) do miasta przyłączono przyległe tereny nad Wisłą. Od zachodu należała do kasy miejskiej, a szynkowanie (handel trunkami) odbywało się jedynie w 2 domach.

Drobin

Miasto, jak stwierdził burmistrz *nie posiada żadnych planów, ani szczegółów, co do posiadania przez Żydów placów*.

W mieście znajduje się fabryka skór i kapeluszy. Propinacja należy do dziedzica. Był tu też kościół parafialny murowany. Drugi kościół drewniany pozostał w owym czasie w zupełnej ruinie. Okazały budynek drewniany, w centrum miasta przeznaczony dziedzic na szkołę i w tymże lokum, jak stwierdzał burmistrz, *dzieci pobierają naukę*. Jarmarków

w mieście było 10, na których handluje się bydłem, końmi i narzędziami rolniczymi. Dozorca miasta *wzywał dziedzica miasta do polepszenia stanu życia ludności, lecz jak to stwierdzono, bezskutecznie*. Dochody od trunków w znacznym stopniu idą na utrzymanie burmistrza i sługi miejskiego. Reszta funduszy jest przeznaczona na *upiększanie miasta*. W tej sytuacji, konkludował urzędnik, *gdyby dziedzic nadał mieszkańcom własności placów i ogrodów oraz „daninę topatkowego”, „od księdza”, „topatkowego od wypieku chleba”, z „placów użytkowanych” przez Żydów, z „kancelarii” – to stan położenia ludności (na pewno), by się poprawił*.

Dobrzyń n/Wisłą

Brak dokładnej informacji o lokalizacji miasta. Ówczesny burmistrz stwierdzał ogólnie, że *w czasach historycznych* zostało ono zniszczone przez Szwedów oraz pożary. Według „Manifestu” sporządzonego przez mieszczan w 1661 roku gród posiadał już przywilej nadany mu przez króla St. Batorego w 1580 roku, następnie zatwierdzony przez Zygmunta III w dniu 20 stycznia 1597 roku w Krakowie, z kolei przez Jana Kazimierza w Warszawie (w dniu) 2 marca 1649 roku. Jak dalej podkreślano, *kopia przywileju Zygmunta III znajduje się w ratuszu w Toruniu*.

Miasto miało się rządzić prawem chełmińskim i jurysdykcją wójta miejscowego oraz wyłączone było spod kuratelii sądu koronnego. W 1820 roku w Dobrzyniu znajdowało się 6 placów, z czego 3 należały do kasy miejskiej. W raporcie podkreślano też, że *przed rokiem (tj. w 1819 roku) w Dobrzyniu była czynna kopalnia węgla ziemnych, z których rząd zrezygnował z racji jak to określano, na małe korzyści*. Burmistrz odwołując się do historii wspominał też, że *ówczesny starosta miasta Dobrzyń – Podoski w 1722 roku zawarł umowę z miejskimi (koło wsi Lenie), a ten dodatkowo za „propinację z 5 domów” miał zapłacić 6060 złp*. Dalej, jak podkreślano w raporcie, *grunta, które Starosta Humięcki jeszcze przed 1707 rokiem w Aktach Grodu Bobrowniki posiadał (i które znajdują się aż do tej pory realnie we wsi Leniki), chociaż w/w starostwa jeszcze w 1754 roku znaczną część tych gruntów przemocą do miasta przyłączył i osadził na nich Holendrów, na tych zabranych gruntach powstała nowa wieś pod nazwą Skaszewa*. Wsie Zbujszewo, Strachoń, Słuchowo należące wcześniej do Dobrzynia zostały oddane wójtowi Jakubowi Chełmickiemu. Wymienione wsie miały być nadane przez króla Kazimierza Wielkiego w 1455 roku wójtowi J. Chełmickiemu. Jak podkreślił burmistrz w 1390 roku, *wsie te i Miasto Dobrzyń z Ziemią Dobrzyńską po obu stronach Wisły należały do Krzyżaków*.

W sprawozdaniu burmistrz nadmienił, że w Dobrzyniu znajduje się kościół z 1661 roku (później restaurowany), który spłonął (wraz z miastem) w 1767 roku. Pozostało z kościoła, jak to określano, *jedynie zwalisko*. W okresie objętym raportem (1820 rok) Dobrzyniu istniał jedynie kościół Ks. Franciszkanów, który pełnił funkcję parafii. Burmistrz stwierdził, że *miasto dawniej było świętym, obecnie w biednym jej stanie, utrzymuje się z handlu przygranicznego: bydła, towaru łokciowego (i) sprzętu gospodarstwa rolniczego*. W ostatnim czasie dochody miasta zwiększyły się z powodu wyższych opłat z szynków.

Dobrzyń n/Drwęca

Na wstępie burmistrz stwierdził, że *do roku 1818 tak Rząd Pruski jak i Królestwo Polskie, dozorował rzekę, aby nie było żadnych zawałów, a droga wodna była spławna*. Dobrzyń miał pierwotnie obszar 8 włók, 10 morgów i 241 prętów. Należał do kancelarii, tj. do kasy propinacyjnej. W mieście, w omawianym okresie, prosperowało 20 sukienników, którzy rocznie wyrabiali 31 320 łokci sukna białego, tzw. ordynacyjnego. Ponadto, jeden grabarz (wyrób około 200 sztuk skór), 48 szewców, 35 krawców, 15 zdunów, 2 stolarzy, 2 ślusarzy, 3 bednarzy i 1 kowal. Na koniec w opisie sytuacji miasta burmistrz stwierdził, co następuje: *do Kancelarii należą łąki i pola, które przynoszą znaczne dochody, ale dziedzic w części „rolę odebrał”, i miasto nie bardzo może się rozwijać*. Postulował więc w piśmie kierowanym do władz zwierzchnich, aby ukróciły samowolę dziedzica, który zdaniem urzędnika municypalnego, gród położony przy granicy posiada odpowiednie warunki do rozwoju handlu.

Janów

Zdaniem burmistrza, miasto położone przy granicy pruskiej, mimo korzystnej sytuacji ledwo prosperuje. Przywilej lokacyjny Janów otrzymał w 1421 roku, który następnie został poświadczony przez ks. Jana Mazowieckiego w 1473 roku.

Miasto rządziło się prawem magdeburskim i *rozciągało się* na przestrzeni od wsi Kurczątko i rzeki Orzyc, aż do tzw. Boru Królewskiego. Prawa miejskie miasta potwierdził król Zygmunt August III (1722 i 1758 rok), a także Stanisław August (w 1777 roku). Janów miał prawo propinacji (wyszynk trunków), a szynki należały głównie do gospodarzy (rolników). W czasach historycznych mieszkańcy miasta nie uważali się za „burges”. Dość wspomnieć, że według lustracji Ziemi Ciechanowskiej z 1660 roku Żydzi zamieszkujący Janów nie kazali się nazywać mieszczanami.

Kikół

Przywilej dla miasta został wydany przez króla Augusta III w 1745 roku. Potwierdził go Stanisław August Poniatowski w 1791 roku, a następnie władze pruskie w 1799 roku. Propinacja (wyszynk trunków) należała do dziedzica. W mieście prosperowało 19 szewców, 16 krawców, 7 stolarzy, 3 piekarzy, 3 rzeźników, 1 zdun i 1 siodlarz. W celu poprawy prosperity miasta postulowano sprowadzenie do grodu więcej rzemieślników.

Lipno

Przywilej miasta nadał w 1349 roku ks. Ziemi Dobrzyńskiej Władysław Lanckoroński, zatwierdził ów akt król Kazimierz Wielki. W okresie rządów Jagiellonów prawa dla miasta potwierdził król Aleksander (1564 rok), prawdopodobnie w 1504 roku, a następnie August III w 1751 roku.

Miasto pierwotnie nazywało się (z niem.) Lippe, a obecnie, jak potwierdził to burmistrz (w 1820 roku), Lipno. Położone było na 60 włókach ziemi. Miasto zwolnione było od wszelkiej „zwierzchności”, tj. wojewodów, starostów, sędziów, a także od wszelkich opłat. Zabraniano też we wsiach przyległych do miasta, handlu solą i innymi produktami i to zgodnie, jak określano, z przywilejem wydanym przez Zygmunta II w 1558 roku w Piotrkowie. Wypis tego przywileju został potwierdzony przez króla Augusta w 1723 roku i odnotowany w metrykach kościelnych w 1744 roku (już za króla Augusta III). W sprawie handlu w Lipnie odpowiedni przywilej wydał król Zygmunt August I w 1519 roku. Wypis z tego aktu zatwierdził August III (w 1747 roku) i Stanisław August Poniatowski (w 1785 roku). W/w akta wydano w Warszawie.

Dalej w sprawozdaniu wyszczególniono, że w Lipnie *grunta, pola, łąki i place należą do mieszkańców i są (tu też) 4 karczmy, 1 młyn i 1 tartak. Rybołówstwo należało niegdyś do kancelarii (kasy), teraz należą do rządu (tj. miasta)*. Do roku 1763 zgodnie z orzeczeniem burmistrza, miasto posiadało i używało lasów, które do Kancelaryi należały. *Lasy (te) przywłaszczył sobie dziedzic (i te położone) we wsi Jastrzębia, do tej pory użytkuje. Proces o las, za rządów pruskich nie spowodował jego zwrotu miastu*. Lipno w owym czasie nie posiadało żadnych fabryk, ani warsztatów rzemieślniczych. Opisując infrastrukturę miasta podkreślano, że do obecnych czasów dochował się tu jedynie kościół katolicki i ewangelicki, ten ostatni miał być postawiony w *mur pruski* (czyli z drzewa i muru).

W sprawie handlu w Lipnie królowie polscy wydawali odpowiednie przywileje. I tak, Zygmunt August wydał odpowiedni akt w 1519 roku, potwierdził ów akt król August III w 1747 roku i 1752 roku

i Stanisław August Poniatowski w 1785 roku. Wszystkie powyższe dokumenty wystawiono w Warszawie. W raporcie burmistrza uwypuklono też, że w tym mieście funkcjonują 4 karczmy, 1 młyn, 1 tartak. Rybołówstwo należało do władz miasta. Co do młyna i tartaku, to jak podkreślał burmistrz, wydzierżawione są wieczyście, a rybołówstwo dzierżawi młynarz. Lipno do roku 1763 miało prawo udostępniać swym mieszkańcom wolny wstęp do okolicznych lasów (serwitut leśny), ale od momentu, gdy te użytki (las) przywłaszczył sobie dziedzic wsi Jastrzębia, jak stwierdzał urzędnik, powyższe dobrodziejstwa miastu są zabronione. Burmistrz Lipna nadmieniał też, iż wcześniej w mieście był stary drewniany kościół (pod wezwaniem Św. Barbary), z racji jednak na starość został rozebrany. Funkcjonował tu również dom parafialny, magazyn furazowy oraz lazaret.

Mława

Miasto otrzymało przywilej w 1429 roku od ks. Siemowita zgodnie z prawem magdeburskim, który następnie potwierdził król Jan Kazimierz w 1667 roku, następnie August II w 1725 roku i ostatecznie Stanisław August Poniatowski w 1779 roku. Przytaczając szczegółowy opis lokacji miasta Mławy, burmistrz stwierdzał, co następuje:

Idąc porządkiem chronologicznym na zasadzie przywilejów confirmacyjnych takowy szereg nadań lub zatwierdzeń Tronu, daje się widzieć (że) w 1543 roku w Krakowie (na) Św. Dominica fasagina puffedum conver Divi Pauli prima Zygmunt I przywilej rzeczony (z roku) 1429 zatwierdza (w) 1545 roku w Krakowie firia sista prosima na Sejmie Generalnym ante dominicam reminiscere – A.D. 1545 Zygmunt I nadania Miasta Mława prawo zabudowania Ratusza, z wolnym użyciem wszelkich dochodów na rzecz publiczną miasta.

Dalej, zgodnie z powołaniem się burmistrza na w/w dokument królewski odnoszący się do rozgraniczenia użytków pisma w brzmieniu, jak następuje:

1545 List cum litula et Sigillis (,) urodzonych Pawła ze Szydłowa – Sędziego i Stanisława Witołstawskiego podśądka Zawkrzeńskiego Powiatu, stanowiącej rozgraniczenie Łąk, Pastwisk i Lasów zwanych Niemyte między dobrami dziedzicznymi a miastem. Oraz Dekretem Komissarskim dnia 29 maja 1565, przez Króla Zygmunta Augusta w Krakowie zatwierdzany w sprawie między urodzonym Gabrielem Grabawieckim Dzierżawcą Mławskim, a obywatelami miasta Mławy o za-

*właszczenie gruntu, Pastwiska, Łąki przez tegoż oraz i inne krzywdy wszczętej [...]*³.

Do miasta należała również wieś Studzienice, gdzie zamieszkiwało 9-ciu gospodarzy. Dzierżawienie gruntów tej wsi podpisywały ówczesne władze Mławy około 1790 roku. W tym czasie przyłączono do grodu również inne użytki, min. karczmę zwaną Zabrody. W opisanym czasie Mława posiadała karczmę z tzw. wolnym wjazdem i szynkiem, murowany browar oraz bór o nieokreślonej powierzchni. W czasach historycznych miasto było kwitnące. Według lustracji z 1564 roku miało tu nieźle prosperować 225 rzemieślników, w tym 140 piwowarów oraz 1 fabryka. Ludność tutejsza to głównie Polacy. W połowie XVI wieku w Mławie do Żydów należało jedynie 5 domów. Na początku XIX wieku proporcje w zakresie składu narodowościowego znacznie się zmieniły. W 1820 roku Żydzi stanowili już około 30% mieszkańców Mławy. Upadek miasta, zdaniem burmistrza nastąpił już w dawnych czasach, głównie na skutek wojen, które przechodziły przez ten teren oraz pożarów, zdaniem sprawozdawcy, trudno określić jaką powierzchnię ma obecnie Mława. Według tegoż urzędnika w archiwum miasta znajdują się jedynie oryginalne Księgi Lustracji województwa płockiego z 1732 roku, w których widnieje adnotacja, że *miasto Mława posiada ogółem 40 włók, między którymi znajduje się 6 włók gruntów wójtowskich, w części*

³ AGAD, KRSW, sygn. 426, mf. nr 523. W dokumencie zamieszczono też historię nadania praw miejskich miastu Mława, gdzie zapisano: *1576 Stefan Batory Król Polski 3 czerwca roku pierwszego panowania przywilejem swym obejmującym uprzednie nadania [...] i w moc wprowadza.*

1622 (-) 10 marca panowania 25 Zygmunta III Przywilej RP – 1575 Króla Stefana podobnie zatwierdza, po czym:

1667 (-) 26 marca Jan Kazimierz Król Polski przywilejem swym pod tytułem Inowacyi i Confirmacyi z powodu uszkodzenia archiwum i autentyków przez zburzenie szwedzkie konferowanym, miasto Mława w używaniu nadanych praw zapewnił. Ten przywilej jest nieoryginalnym.

1724 (-) 5 grudnia panowania 28 Król August II podobnie przywilejem Tatulo Confirmationis privilegionimcivitatis Mławensi firivient.

1740 (-) 12 listopada August III titulo Confirmatiolo farium et privilegionem Civitate Mławensi Servient – przywileje, prawa i nadania przez swych poprzedników Książąt i Królów.

Te dwa ostatnie przywileje w oryginale także miasto posiada.

1745 (-) dnia 9 stycznia August III drugim swym przywilejem Confirmacyjnym (...), o której się już w górze wymieniało istotnie wywód prac temu miastu służących wspiera i niewątpliwym czyni.

1779 (-) dnia 22 października Extract rezolucyi Stanisława Augusta za zdaniem Rady przy boku nieustającej na memoriał miasta i odpowiedzi urodzonego Piotrowicza Starosty Mławskiego i protokółu ekspedycji In publica wyszłych, która rezolucya jest napominanym, jest ostatnim dokumentem, którym miasto posiada, reszta bowiem przywileju Jana Kazimierza zniszczenia Szwedów musiała zostać ofiarą.

porośniętych krzewami. Wolnych gruntów od podatków było 2 włóki, miejskich zaś 30 włók. Propinacja (wyszynk) piwa i wódki należała w mieście, jak to określano, do obywateli rolników, które to dochody mieli zagwarantowane jeszcze przywilejami wydanymi przez ostatnich 3 królów (tj. Augusta II, Augusta III i Stanisława Augusta Poniatowskiego).

W 1820 roku Komisja Rządowa zatwierdziła prawo tutejszych rolników do oddzielnego proponowania dochodów z wyszynku piwa. Nie było tu żadnych fabryk, oprócz, jak określono, kilku sukienników, którzy ordynacyjne sukno wyrabiają, kilku grabarzy i farbiarzy. Miasto miało dochody z wagi, postrzygalni, wiatraków, farbiarni oraz wyszynków. Jarmarków było tu 7, tzw. dwudniowych. Zdaniem burmistrza w Mławie brakuje większej liczby majstrów i rzemieślników, dlatego prosił rząd i komisję wojewódzką, aby ta zachęcała fachowców do przenoszenia się na ten teren.

Maków

Miasto według niepewnych danych, przywilej lokacyjny otrzymało w 1421 roku z rąk księcia mazowieckiego i rawskiego – Jana Starszego. Akt ten potwierdził król August III w 1748 roku opierając się na wcześniejszych dokumentach sygnowanych przez Zygmunta Augusta (1556 rok) i Stefana Batorego (1580 rok), Władysława IV (1604 rok), Augusta III (1743 rok).

Ostatnim władcą, który potwierdził akt erekcyjny miasta Makowa był król Stanisław August Poniatowski (1778 rok). Według burmistrza nie ma pewności, jak w przypadku innych miast mazowieckich, na jakich gruntach i powierzchni zostało założone. Mimo to, jak dalej zauważył w/w urzędnik, w aktach powstałych pod Rządami Pruskimi jest zapisane, iż miasto Maków posiadało 26,5 włók, z czego 2 włóki należały do wójtostwa. Obszar ziemi należącej pierwotnie do grodu w przeszłości stale był uszczuplany, głównie przez właścicieli sąsiadujących z nim folwarków rządowych (Bazar i Makowica) oraz szlachtę i chłopów z okolicznych wsi, tj. Buczynowo, Obiecankowo, Chrzanowo i Słoniawy. Co do tych ostatnich wsi, w sprawozdaniu stwierdzono aktualnie (1820 rok) kwestia zaboru ziemi miejskiej jest rozpatrywana przez Komisję Dobrego Porządku w Płocku, ale trudno orzec, jaki będzie werdykt w tej sprawie.

Dawniej w Makowie miał być kościół drewniany, ale obecnie (w 1820 roku) też jest tylko 1 nazywany „Farą”. Przed kilku laty miasto wybudowało własnym sumptem bożnicę, która, jak to podkreślił burmistrz, nie wiadomo czemu Żydzi nie dokończyli tej budowli. Nie ma tu też trwałych budynków. Według akt grodzkich i lustracji (z 1564 roku i 1616 roku) w Makowie miały być 3 młyny, ale jak zaznaczono, 2 z nich

zostały rozebrane. Jeden młyn znajduje się we wsi Smrock, która to wieś jeszcze w 1802 roku należała do miasta.

W Makowie w czasie objętym sprawozdaniem, nie było żadnej fabryki, oprócz 1 sukiennika wyrabiającego „kir” i sukno. Zdaniem burmistrza dziwnie działo się w Makowie pod względem przestrzegania litery prawa, co do pobierania dochodów z propinacji, gdyż np. starosta nie miał takiego prawa, za to zaś ekonomia w Różanie pobierała niniejszy dochód. W Makowie handlowano zbożem, wełną i towarami zagranicznymi. Niektórym rzemieślnikom Żydom, wyznaczono w mieście ulice i place (łącznie 126 placów i miejsc dla wszystkich), gdzie mogli prowadzić swoją działalność (proceder). Odbywa się tu w ciągu roku 6 jarmarków, mimo tego miasto pozostawało w stagnacji. Dochody czerpało z opłat tzw. konsensownego, propinacji i podatków „nadzwyczajnych”.

Myszyniec

Miasto nad strugą zwaną Rozogą, gdzie okoliczne łąki okresowo zalewane są przez wodę, założone zostało przez Zakon Jezuitów (nie wiadomo kiedy) w głębi lasów ostrołęckich. Przez cały okres historyczny, jak podkreślił burmistrz, miasto Myszyniec otrzymało rozmaite dobrodziejstwa, a nawet jarmarki i wolną propinację. Dopiero, jak to stwierdzał wyżej wymieniony kasacja ks. Jezuitów odmieniła na gorsze sytuację w mieście. Cofnięto większość dawnych przywilejów. Pierwszy przywilej miał nadać miastu Stanisław August u schyłku swego panowania. Data przywileju i lokacji nie została ustalona. Myszyniec powstał na miejscu, jak to określano, wsi o żartobliwej nazwie Marbony, do Kolacyi Królewskiej należącej oraz jurydyk, które współcześnie noszą nazwę „Poświętne”. Propinacja należała do ks. Proboszcza oraz częściowo z karczmy w Rynku, Ekonomii Ostrołęcko – Dylewskiej w Ostrołęce. Stwierdzono jednak, że dochody kasy miejskiej pochodzą głównie od szynku. Miasto i parafia w ciągu ostatniego czasu miały się szybko rozwijać i doszło do kilku tysięcy głów. Miało ono charakter rolniczej osady (osady terytorialnej). Nie było tu też żadnych fabryk, ani wyszukanych rzemiosł.

Nasielsk⁴

Miasto, jak go określił burmistrz szlacheckie, położone jest nad rzeką Nasielną, zamieszkane jest głównie przez Żydów, którzy utrzymują się z handlu, a w budowlę wcale się nie przykładają. Założone zostało w 1386 roku według prawa chełmińskiego przez jego dziedzica ks. Jana Mazowieckiego oraz

⁴ Burmistrzem Nasielska był w tym czasie (1820 rok) Czatarski (brak imienia).

Krzyżaków. Król August III nadał miastu prawo do jarmarków (05.01.1744 roku), a Stanisław August zatwierdził to prawo (24.08.1779 roku). Wcześniej, prawo do jarmarków oraz targów wyznaczono na poniedziałek przez króla Zygmunta I w 1532 roku (z powołaniem się na odpowiedni przywilej wydany przez ks. Jana Mazowieckiego), król Władysław IV ów i inne przywileje zamienił (w 1657 roku) na niedzielę i środę. Jak III ustanowił w roku 1683, w mieście Nasielsk 3 jarmarki. Odpowiednie postanowienie w tej ostatniej sprawie zapisano w *Księdze 212-ej na Karcie 176 Komisji Generalnej, szlachty*.

Zgodnie z relacją burmistrza w *nadaniu, czyli Przywileju (z 1386 roku) nie ma wzmianki, jakie miasto miało rozległość*. Mieszkańcy Nasielska z części szlacheckiej oceniali powierzchnię swoich gruntów na 5 włók, co wydaje się być wartością zawyżoną. Za rządów pruskich, mieszczenie wygrali proces z dziedzicem Nasielska hr. St. Dębickim, wojewodą Brzesko-Karwieńskim, w sprawie dzierżawienia zysków z propinacji. Powyższy zatarg nie został w owym czasie definitywnie zatwierdzony, gdyż dalej napotykałmy stwierdzenie urzędnika następującej treści:

[...] w tej chwili (1816 rok) sprawa o dzierżawienie zysków z propinacji znajduje się w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbów.

Wracając do historii burmistrz miasta wspominał, że w roku 1257 ks. Mazowiecki Ziemowit trzecią część miasta Nasielska darował Kościołowi Czerwieńskiemu, tj. Księżom Kanonikom Regularnym Klasztoru Czerwieńskiego, które to dobra posiadał (ten zakon), aż do roku 1796.

Za rządów pruskich, tzw. dobra poduchowne włączone zostały do części rządowej Nasielska. Natomiast położone pomiędzy szlachecką i poduchowną częścią zostały dokooptowane do probostwa nasielskiego, a propinacja z w/w gruntów do skarbu państwa (czyli miasta).

Odnosnie losów dokumentów opisujących historię miasta przedstawiono lakonicznie, iż *akta po Rządzie Pruskim i Dokumentach Miasta w czasie Wojny Szwedzkiej (przydatki miasta Nasielska), przekazane zostały do Archiwum Królewskiego*⁵. Według przekazów w obrębie Nasielska miał się znajdować zamek, przez Ks. Mazowieckiego zamieszkały. Został on także kościół murowany, jak stwierdził burmistrz *dobrze utrzymany, który w 1445 roku został wybudowany przez Opata Czerwieńskiego (Przeczekawskiego)*. Była tu też drewniana *Bożnica żydowska obszernej wielkości, nadzwyczajnego uroku, szpital dla dziedziców do usług kościelnych używany, itp.* Szpital ten był zniszczony i tylko dzięki staraniom proboszcza, jak

⁵ AGAD, KRSW, sygn. 4206, mf. nr 523.

określono *przed zawaleniem funkcjonuje*. Przemysł w Nasielsku w opisywanym czasie (1820 rok) zupełnie podupadł. Z rzemiosła utrzymało się jedynie garbarstwo skór i wyrabianie sukna (dobrej jakości). Jarmarków było tu 7. Handlowano na nich bydłem, końmi i sprzętem rolniczym. Propinacja w *połowie należała do rządu (miasta) w drugiej połowie do sukcesorów hr. Dębickiego*.

Mieszkańcy w części szlacheckiej Nasielska musieli płacić podatki do kasy miejskiej. Mieli oni jednak zagwarantowane prawo pobierania opatu w lasach dziedziców. Żydzi i „inni” za opłatą musieli płacić. Starozakonni zamieszkujący w części szlacheckiej miasta zobowiązani byli płacić tzw. osep (do kasy miejskiej), zaś zwolnieni byli oni z opłat od dochodów z propinacji. Szykarze musieli płacić tzw. kanonowe (stały podatek), ale jak podkreślił w/w urzędnik *takowego nie płacili*.

Na koniec burmistrz stwierdzał, że Nasielsk zaczął się dobrze rozwijać, a dochody wzrastać dopiero od momentu uzyskania przez miasto praw miejskich (prawdopodobnie za rządów pruskich?). Tenże postulował też przywrócenie dla mieszczańców tzw. mostowego (na trakcie gdańskim) *od bryk, wołów i koni*.

Nowe Miasto

Jak podkreślano w opisie, historia miasta przekazywana była z *ust do ust*. Stare dokumenty miały zaginąć w czasie najazdu na Polskę króla szwedzkiego – Gustawa Adolfa. W 1629 roku lub też następcy jego Karola XII w 1702 roku. Burmistrz Nowego Miasta stwierdził, że mylnie okazały się też wieści, iż powyższe dokumenty znalazły się w Krakowie, czy też w Królewcu. Wyżej wymieniony podkreślił jedynie taki fakt, iż w *odezwie Mistrzów Wschodnio-Pruskich z Królewca 22 marca 1802 roku od Regencji Płockiej* zawiadamiano, iż nie znajduje się tam żadne dokumenty a jedynie spisana adnotacja, w której stwierdza się według relacji mieszkańców, *Nowe Miasto zostało założone za królowej Bony*. W aktach miejskich zdaniem burmistrza znajduje się dokument spisany w języku łacińskim, na pergaminie, wystawiony przez króla Zygmunta III w 1621 roku na Sejmie Generalnym, iż *Nowe Miasto założone zostało w Zakroczymiu przez ks. Mazowieckiego i ruskiego – Janusza Starszego w 1420 roku i cieszyło się już wtedy licznymi wolnościami*. Król Zygmunt III erekcją tegoż miasta w tym samym roku, tj. w 1621 roku miał zatwierdzić (a nie jak zapisano w niniejszym opisie w 1420 roku). Historię Nowego Miasta gmatwa jeszcze bardziej sporządzający tenże opis, w którym podnosi, że dokument z 1564 roku z Archiwum Koronnego w Warszawie, wydany przez regenta Komisji Skarbowej Jana Ostaszewskiego w 1775 roku w Sierpcu i (który

znajduje się) w *Aktach Nowego Miasta z 29 stycznia 1782 roku ablutowany (zatwierdzony) jako miasteczko królewskie nazwanego Nowym Miastem i położony w województwie mazowieckim do Starostwa Zakroczymskiego należało. W opisie stwierdzono ponadto, że Nowe Miasto objęte jest Inwentarzem z 1583 roku, tudzież późniejszymi Lustracjami, w szczególności Dekretem Komisji Dobrego porządku z dnia 2 października 1787 roku.*

Granice Nowego Miasta opisane zostały w aktach z 1422 roku, 1542 roku, 1571 roku, 1584 i 1619 roku. Miasto powstało na ogólnych zasadach prawa chełmińskiego i zajmowała łącznie z probostwem 39 włók, gaj dębowy i brzozowy o długości 1 mili i graniczyło z wsiami ziemiańskimi: *Zwiadami, Zagwizdami, Łuszczewem, Szczawinem, Miszewem i Dzikami oraz Ildzikowicami*. Okoliczne wsie położone koło Nowego Miasta, tj. Łuszczewo, Zagwizdy, Miszczewo Ildzikowice, Zasanie (chyba Zasonie), Krupitki miały przyłączyć do swoich posiadłości około gruntów miejskich. Zabór gruntów, zarośli i łąk należących wcześniej do miasta miało miejsce za czasów Stanisława Augusta, co znalazło swoje odbicie w dokumentach z roku 1767 i 1773. W Kancelarii Zakroczymskiej, jak stwierdzono dalej znajdują się skargi mieszczan o utracie *gruntów wskutek zaboru przez okolicznych ziemian (wsie), ale żadne z tych roszczeń nie zostało rozwiązane tak przez polskie, jak i pruskie rządy.*

W dawnych czasach w Nowym Mieście były sądy ziemskie i grodzkie, których posiedzenia jeszcze za króla Stanisława Augusta odbywały na przemian, bądź w Nowym Mieście, bądź w Zakroczymiu. W 1708 roku z racji na grasującą w okolicy zarzę sądy przeniesiono do Winnicy/k. Nasielska, a władze usprawiedliwiły owe posunięcie trudnościami w dowozie ludzi.

W opisie infrastruktury odnotowujemy wzmiankę, że w Nowym Mieście był murowany kościół farny, który groził zawaleniem, lecz jak to określono, staraniem władz miejskich został naprawiony. Przy kościele jest także szpital dla ubogiej ludności (dziadów), do którego należy 1 włoka roli.

Ponadto według relacji starych mieszkańców w mieście oprócz w/w świątyni miały się znajdować 2 kościoły drewniane, po których według tychże wszelki ślad zaginął. Była tu też drewniana bożnica żydowska, pokryta dachówką. W dawnych czasach (według dokumentu z 1564 roku) w mieście miało nieźle prosperować 20 gorzelni i 13 piwowarów. Obecnie (w 1820 roku), jak podkreślił burmistrz, w Nowym Mieście funkcjonuje jedynie 5 gorzelni, 5 sukienników wyrabiających baję i kir, oraz 1 grabarz. Na rzece Sonie pracował młyn wodny. Na

koniec swego sprawozdania urzędnik municypalny podkreślił, że po wojnie (1807–1815) dochody miasta znacznie się zwiększyły, głównie dzięki wpływom z *dzierzawy propinacji i targowego oraz z ustanowionego kanonu (stały podatek płacony przez Żydów)*. Według w/w dochody Nowego Miasta jeszcze bardziej by się powiększyły, gdy *władze ustąpiły prawo propinacji trunków i (z) młyna na korzyść mieszkańców*.

Nur

Miasto zostało zniszczone w czasie wojny szwedzkiej przez Karola XII. Jak dalej stwierdzono, *pożary i wojna zlikwidowały wszelkie oryginalne dokumenty*. Pierwsze dokumenty autoryzowane przez Stanisława Augusta, odnośnie grodu nurskiego pochodzą z 1767 roku. Zapisano w nich, że [w] *wydanym w Nowogrodzie w 1434 roku przywileju Bolesław Ks. Mazowiecki udzielił i nadał miastu Nur swobody, prawo chełmińskie, pobór dochodów, dochód z postrzygalni i wagi, uwolnienie od opłat na rzecz Księstwa Mazowieckiego, wolność zabudowania łązań⁶.*

W mieście Nur był kościół drewniany, plebania, szpital, magazyn murowany (wzniesiony za rządów pruskich) i karczma (niegdyś do miasta, dziś do kancelaryi należąca). Miasto utrzymywało się z rolnictwa i obsługi statków rzecznych (orylstwo). Rzemieślnicy dość nieliczni (2 kuśnierzy, 3 kowali, 2 garnarczy i 2 szewców) pozostawali zdaniem burmistrza, w stanie ubogim. Nur posiadał 3 jarmarki, a jego dochody pochodziły głównie z podatków: konsensownego i tzw. niestałych. Na koniec urzędnik podkreślił, że miasto do tej pory prowadzi spór z dziedzicem wsi Strąkowa o zabór gruntów a sam gród

⁶ AGAD, KRSW, sygn. 4206, mf. nr 523. W cytowanym dokumencie zapisano też dalszą historię tegoż miasta, gdzie czytamy m.in. w 1568 roku, Zygmunt August pozwolił na wolny spław towarów do Gdańska rzeką Bug bez opłat (potem to zmienił). W 1639 roku zgodnie z wyciągiem („Extrakt autentyczny”) z Akt Burskich i przywilejem donacyjnym wydanym przez ks. Bolesława do miasta Nur przyłączone zostają łąki położone między miastem a 2-a wsiami, tj. Strębowem i Dąbrówką.

W 1675 roku (w związku z pożarem miasta?) Król Jan III przywilejem *Libertacyi w myśl Konstytucji względem pogorzalców na 4 lata uwalnia*.

W 1681 roku w Warszawie (14 maja) król Jan III przywilejem „*Tytuła Konfirmacyjnym*” wszystkie w/w przywileje oraz „*Dekretu Dobrodziejstwa* [...] zaręcza.

W 1764 roku w Warszawie Stanisław August przywilejem *titule Confirmatimem Surium et privilegiorum op flde Nostru Nur servitutium...*, obie te w przywileju Jana III w Potczynie *prawa i swobody miasta Nur zatwierdził*.

W 1781 roku w Warszawie (5 stycznia) „*Dekret Królewski w sprawie Miasta przeciw Proboszczom*” i lustracji z lat 1564, 1569, 1616, 1660 oraz Konstytucji z roku 1654 zapewnia propinację na zasadzie przywileju Bolesława.

podupadły na skutek najazdu Karola XII, o czym miały świadczyć *bruki pokryte ziemią i gruzem*⁷.

Ciechanów

Według burmistrza, akta archiwalne miasta są częściowo nieczytelne. Przywileje miasta zostały potwierdzone przez króla Augusta II w 1726 roku, a kopia przywileju wydanego przez Stanisława Augusta Poniatowskiego i który to dokument, jak określił w/w urzędnik, znajduje w mieście Przasnyszu, w którym określono miasto mianem *pierwszy w składzie Ant(y) dawnego Grodu Ciechanowskiego*. Dalej podkreślono też, że tam (tj. w Przasnyszu) znajdować się mogą „Inwentarze Lustracyjne dawnych Rewizorów”, które mogłyby wyjaśnić kwestię początkowego obszaru miasta oraz jego lokalizację.

W sprawozdaniu z 1820 roku Ciechanów określany jest jako *dosyć kwitnące*. Położony na skrzyżowaniu traktu Królewieckiego Gdańskiego i Warszawskiego nie posiadało w pobliżu rzeki spławnej (rzeka Łydynia nad którą leży Ciechanów nie była brana pod uwagę). Gród n/Ładynią w tym czasie nie posiadał żadnych folwarków ani dóbr skarbowych. Zgodnie z przywilejem jarmark, który przypadał w Ciechanowie na 11 listopada (w tym samym dniu miała go Warszawa), należałoby według dozorczy miast przenieść na inny dzień. W granicach miasta znajdowały się różne użytki, m.in. łąka za młynem określana nazwą „działy”, grunta byłego wójtostwa – *jako dzierzawa wieczysta, wypuszczona, oraz wydzierżawione* opisane w latach 1819/20, place i ogrody.

W mieście funkcjonowały 3 młyny (wiatraki), cegielnia i karczma. Jak zaznaczono *młyn na rzece Łydynii i cegielnia, która dostarcza pierwszorzędnych materiałów należały do hr. W. Krasieńskiego. Również zyski ze sprzedaży trunków dzielone były na dwie części, propinacja należała do miasta a sam wyszynk do dominium opinogórskiego*⁸. Konwent ks. Augustynów, który posiadał pewne nieruchomości w Ciechanowie, jak nadmieniał już od 1773 roku, zalegając miastu w płaceniu czynszów został zmuszony do

⁷ Spór o zabór łąki i lasu toczyło miasto Nur z dziedzicem wsi Strąkowa (starosta i dziedzic dóbr Wyszokskich, prezes Warszawy) J. W. Ossolińskim już w 1804 roku. Z racji na śmierć burmistrza miasta Nur, Wyganowskiego dokumenty w opisywanej sprawie pozostawały u w/w i proces nie mógł się zakończyć.

⁸ AGAD, KRSW, sygn. 4206, mf. nr 526. W sprawozdaniu zaznaczono też, że browar i gorzelnia z Opinogóry należące do hr. Krasieńskiego dostarcza trunki na potrzeby karczmy „dziedzicznej” i szynków. Żydzi z miasta Ciechanowa optając protekcyjne (miodowe, łąpatkowe), dawniej zwane p. starościami.

oddania na rzecz grodu 4 domy z placami i karczmą. Na koniec stwierdzono, że Żydzi z Ciechanowa zajmują się handlem i *przekupstwem*.

Dokonując bilansu danych zawartych w sprawozdaniach burmistrzów poszczególnych miast Płn. Mazowsza, które sporządzono głównie w 1820 roku dla potrzeb gubernatora płockiego, należy stwierdzić, że opis ten jak go określano *statystyczno-historyczny* nie w pełni odzwierciedlał stan faktyczny infrastruktury miejskiej regionu. Nie uwzględniono w nim również opisu takich większych miast jak Płock, Pułtusk czy Raciąż. To co przedstawiono, jeśli chodzi szczególnie o małe miasteczka, miało posłużyć jedynie władzom zwierzchnim do podjęcia niesłusznej decyzji o degradacji tychże *grodów* do rangi zwykłych osad.

Taki wniosek można postawić czytając m.in. raport Komisji Wojewódzkiej w Płocku, która postulowała, aby np. miasto Nasielsk w *zwykłą osadę większą zamienić*. Zaś przy mieście Bodzanów jego burmistrz lakonicznie stwierdzał z *żadnych względów nie można (to) nazwać miastem*. Nic też dziwnego, że na Płn. Mazowszu (w dawnej guberni płockiej) w latach 1869–1870 odebrano prawa miejskie 28 miastom, zaś w regionie 22 miastom. Zdegradowane miasta to: Dobrzyń n/Drwęcą, Bobrowniki, Skempe (Skępe), Kikół, Radzanów, Szreńsk, Kluczbork, Bielsk, Bodzanów, Drobin, Biezuń, Raciąż, Żuromin, Krasnosielc, Różan, Serock, Wyszów, Chorzele, Janów, Czerwińsk, Nowe Miasto i Suchocin. Pozostało w regionie tylko 14 miast. Prawa miejskie utraciły głównie miasteczka najmniejsze, mające właściwie charakter rolniczy, ale również wśród nich były też *grody* o charakterze typowo miejskim jak Dobrzyń n/Drwęcą, Biezuń, Raciąż, Wyszów czy Chorzele, gdzie ludność miejska stanowiła około 16% wszystkich mieszkańców⁹.

Bliżej infrastrukturę i poziom rozwoju 22 miast mazowieckich ilustruje zamieszczona poniżej tabela.

Z danych zawartych w tabeli wynika, że największe miasta Północnego Mazowsza (niepowiatowe) osiągały w interesującym nas okresie (1819 r.) spore dochody, przekraczające rocznie 8 tys. złotych. Do takich należało niewątpliwie miasto Myszyniec i Maków. Nieco słabsze pod tym względem były wtedy Ciechanów i Nasielsk. Małe miasta, później zdegradowane do rzędu osad, jak Bobrowniki, Brok słabo prosperowały uzyskując roczny dochód w granicach 1,5 tys. złotych. Zgoła niezrozumiałe są dane odnoszące się do Mławy, której dochody były jedne z najniższych wśród omawianych tu miast.

⁹ W. Łątkowski, *Gubernia płocka w dobie reform agrarnych XIX wieku*, maszynopis pracy doktorskiej, BUW, s. 349.

Miasta Północnego Mazowsza i ziem przyległych według opisu statystyczno-historycznego sporządzonego przez ich burmistrzów i zarządców miast w latach 1820–1822

Lp.	Miasto	Ludność			Budynki			Dochody		Wysokość ubezpieczenia budynków w złp.
		Ogółem	Żydzi*	Żydzi (%)	Drewniane	Murowane	Razem	Rok	Suma w złp.	
1	Andrzejewo	-	-	-	127	1	128	1822	-	68.300
2	Biezuń	1.623	543	33,5	168	2	170	-	-	87.400
3	Bobrowniki	492	35	7,1	-	-	-	1806/1819	1385/1400	-
4	Bodzanów	-	-	-	53	-	53	1819	1530	-
5	Bielsk	483	119	24,6	69	2	71	1808/1819	1830/3097	30.925
6	Brok	-	-	-	133	1	134	1806/1819	1097/1521	59.075
7	Ciechanów	2.113	1.147	54,3	233	3	236	1804/5/1819	3683/7409	42.225
8	Chorzele	1.203	391	32,5	185	1	186	1806/1819	3608/5845	15.672
9	Czyżew	766	743	97,0	74	-	74	-	-	109.400
10	Czerwińsk	498	70	14,0	39	7	46	1806/1819	881	84.225
11	Dobrzyń n/ Wistą	1.558	703	45,1	211	3	214	-	2108	78.875
12	Dobrzyń n/ Drwęcą	1.491	785	52,6	109	2	111	1806/1819	-	226.150
13	Drobin	1.155	734	63,5	97	6	103	-	164	36.850
14	Janów	1.395	250	18,0	186	-	186	1807/1819	2870	112.100
15	Kikół	488	287	58,8	34	-	34	1806/1819	-	116.250
16	Lipno	2.369	731	30,8	240	22	262	1806/1819	972/2793	14.850
17	Mława	1.895	582	30,7	160	30	190	1805/6/1819	1056/1346	231.975
18	Maków	2.916	1.907	65,4	308	11	319	1806/1819	4509/8368	-
19	Myszyniec	1.215	291	24,0	144	4	148	1806/1819	7218/8285	259.750
20	Nasielsk	2.726	981	36,0	200	4	204	1806/1819	3950/6543	173.925
21	Nowe Miasto	652	248	38,0	-	-	-	1806/1819	1538/2520	522.050
22	Nur	443	30	6,8	72	1	73	1806/1819	1712/1987	-
									1315/2139	-
									1140/2050	

Źródło: AGAD, KRSW, sygn. 4206, mf. nr 523

*Żydzi w miastach Północnego Mazowsza i ziem przyległych (22 miasta) stanowili 33,3% ludności (obliczenia autora)

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych.

Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych, sygn. 4206, mf. nr 523, 526.

Opracowania

W. Łątkowski, *Gubernia płocka w dobie reform agrarnych XIX wieku*, maszynopis pracy doktorskiej, BUW.

W. Łątkowski, *Powiat makowski w dobie reform agrarnych XIX wieku*, Maków Mazowiecki 2016.

REVIEW OF PŁOCK VOIVODSHIP CITIES IN THE YEARS 1820–1822

Summary

This article represents short historic review of Płock voivodship cities in the twenties of the 19th century. Such historical description was prepared by Masovian mayors as requested by the government of the Kingdom of Poland. At that time, the government commission was supposed to decide which cities could maintain their city status. The process resulted in a wide range of unfair decisions related to the degradation of the cities.

Keywords: Kingdom of Poland in the 19th century, Płock voivodship, the twenties of the 19th century

ZACHOWANIE ŻOŁNIERZY ARMII CZERWONEJ NA TERENIE PÓŁNOCNO-ZACHODNICH POWIATÓW WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO W 1945 I 1946 R. W DOKUMENTACH ARCHIWALNYCH CZĘŚĆ I – POWIATY SIERPECKI I PŁOŃSKI

SUPLEMENT

Abstrakt

Żołnierze Armii Czerwonej przechodzili przez teren województwa warszawskiego dwukrotnie: w styczniu 1945 r. w czasie ofensywy przeciwko wojskom niemieckim i latem tego roku, wracając do Związku Sowieckiego po wygranej wojnie. W obu przypadkach część z nich dopuszczała się wobec ludności polskiej napadów, gwałtów, kradzieży i bezprawnych rekwizycji, co zostało odnotowane w dokumentach władz powiatowych i wojewódzkich.

Słowa kluczowe: Armia Czerwona, 1945 r., województwo warszawskie, powiat sierpecki

1. Sierpc i powiat sierpecki

W uzupełnieniu poprzedniej części, dotyczącej powiatu sierpeckiego (zob. „Notatki Płockie” 2019, nr 4) można podać zestawienie zarekwirowanego żywca i paszy z terenu powiatu sierpeckiego, które nie zmieściło się w poprzedniej części. Zestawienia strat i szkód przesyłali starostowie na podstawie polecenia Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego, o czym dowiadujemy się z pisma starosty powiatu sierpeckiego H. Haller-Sobieralskiego z 22 sierpnia 1945 r. do wójtów i burmistrzów na podległym mu terenie

Zgodnie z zarządzeniem Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego w sprawie przedmiotem objętej otrzymanym w dniu dzisiejszym w czasie osobistej bytności w tuł. Starostwie Powiatowym Naczelnika Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego [Rutowskiego] – na dzień 25 sierpnia rb. godz. 9 rano, należy przedłożyć Urzędowi Wojewódzkiemu zestawienie zniszczeń ziemiopłodów oraz zabranego inwentarza żywego przez przemaszerowujące oddziały Armii Czerwonej.

W związku z powyższym zarządzam:

1. Natychmiast po otrzymaniu niniejszego zarządzenia przystąpić przy współudziale Przewodniczącego Gminnej Rady Narodowej i Samopomocy Chłopskiej oraz całego aparatu

pomocniczego Zarządu Gminy, do liczbowego ustalenia zniszczeń ziemiopłodów oraz zabranego w drodze rekwizycji, czy też innej, inwentarza żywego przez przemaszerowujące oddziały Armii Czerwonej i oddziały przeprowadzające bydło i konie.

2. Zestawienie to winno być sporządzone rzetelnie i uczciwie, bez nieuzasadnionego wyolbrzymiania szkód. Należy podać naprawdę stan rzeczy, a nie podawać fałszywych danych, kierując się jakimiś względami lokalnymi, czy też innymi, abstrahując przy tym od wszystkich innych względów natury politycznej i gospodarczej. Podkreślam jeszcze raz, że szkodę należy ocenić uczciwie.

3. W zestawieniu należy podać ogólnie z całej gminy ilość zniszczonych ziemiopłodów w hektarach i kilogramach, zaś inwentarz w sztukach.

4. Zestawienie należy sporządzić w czterech jednobrzmiących egzemplarzach wg załączonego wzoru.

5. Wraz z zestawieniem należy nadesłać wszystkie protokoły i doniesienia, dotyczące strat.

6. Z uwagi na to, że wykazy te muszą być przedstawione Urzędowi Wojewódzkiemu najpóźniej dnia 25 sierpnia rb. godz. 9-ta rano, przeto polecam nadesłać je tuł. Starostwu Powiatowemu najpóźniej dnia 24 sierpnia rb.

do godz. 18-ej specjalnym pościgiem. Termin ten w żadnym przypadku przekroczyć nie może, gdyż o ile wykazy te nie będą dostarczone w terminie, to Sztab Grupy Północnej Armii Czerwonej sporządzi jednostronne protokoły i mieszkańcy powiatu nie otrzymają rekompensaty z tego tytułu.

Za należyte i terminowe wykonanie niniejszego zarządzenia czynię osobiście odpowiedzialnymi Ob. Ob. Wójta i Sekretarza Gminy¹.

A zatem władze państwowe musiały na ten temat negocjować z dowództwem Północnej Grupy Armii Czerwonej i miały nadzieję na uzyskanie odszkodowań za straty, jakich doznali mieszkańcy Polski w 1945 r. wskutek przemarszów Armii Czerwonej. W sierpniu 1945 r. minister administracji publicznej w trybie pilnym polecił wojewodom, by ci jak najszybciej dostarczyli konkretne dane. Stąd polecenie Urzędu Wojewódzkiego dla starostów, a tych dla wójtów i burmistrzów. Dzięki temu dysponujemy bardzo dokładnym materiałem, ilustrującym straty rolników, jakich doznali od Armii Czerwonej.

Według danych z poszczególnych gmin powiatu sierpeckiego rolnicy ponieśli następujące straty i szkody z powodu przemarszu oddziałów Armii Czerwonej, przepędu bydła oraz zabranych ziemiopłodów, inwentarza żywego i martwego w okresie od 20 stycznia do 20 sierpnia 1945 r.:

Lp.	Rodzaj upraw	Obszar zniszczony w hektarach	Ilość zabrana i zniszczona w kilogramach
1	Zboże	15,07	55 307
2	Żyto	128,77	456 640
3	Owies	124,35	393 793
4	Jęczmień	68,83	158 040
5	Koniczyna	191,62	693 506
6	Łubin	18,61	126 565
7	Seradela, wyka i trzaska	25,77	14 520
8	Siano tążkowe	9,85	144 000
9	Ziemniaki	16,70	85 700 (dane tylko z gm. Gójsk)
	Razem	582,97	19 927 371

Źródło: opracowanie własne na podstawie zestawienia z gmin powiatu sierpeckiego

¹ Archiwum Państwowe w Warszawie (dalej: APW), Urząd Wojewódzki Warszawski, Wydział Społeczno-Polityczny (dalej: UWW-WSP), sygn. 46, zarządzenie starosty powiatowego w Sierpcu H. Haller-Sobieralskiego z 22 sierpnia 1945 r. do wójtów i burmistrzów, opatrzone klauzulą „POUFNE. Bardzo pilne”, k. 148.

Rodzaj inwentarza	W sztukach					
	Bydło rogacie	Buhaje	Krowy	Woły	Jałówki	Cielęta
	57	2584	97	1 220	321	4 517
Świnie	Knury	Maciory	Prosięta			
	161	1 015	1 712			3 059
Owce	Barany	Matki	Jagnięta			
	171	2 132	549			2 890
Konie	Ogiery	Klaczce	Wałachy	Żrebięta		
	92	1 811	1 306	230		3 439
Drób	Gęsi	Kury	Kaczki	Indyki		
	1 513	8 953	2 284	655		13 439
Pszczoly	Roje					
	317 (w tym 268 rojów w gm. Białoszewo)					317
Wozy	560					560
Uprząż dla koni	680					680

Źródło: opracowanie własne na podstawie: APW, UWW-WSP, sygn. 46, zestawienie szkód wyrządzonych przez przepęd bydła oraz przemaszerowujące oddziały Armii Czerwonej wśród ziemiopłodów, jak również zabranego zboża, inwentarza żywego i martwego przez te oddziały u mieszkańców powiatu sierpeckiego w okresie czasu od 20.1.45 r. do 20.8.45 r.; Zestawienie... w gm. Żuromin..., k. 144. Zestawienie z Żuromina zostało dostarczone po terminie, bowiem funkcjonariuszowi UBP który je wiozł, po drodze do Sierpca popsuł się rower i nie zdążył na czas.

Oczywiście rolnicy poszczególnych gmin ponieśli straty i szkody w różnej wysokości:

- pszenica – od 200 kg w gminie Koziebrody do 18 370 kg w gminie Rościszewo,
- żyto – od 3 300 kg w gm. Raciąż do 117 775 kg w gm. Rościszewo,
- owies – od 919 kg w gm. Lisewo do 99 755 kg w gm. Gójsk,
- jęczmień – od 575 kg w gm. Raciąż do 22 100 kg w gm. Kosemin,
- koniczyna – od 468 kg w gm. Lisewo do 42 200 kg w gm. Koźmierz,
- bydło – od 13 szt. w gm. Żuromin do 1 024 szt. w gm. Lisewo,
- świnie – od 3 szt. w gm. Biezuń do 312 szt. w gm. Białyszewo,
- owce – od 3 szt. w gm. Stawiszyn do 900 szt. w gm. Gójsk,
- konie – od 19 i 22 szt. w gm. Raciąż i Sierpc do 561 szt. w gm. Gradzanowo,
- drób – od 20 szt. w gm. Sierpc i Żuromin do 3 886 szt. w gm. Gradzanowo

- wozy: od 12 szt. w gm. Sierpc, 43 szt. w gm. Stawiszyn, 46 szt. w gm. Kozibrody do 196 szt. w gm. Białyszewo i 255 szt. w gm. Lisewo (pozostałe gminy nie wykazały strat)².

Jak więc widać różnice były bardzo duże. Wynikały z tego, czy była to gmina miejska

(Sierpc, Biezuń, Raciąż, Żuromin), czy gmina typowo wiejska, do tego leżąca na trasie przemarszu wojsk bądź nie. Nie bez znaczenia była też wielkość i zamożność poszczególnych wsi. Natomiast generalnie można wyciągnąć wniosek, że pow. sierpecki poniósł dosyć duże koszty przemieszczania się oddziałów Armii Czerwonej, bowiem leży przy szosie Warszawa–Bydgoszcz.

² Według zestawień dla pow. sierpeckiego i gm. Żuromin.

BEHAVIOR OF RED ARMY SOLDIERS
IN NORTH WEST POVIATS WARSAW VOIVODESHIP
IN 1945 AND 1946 IN ARCHIVAL DOCUMENTS.
PART I - POVIATS SIERPC AND PŁOŃSK

SUPPLEMENT

Summary

Red Army soldiers passed through Warsaw voivodeship twice: in January 1945 during the offensive against German troops and this summer, returning to the Soviet Union after winning the war. In both cases, some of them committed assaults, rape, theft and illegal requisition against the Polish population, which was noted in the documents of poviat and voivodeship authorities.

Keywords: Red Army, 1945, Warsaw voivodeship, Sierpc poviat

POWIATOWY URZĄD BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO W SIERPCU WOBEC KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W LATACH 1945–1956

Abstrakt

Prezentowany artykuł przedstawia działania jakie prowadził Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Sierpcu wobec Kościoła Rzymskokatolickiego w latach 1945–1956. Działania te miały głównie charakter tajny. Polegały na inwigilowaniu duchowieństwa, zwalczaniu i ograniczaniu jego wpływów na wiernych oraz przeciwdziałaniu uroczystościom religijnym. Kościół w tym okresie został poddany trudnej próbie, gdyż w Polsce istniał totalitaryzm stalinowski.

Słowa kluczowe: komunistyczny aparat bezpieczeństwa, relacje państwo-Kościół katolicki, stalinizm, powiat sierpecki, Sierpc

W styczniu 1945 r. Armia Czerwona zajęła obszar północnego Mazowsza. Rozpoczął się proces instalowania systemu komunistycznego na tym terenie. Działania te dotyczyły również powiatu sierpeckiego położonego w północno-zachodniej części województwa warszawskiego. Jednym z głównych filarów systemu komunistycznego był aparat bezpieczeństwa, który odgrywał kluczową rolę w zniewalaniu i represjonowaniu społeczeństwa polskiego.

Powstanie i organizowanie struktur aparatu bezpieczeństwa w Sierpcu i powiecie sierpeckim miało miejsce w pierwszym półroczu 1945 r., tuż po zajęciu tegoż terenu przez wojska sowieckie. 26 stycznia 1945 r. kierownik Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie, mjr Mieczysław Broniatowski, rozkazem personalnym nr 3 powołał Grupę Operacyjną Powiatu Sierpeckiego, której celem było zorganizowanie Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (PUBP) w Sierpcu. W jej skład weszli: Konstanty Jankowski – kierownik, Józef Rawski, Wacław Wyszogrodzki i Feliks Żóładowski¹. W 1955 roku PUBP w Sierpcu został przekształcony w Powiatowy Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego (PUdsBP). Poniższa tabela przedstawia kadrę kierowniczą sierpeckiej bezpieki w latach 1945–1956.

Jednym z głównych zadań aparatu bezpieczeństwa w Polsce stało się zwalczanie Kościoła katolickiego jako instytucji wrogiej wobec ideologii i

Obsada personalna kadry kierowniczej PUBP/PUdsBP w Sierpcu w latach 1945–1956

Kierownicy/szefowie	
Imię i nazwisko	Czas pełnienia funkcji
Zygmunt Meter	1 V-30 VI 1945
Emil Żółtogórski	1 VII 1945-29 I 1946
Stanisław Zaperty	p.o. 16 II 1946-30 X 1949
Konstanty Murawski	1 XI 1949-31 VIII 1950
Mieczysław Andrzejewski	1 IX 1950-31 V 1951
Marian Olborski	15 VII 1951-31 III 1952
Jan Piotrowski	15 IX 1953-30 XI 1954
Antoni Lipczyński	1 IX 1954-31 XII 1956
Zastępcy kierowników/szefów	
Jan Kałła (Ujazdowski)	20 IX-19 XI 1945
Jan Rypiński	p.o. 17 VI 1946-1 IX 1948
Jerzy Wierzbicki	15 VI 1949-31 VIII 1950
Kazimierz Pawłowski	1 IX 1950-14 I 1951
Jan Pawłowski	15 I-20 X 1951
Kazimierz Kuśmierkiewicz	1 VII 1952-15 IV 1954
Antoni Lipczyński	1 IX 1954-31 X 1955

Źródło: K. Rokicki, *Województwo warszawskie [w:] Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1, 1944–1956, red. K. Szwagrzyk, Warszawa 2005, s. 451.

systemu komunistycznego. W okresie od września 1945 r. do stycznia 1953 r. rozpracowywaniem struktur Kościoła Rzymskokatolickiego i duchowieństwa w poszczególnych powiatach zajmowały się referaty V powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego nad, którymi bezpośredni nadzór

¹ J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku 1945–1956*, Warszawa 2007, s. 17, przypis nr 2.

sprawowali kierownicy/szefowie PUBP². Po zmianach reorganizacyjnych struktur aparatu bezpieczeństwa w latach 1953-1956, sprawami związanymi z inwigilacją i zwalczaniem Kościoła i duchowieństwa katolickiego, w PUBP zajmowały się odpowiednie referaty³.

W latach 1945–1956 na terenie powiatu sierpeckiego były położone 22 parafie Kościoła Rzymskokatolickiego diecezji płockiej, które wchodziły w skład trzech dekanatów: sierpeckiego, racińskiego i żuromińskiego. Spośród nich w skład dekanatu sierpeckiego wchodziło 13 parafii: Borkowo, Bożewo, Goleszyn, Gozdowo, Gójsk, Jeżewo, Kurowo, Lutocin, Łukomie, Mochowo, Rościszewo, Sierpc i Zawidz. Sześć parafii (Gradzanowo, Gralewo, Koziebrody, Krajkowo, Raciąż, Unieck) należało do dekanatu racińskiego, natomiast trzy parafie (Biezuń, Poniatowo, Żuromin) do dekanatu żuromińskiego. Oprócz struktur dekanalnych i parafialnych Kościoła Rzymskokatolickiego, w Sierpcu znajdowały się dwie żeńskie placówki zakonne: Zakonu Sióstr Benedyktynek i Zgromadzenia Sióstr Męki Pana Naszego Jezusa Chrystusa (Pasjonistki)⁴.

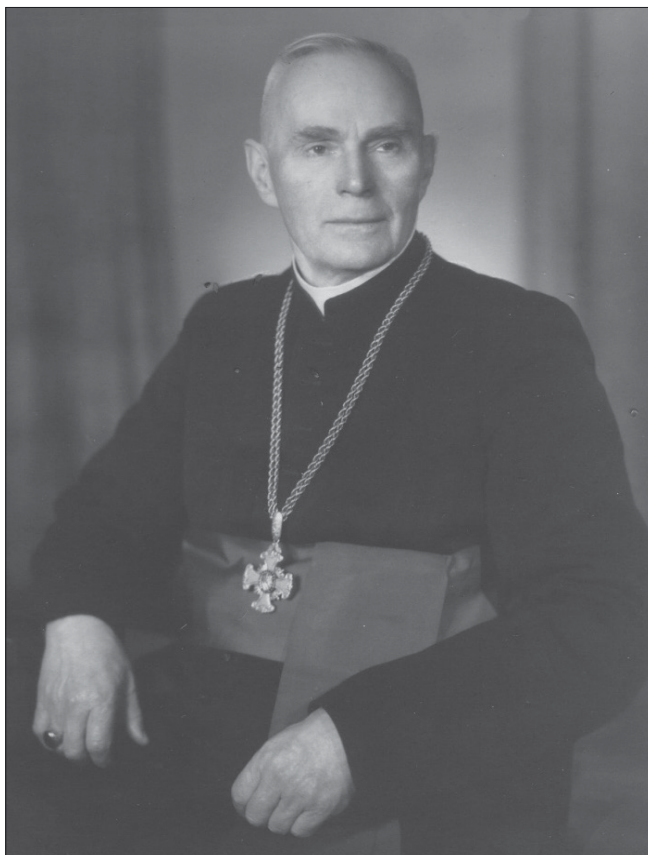
Pierwsze informacje odnośnie duchowieństwa katolickiego w sprawozdaniach i raportach PUBP w Sierpcu pojawiły się w 1946 r. Funkcjonariuszy sierpeckiej bezpieki interesowały przede wszystkim postawy księży wobec nowego systemu politycznego tworzonego przez komunistów w Polsce. W drugiej połowie 1946 r., ich uwagę zwróciła lojalna postawa ks. Stanisława Malickiego, proboszcza parafii Bożewo, który składając wizytę w siedzibie PUBP w Sierpcu miał stwierdzić, iż jest *lepszym Peperowcem, pomimo, że nie nosi legitymacji partyjnej*⁵.

² J. Żurek, *Aparat bezpieczeństwa wobec Kościoła katolickiego w Polsce. Wybrane struktury (1944–1953)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2006, nr 1(3), s. 121.

³ A. Dziurok, *Wstęp [w:] Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989, wstęp, wybór dokumentów i oprac. A. Dziurok*, Warszawa 2004, s. 22-23.

⁴ *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji płockiej na rok 1946*, Płock 1946, s. 32-33, 35-37, 40-41; *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji płockiej*, Płock 1948, s. 127-132, 134, 146-154, 156, 171-174, 176-177, 197, 199; *Spis kościołów i duchowieństwa diecezji płockiej na rok 1951*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 1951, nr 7-8, s. 62, 64, 66, 74; *Katalog duchowieństwa i parafii diecezji płockiej*, Płock 1955, s. 84-89, 96-103, 113, 115, 117. W styczniu 1956 r. wskutek wprowadzonych przez władze PRL zmian administracyjnych, w powiecie sierpeckim znalazła się parafia Ligowo z dekanatu sierpeckiego, która wcześniej była położona w powiecie lipnowskim w województwie bydgoskim.

⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), sygn. 0206/165, t. 1, Raport dekadowy PUBP w Sierpcu za okres od dn. 16 IX do dn. 26 IX 1946 r., Sierpc 28 IX 1946 r., k. 147.

Ks. Ludomir Lissowski, proboszcz i dziekan sierpecki
Źródło: zbiory Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

Na początku października 1946 r. ks. Malicki w rozmowie z funkcjonariuszem tej instytucji wyraził pogląd, że ustrój ten mu się podoba oraz nacjonalizacja przemysłu i reforma rolna. W jego ocenie reforma rolna była zbyt umiarkowana, gdyż chłopcy otrzymali za mało ziemi⁶.

⁶ Tamże, Raport dekadowy PUBP w Sierpcu za czas od dn. 26 IX do dn. 7 X 1946 r., Sierpc 8 X 1946 r., k. 153. Ksiądz Stanisław Malicki, proboszcz parafii Bożewo w latach 1937–1948, następnie w latach 1948–1959 proboszcz parafii Jeżewo. W jednym z dokumentów sporządzonych przez Służbę Bezpieczeństwa pt. „Zestawienie faktów i przejawów wrogiej działalności dokonanych przez osoby duchowne kościoła rzymskokatolickiego na terenie diecezji płockiej w okresie lat 1945–1963”, wymieniany jest jako kapłan, który w 1946 r. współpracował z oddziałem podziemia niepodległościowego, udzielając mu pomocy finansowej. Dokument ten wymienia pseudonim dowódcy oddziału „Cacko”, czyli Wiktora Stryjewskiego, który w 1946 r. na terenie powiatu sierpeckiego wstąpił do oddziału Ruchu Oporu Armii Krajowej (ROAK) dowodzonego przez Leona Ziółkowskiego ps. „Lis” (M. Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła Rzymskokatolickiego diecezji płockiej w latach 1945–1970*, Kraków-Płock 2020, s. 30, tu w tabeli błędnie zostało określone stanowisko kościelne ks. Malickiego jako proboszcza parafii Zawidz, zamiast parafii Bożewo, gdyż wymieniony dokument SB określa go jako proboszcza parafii Zawidz. W okresie tym funkcję administratora parafii Zawidz pełnił ks. Eugeniusz Janik). Ksiądz Malicki zajmował lojalną postawę względem władz komunistycznych. W listopadzie 1951 r. został członkiem Okręgowej Komisji Księży przy ZBoWiD w Warszawie, czyli ruchu „księży-patriotów”, który

W grudniu 1946 r. PUBP w Sierpcu zwrócił uwagę na postawę ks. Telesfora Boguckiego, proboszcza parafii Koziebrody, który w czasie wygłoszanego kazania poddał krytyce działania władz komunistycznych w Polsce. Ponadto ks. Bogucki w czasie rozmowy w Starostwie Powiatowym w Sierpcu na zadane pytanie o unikanie z jego strony potępiania zbrojnego podziemia niepodległościowego, stwierdził następująco:

Gdy przyszło by potępiać mordy bratobójcze, należałoby potępiać obie strony tak bandy jak i Władze Bezpieczeństwa, gdyż tak Organy MO, UB i Wojska Polskiego, nie postępują prawnie i też należałoby krytykować ich⁷.

Według oceny Urzędu Bezpieczeństwa, wiosną 1947 r., większość duchowieństwa z terenu powiatu sierpeckiego zajmowała wrogą postawę wobec władz komunistycznych. W związku z uchwaloną przez sejm ustawą o amnestii z 25 lutego 1947 r., kler katolicki odmówił wygłoszenia z ambon do wiernych apelu dotyczącego ujawniania się żołnierzy zbrojnego podziemia antykomunistycznego. Prośbę o wygłoszenie apeli do duchownych skierował sierpecki Urząd Bezpieczeństwa. Wygłoszenia apelu odmówił m.in. ks. Ludomir Lissowski, proboszcz i dziekan sierpecki, który w rozmowie z zastępcą szefa PUBP w Sierpcu stwierdził, że *nie godzi się z obecnym Rządem Polski i dlatego nie wygłosi nauki o amnestii⁸*. W maju 1947 roku bezpieka sierpecka informowała następująco swoich zwierzchników z Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie, na temat opozycyjnej postawy duchowieństwa wobec władz państwowych:

Kler na naszym terenie przybrał negatywny stosunek do Rządu do tego stopnia, że publicznie z ambon występuje przeciw Rządowi⁹.

Na przelomie lat 1947/1948, sierpecki aparat bezpieczeństwa posiadał trzech informatorów,

współpracował z władzami komunistycznymi. W 1954 r. kandydował do Powiatowej Rady Narodowej w Sierpcu. Jako proboszcz parafii Jezewo swą postawą i wypowiedziami dotyczącymi prymasa Stefana Wyszyńskiego i Episkopatu Polski dawał zgorznienie parafianom (M. Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła...*, s. 255; M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, t. 1, cz. 2, Płock 2008, s. 228).

⁷ Tamże, Raport dekadowy PUBP w Sierpcu za czas od dn. 8 do dn. 18 XII 1946 r., Sierpc 17 XII 1946 r., k. 196; Tamże, Raport dekadowy PUBP w Sierpcu za czas od dn. 18 do dn. 28 XII 1946 r., Sierpc 27 XII 1946 r., k. 203.

⁸ Tamże, sygn. 0206/165, t. 2, poszyt 1, Raport dekadowy PUBP w Sierpcu za czas od dn. 28 III do dn. 8 IV 1947 r., Sierpc 7 IV 1947 r., k. 62.

⁹ Tamże, Raport dekadowy PUBP w Sierpcu za czas od dn. 8 do dn. 18 V 1947 r., Sierpc 17 V 1947 r., k. 86.

którzy byli wykorzystywani do inwigilacji duchowieństwa z podległego mu powiatu¹⁰. Bezpieka miała jednak dość duże problemy z werbunkiem agentury, która by dostarczała informacji dotyczących księży. W pierwszym półroczu 1948 r. w ramach inwigilacji ks. Władysława Ciechorskiego, proboszcza parafii Lutocin, zwerbowano agenta o pseudonimie „Grunwald”. W okresie tym również pozyskano do współpracy, tym razem w celu perlustracji korespondencji ks. Ciechorskiego, który utrzymywał kontakty listowe z prymasem Augustem Hlondem, pracownika Urzędu Pocztowego w Bieżuniu¹¹. Innym pozyskany współpracownikiem sierpeckich organów bezpieczeństwa został organista parafii Krajkowo, który otrzymał zadanie rozpracowania jej proboszcza, ks. Lucjusza Mioduszewskiego¹².

Według rozeznania bezpieki z maja 1948 r., jedynym kapłanem z terenu powiatu sierpeckiego, który zajmował pozytywną postawę wobec władz państwowych, był ks. Witold Grotowski, proboszcz i dziekan w Raciążu. O postawie ks. W. Grotowskiego w raporcie bezpieki czytamy następująco:

Spośród wszystkich księży w pow. Sierpc jest tylko jeden ksiądz zapatrywań demokratycznych, Grotowski Witold w Raciążu, który na kazaniach w kościele nie szkodzi obecnemu ustrojowi¹³.

W czerwcu 1948 r. w ramach inwigilacji duchowieństwa bezpieka uzyskała odpisy dwóch listów przesyłanych do ks. Władysława Ciechorskiego za pośrednictwem poczty oraz dane dotyczące rodziny dziekana sierpeckiego, ks. Ludomira Lissowskiego. Ponadto w okresie tym bezpieka przy pomocy agenta o ps. „Garbaty” udało się zapobiec zorganizowaniu przez prefekta sierpeckiego gimnazjum ks. Kazimierza Maja, wycieczki młodzieży do Częstochowy¹⁴.

We wrześniu 1948 r. PUBP w Sierpcu posiadał dwóch agentów, którzy rozpracowywali duchowieństwo¹⁵. W styczniu 1949 r. z bezpieką

¹⁰ Tamże, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 1 XII 1947 r. do dn. 1 I 1948 r., Sierpc 2 I 1948 r., k. 177. Raport nie precyzuje z jakiego środowiska pochodzili informatorzy, prawdopodobnie z osób świeckich.

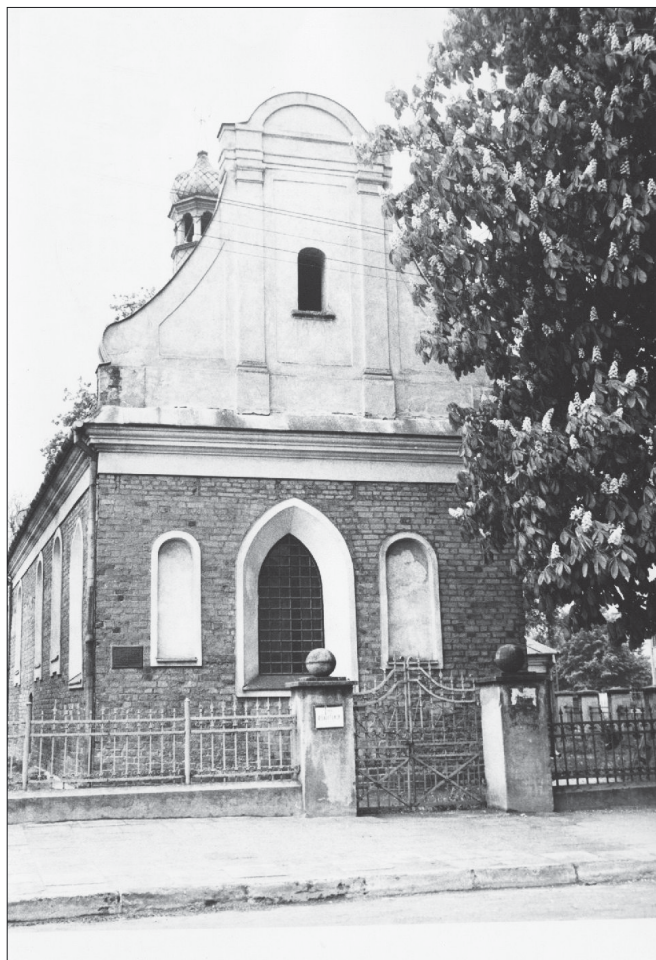
¹¹ Tamże, sygn. 0206/165, t. 2, poszyt 2, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 1 II do dn. 1 III 1948 r., Sierpc 28 II 1948 r., k. 19. W raporcie występuje błędnie nazwisko ks. Ciechorskiego, wymieniony jest on jako ks. Cichocki.

¹² Tamże, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 1 IV do dn. 1 V 1948 r., Sierpc 30 IV 1948 r., k. 34.

¹³ Tamże, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu od dn. 1 V do dn. 1 VI 1948 r., Sierpc 31 V 1948 r., k. 43.

¹⁴ Tamże, Sprawozdanie miesięczne PUBP w Sierpcu za okres od dn. 1 VI do dn. 1 VII 1948 r., Sierpc 1 VII 1948 r., k. 52.

¹⁵ Tamże, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za wrzesień 1948 r., Sierpc 29 IX 1948 r., k. 71. Brak w raporcie precyzyjnych

Kościół pw. Św. Ducha w Sierpcu

Źródło: zbiory Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

współpracowało dwóch księży z dekanatu sierpeckiego. Bezpieka nie posiadała natomiast tajnych współpracowników wśród księży parafii z dekanatów raciąskiego i żuromińskiego, które funkcjonowały w powiecie sierpeckim. W ramach inwigilacji duchowieństwa prowadzono 10 spaw ewidencyjnych na kapłanów z dekanatu sierpeckiego, pięć na księży z dekanatu raciąskiego oraz jedną z dekanatu żuromińskiego¹⁶.

Inwigilacja duchowieństwa była niekiedy prowadzona w sposób nieudolny do tego stopnia, że w maju 1949 r., ks. Aleksander Godlewski, proboszcz parafii Rościszewo, zwrócił się do komendanta posterunku MO w Białyszewie z prośbą o zaprzestanie śledzenia go przy pomocy wywiadu, oświadczając, że *posiada dużo lepszy wywiad od wywiadu MO i wie o tym, że jest śledzony przez posterunek*. W związku z brakiem dyskrecji w działaniach inwigilacyjnych wobec duchowieństwa,

informacji dotyczących agentów rozpracowujących duchowieństwo.

¹⁶ Tamże, sygn. 0206/166, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 28 XII 1948 r. do dn. 28 I 1949 r., Sierpc 27 I 1949 r., k. 414.

PUBP w Sierpcu wszczął i prowadził dochodzenie w tej sprawie¹⁷.

2 sierpnia 1949 r. doszło do wydarzeń określanych jako cud w Żurominie. Na miejscowym cmentarzu parafialnym przy kościele, gdzie znajdowała się figura Matki Bożej, młoda dziewczyna miała zauważyć, że owa figura porusza się, płacze i mruga oczyma. Wiadomość o cudzie szybko upowszechniła się w lokalnej społeczności. Kolejnego dnia rano do Żuromina zaczęli przybywać pielgrzymi z ościennych powiatów. Zgromadziło się ich około pięciu tysięcy. Aby zapobiec dalszemu zgromadzeniu wiernych do akcji wkroczyli przedstawiciele władz państwowych, w tym organy UB i MO. Wszystkich przybywających na miejsce cudu odsyłano do domów i zakazywano gromadzenia się. W trakcie trwania tych wydarzeń komunistyczny aparat represji aresztował siedem osób, które miały być „organizatorami cudu”¹⁸.

Władze komunistyczne dążyły do całkowitego ograniczenia wpływu Kościoła katolickiego na działalność Ochotniczych Straży Pożarnych. We wrześniu 1949 r. bezpiece udało się nie dopuścić do zorganizowania przez ks. Ludomira Lissowskiego uroczystości wręczenia sprzętu bojowego i sztandaru Ochotniczej Straży Pożarnej w czasie mszy świętej w kościele w Sierpcu. Działania te zostały przeprowadzone w porozumieniu z sekretarzem Komitetu Powiatowego PZPR w Sierpcu, Stępniewskim. W raporcie na temat wymienionych działań bezpieki, czytamy następująco:

Ks. dziekan Lissowski Ludomir w Sierpcu, usiłował spowodować inspiracyjnie, by w dniu 25.9.49 r. kiedy odbywała się uroczystość wręczenia sprzętu bojowego i sztandaru Ochotniczej Straży Pożarnej, by OSP wzięta udział w mszy świętej w kościele w Sierpcu, oraz ażeby wyświęcenie sztandaru OSP odbyło się w kościele. Do tego by wciągnąć OSP do kościoła w dn. 25.9.49 r. ks. Lissowski Ludomir wszedł w porozumienie z prezesem powiatowym OSP ob. Dąbrowskim Stanisławem, adwokatem z Sierpca, a następnie inspirował kilku naczelników jeszcze przed rozpoczęciem zebrania by wystąpili na zebraniu z zadaniem pójścia do kościoła w dn. 25.9.49 r. kiedy odbędzie się uroczystość wrę-

¹⁷ Tamże, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 28 IV do dn. 28 V 1949 r., Sierpc 28 V 1949 r., k. 434. W tym samym raporcie bezpieka informowała, że ks. Michał Skupiński, proboszcz parafii Poniatowo, w czasie kazania 15 V 1949 r. zabronił wiernym czytać gazet niekatolickich.

¹⁸ Szerzej na temat wydarzeń związanych z cudem w Żurominie w 1949 r. zob. M. Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła...*, s. 45-46.

czenia sprzętu i sztandaru OSP w Sierpcu. O powyższej robocie księdza dziekana Lissowskiego dowiedzieliśmy się w porę i prezesa POW. OSP Dąbrowskiego, i w porozumieniu z sekr. Pow. PZPR tow. Stępniewskim nie dopuszczono do tego, by OSP uroczystości odbywała w kościele [pisownia oryginalna]¹⁹.

Dwaj kapłani z powiatu sierpeckiego, którzy zajmowali postawę lojalną wobec władz państwowych to księża: Jan Gałęza, administrator parafii Mochowo i Bożewo oraz Józef Wisiński, proboszcz parafii Goleszyn. Wymienieni duchowni w październiku 1949 r. w trakcie przemówień na zebraniach *potępili podżegaczy wojennych oraz imperialistów amerykańskich i angielskich*²⁰.

W styczniu 1950 r. bezpieczeństwa sierpecka odnotowała, że księża w trakcie kazań krytycznie wypowiadali się odnośnie systemu komunistycznego, co określono mianem *wrogiej propagandy przeciwko obecnemu ustrojowi*. Ksiądz Ignacy Staniaszko, proboszcz i dziekan żuromiński, powiedział m.in.: *Módlcie się ażeby jak najprędzej nastąpił przełom, ażeby nie było prześladowań jakie są obecnie*. Z kolei ks. Ludomir Lissowski dał do zrozumienia wiernym, iż *obecny ustrój jest szkodliwy dla religii*²¹.

Władze komunistyczne w Polsce w styczniu 1950 r. doprowadziły do likwidacji oraz przejęcia majątku kościelnej organizacji charytatywnej „Caritas”²². W związku z tymi wydarzeniami Episkopat Polski przygotował list do wiernych, w którym przedstawiono faktyczne okoliczności likwidacji „Caritasu” oraz intencje władz państwowych związane z tą kwestią. Odczytanie listu w kościołach wiernym przez księży, Episkopat wyznaczył na dzień 12 lutego 1950 roku²³. Przed aparatem bezpieczeństwa w całej Polsce postawiono zadanie, którego celem było niedopuszczenie do odczytania przez księży tego listu wiernym. W dniach 10-11 lutego 1950 r., na terenie powiatu sierpeckiego, zorganizowane trzy ekipy przedstawicieli władz państwowych, przeprowadziły indywidualne rozmowy z poszczególnymi księżmi.

¹⁹ AIPN, sygn. 0206/166, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 28 VIII do dn. 28 IX 1949 r., Sierpc 28 IX 1949 r., k. 452.

²⁰ Tamże, sygn. 0206/173, Charakterystyka obiektu „Credo” sporządzona przez Referat V PUBP w Sierpcu, [1949 r.], b.p. Obydwaj księża wkrótce stali się członkami ruchu „księży-patriotów”, czyli członkami Okręgowej Komisji Księży przy ZBoWiD w Warszawie.

²¹ Tamże, sygn. 0206/166, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 28 XII 1949 r. do dn. 28 I 1950 r., Sierpc 26 I 1950 r., k. 306.

²² Zob. D. Zamiatata, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945–1950*, Lublin 2000, s. 285-329.

²³ J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Warszawa 1997, s. 288-295.

Biskup Piotr Dudziec w parafii Mochowo, 1956 r.

Źródło: kronika parafii Mochowo ze zbiorów Tomasza Kowalskiego

W czasie tych rozmów zmuszano kapłanów do składania podpisów na ostrzeżeniach, w których określano, jakie grożą im konsekwencje w razie odczytania przez nich treści listu wiernym. Pomimo groźnych represji, list w sprawie likwidacji „Caritasu” odczytało wiernym na terenie powiatu sierpeckiego trzech księży: Lucjusz Mioduszeński, proboszcz parafii Krajkowo, Aleksander Godlewski, proboszcz parafii Rościszewo i Stefan Jastrzębski, proboszcz parafii Łukomie²⁴.

W 1950 r., PUBP w Sierpcu, prowadził dochodzenie w sprawie ks. Remigiusza Łebkowskiego, proboszcza parafii Gradzanowo, który na ambonie poinformował wiernych, że Stanisław Orzechowski, sekretarz Komitetu Gminnego PZPR w Siemiątkowie i Józef Bartczak, członek PZPR, będąc w stanie nietrzeźwym, dokonali aktu profanacji figury Matki Bożej, rzucając w nią butelkami do piwa²⁵.

W maju i czerwcu 1950 r. odbyła się w Polsce oraz w innych krajach akcja zbierania podpisów pod

²⁴ AIPN, sygn. 0206/173, Charakterystyka obiektu „Credo” sporządzona przez Referat V PUBP w Sierpcu, [1950 r.], k. 35. Ks. L. Mioduszeński dodatkowo wywiesił na drzwiach kościoła treść listu Episkopatu Polski w sprawie likwidacji „Caritasu”; Tamże, sygn. 0206/166, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 28 I do dn. 28 II 1950 r., Sierpc 27 II 1950 r., k. 316. Odnośnie rozmów z księżmi w raporcie bezpieczeństwa czytamy: *Należy stwierdzić, że szereg księży przyjęło oświadczenie, podpisując ostrzeżenia. Zaś niektórzy z nich odmówili podpisu, ustosunkowując się nieprzychylnie*.

²⁵ Tamże, sygn. 0206/173, Charakterystyka obiektu „Credo” sporządzona przez Referat V PUBP w Sierpcu, [1950 r.], k. 50.

tw. Apelem Sztokholmskim. Został on uchwalony 19 marca 1950 r. na sesji Stałego Komitetu Światowego Kongresu Obrońców Pokoju. Dotyczył on problemu zakazu stosowania broni atomowej²⁶. Apel Sztokholmski miał antyamerykański i prosovietcki charakter. Episkopat Polski odmówił poparcia apelu, motywując swoje stanowisko apolitycznością Kościoła, co w konsekwencji doprowadziło do zastosowania przez władze komunistyczne wielu represji wobec duchowieństwa katolickiego²⁷. Na terenie powiatu sierpeckiego spośród 22 księży zamieszkujących go, złożenia podpisu pod apelem odmówiło dwóch kapłanów: ks. Telesfor Bogucki i ks. Remigiusz Łebkowski. Natomiast w pracach Komitetu Obrońców Pokoju zaangażowało się dwóch duchownych: ks. Stanisław Malicki i ks. Jan Gałęza²⁸. Z kolei ks. Lucjusz Mioduszeński, który podpisał się pod poparciem Apelu Sztokholmskiego, odmówił przedstawicielom władz państwowych agitacji na jego rzecz w czasie kazania dla wiernych²⁹.

W grudniu 1950 r., ks. Ludomir Lissowski, na konferencji duchowieństwa dekanatu sierpeckiego zalecił podległym mu duchownym, aby nie czytali pisma „Głos Kapłana”, wydawanego przez Główną Komisję Księży przy ZBoWiD. Ponadto dziekan sierpecki udzielił wskazówek księżom, żeby nie przyjmowali tego pisma, jeśli redakcja będzie go im przysyłać oraz, aby nie pisali artykułów na jego łamach, *gdyż pismo to jest całkowicie oderwane od wiary katolickiej*³⁰.

Do księży, którzy zajmowali lojalną postawę wobec władz komunistycznych, należało trzech następujących spośród 24 duchownych z powiatu sierpeckiego: Jan Gałęza, Stanisław Malicki i Józef Wisiński. Wymienieni kapłani byli członkami Okręgowej Komisji Księży przy ZBoWiD w Warszawie, czyli ruchu „księży-patriotów”. Przed wyborami do Sejmu PRL, które odbyły się w dniu 26 października 1952 r., przemawiali z ambon w kościele do wiernych, aby ci wzięli udział w wyborach³¹.

9 lutego 1953 r. Rada Państwa PRL wydała „Dekret o obsadzaniu duchownych stanowisk

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Sierpcu

Źródło: zbiory Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

kościelnych”³². Wydanie owego dekretu było jednym z wielu działań skierowanych przeciwko Kościołowi katolickiemu jakie władze komunistyczne prowadziły w epoce stalinizmu w Polsce. Zapisy zawarte w dekreście w praktyce oznaczały koniec niezależności organizacyjnej Kościoła. Państwo zagwarantowało sobie prawo do dowolnego kształtowania polityki personalnej wobec duchowieństwa od stanowiska wikariusza aż po arcybiskupa. Po wydaniu dekretu szczególnie przewodniczący Wojewódzkich Rad Narodowych wzywali biskupów na rozmowy w trakcie, których wywierali naciski na zmiany personalne w ich diecezjach. Miały one przede wszystkim na celu, aby najważniejsze stanowiska kościelne były obsadzone przez „księży-patriotów”. Ogłoszenie dekretu sprawiło, iż strona kościelna na czele z prymasem Stefanem Wyszyńskim i Episkopatem Polski zareagowała na to wydaniem 8 maja 1953 r. memoriału pt. „Non possumus”. Hierarchowie Kościoła katolickiego w Polsce stwierdzili, iż nie mogą uznać tego dekretu, stwierdzając, m.in., iż *Rzeczy Bożych na ołtarzach cesarza składać nam nie wolno*. Strona kościelna, szukając kompromisu zgodziła się jednak na składanie ślubowań państwowych. Władze państwowe uznały tę postawę za przejaw słabości, domagając się od Kościoła całkowitego podporządkowania się dekretowi oraz innych ustępstw, m.in. pośpiechienia biskupa kieleckiego Czesława Kaczmaraka³³.

²⁶ J. Ślusarczyk, *Ruch Obrońców Pokoju w latach 1948–1989*, Warszawa 1996, s. 75, 90, 119.

²⁷ A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków 2003, s. 58–59.

²⁸ M. Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła...*, s. 133.

²⁹ ALPN, sygn. 0206/166, Raport miesięczny PUBP w Sierpcu za okres od dn. 28 IV do dn. 10 VI 1950 r., Sierpc 9 VI 1950 r., k. 367.

³⁰ Tamże, Sprawozdanie miesięczne PUBP w Sierpcu za okres od 1 XII do dn. 31 XII 1950 r., Sierpc 4 I 1951 r., k. 241.

³¹ Tamże, Sprawozdanie PUBP w Sierpcu za miesiąc listopad 1952 r., Sierpc 1 XII 1952 r., k. 225.

³² „Dziennik Ustaw” 1953, nr 10, poz. 32.

³³ A. Dudek, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995, s. 32–35; W. Ważniewski, *Zło dobrem zwyciężaj. Polityka przemocy państwowej wobec Kościoła katolickiego w Polsce 1945–1970*, Warszawa 2014, s. 118–119; Szerzej na temat stanowiska i działań Episkopatu Polski w sprawie dekretu z 9 II 1953 r. zob.: T. Pieronek, *Non possumus. Linia obrony biskupów polskich przed skutkami dekretu O obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych z 9 II 1953 roku [w:] Do prześladowania nie daliśmy powodu... Materiały z sesji*

Do akcji ślubowania na wierność PRL nie dopuszczano księży, których uznawano za wrogów istniejącego systemu komunistycznego. W kwietniu 1953 r. z terenu powiatu sierpeckiego zostało niedopuszczonych do składania ślubowania trzech spośród 26 księży. Byli to następujący kapłani: ks. Telesfor Bogucki, proboszcz parafii Koziebrody; ks. Stanisław Krzywkowski, proboszcz parafii Gójsk i wicedziekan dekanatu sierpeckiego oraz ks. Kazimierz Maj, proboszcz parafii Krajkowo³⁴. Charakterystyki księży, których nie dopuszczono do składania ślubowania na wierność PRL były sporządzane przez komunistyczny aparat bezpieczeństwa. Uzasadniano w nich przyczyny niedopuszczenia do składania ślubowania. W charakterystyce dotyczącej ks. Telesfora Boguckiego pisano m.in.:

W okresie okupacji niemieckiej utrzymywał kontakty z członkami NSZ i AK. Po wyzwoleniu Polski po przyjeździe Mikołajczyka do kraju staje się aktywistą mikołajczykowskim. W okresie przedwyborczym używał ambony do agitowania by ludzie głosowali za Mikołajczykiem, szkalował Blok Stronnictw Demokratycznych. Ks. Bogucki jest zdecydowanym wrogiem Polski Ludowej. W latach 1947 w/w ks. wspólnie z bandytą „Cacko” i podległymi mu ludźmi omawiali sprawy organizacyjne bandy na plebanii. Ponadto ks. Bogucki niejednokrotnie kontaktował się z bandą i omawiał sprawy organizacyjne, o czym zapodają świadkowie. Swój wrogi stosunek do Polski Ludowej ks. Bogucki Telesfor okazał również nie podpisując Apelu Sztokholmskiego, jak również w sprawie „Caritas” odczytał list mimo, że był uprzedzony przez czynniki administracyjne by takowego nie odczytywał, gdyż zawiera wrogą treść i za odczytanie zostaną wyciągnięte wnioski po linii administracyjnej, z ks. Boguckim Telesforem przeprowadził rozmowę były Starosta na temat by potępił działalność bandy z ambony, na co ks. Bogucki odpowiedział, że on potępić może, ale obie strony to znaczy UB i bandy. Ponadto ks. Bogucki rozpowszechnia wrogą propagandę o mającej wkrótce nastąpić wojnie, propagandę tą rozsiewa wśród swoich zauszników z rady parafialnej.

poświęconej procesowi Kurii krakowskiej, red. R. Terlecki, Kraków 2003, s. 47-58; M. Stępień, *Działania Konferencji Episkopatu Polski podejmowane w związku z dekretem Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2013, nr 19, s. 189-214.

³⁴ AIPN, sygn. 01283/545, Charakterystyki księży niedopuszczonych do akcji ślubowania z terenu powiatu sierpeckiego, Warszawa 13 IV 1953 r., s. 508-510.

Ks. Bogucki był niejednokrotnie wzywany do Starostwa i ostrzegany by nie występował wrogo na kazaniach przeciwko Władzy Ludowej, jak również był wzywany do Urzędu Bezpieczeństwa w Sierpcu i przesłuchany na te okoliczności³⁵.

Drugim z księży niedopuszczonych do składania ślubowania był proboszcz parafii Gójsk, ks. Stanisław Krzywkowski, którego postawę wobec władz komunistycznych bezpieka określała następująco:

Po wyzwoleniu stosunek do referendum wymienionego był wrogi, agitował przeciwko Blokowi Demokratycznemu. W 1947 r. w wybory agitował miejscową ludność, aby głosowała na 1-kę za PSL-em mikołajczykowskim, gdyż sam był nastawienia promikołajczykowskiego. W czasie wyborów 1947 r. wykrzykiwał z ambony, aby ludność nie wstępowała do Partii i nie chodzili na zebrania partyjne. Zaś przed samymi wyborami jak i w dzień wyborów namawiał chłopców, aby zrywali plakaty, które były wywieszane, lub rozklejone przez Partię Bloku Demokratycznego. Sam zaś ludność miejscową namawiał, aby głosowali na 1-kę tj. za PSL-em mikołajczykowskim. W 1951 r. kiedy panowała w kraju posucha ks. Krzywkowski z ambony nawoływał, że to „kara boża” spadła na społeczeństwo sierpeckie dlatego, że nie chodzą do kościoła i nie modlą się. Przytoczył fakt, że na terenie Płocka, gdzie ludzie chodzą do kościoła i modlą się tam deszcz spadł obfity. W dalszej wypowiedzi nadmienił, że dawniej Polska była katolicką to było dobrze i Polska była bogata. W wybory 1952 r. ks. Krzywkowski przybył na punkt wyborczy z pośpiechu i mówiąc, że mu się bardzo śpieszy wyrwał kartkę wyborczą stojącej w pobliżu niego kobiecie i chciał wrzucić do urny, jednak ze względu na zwróconą mu uwagę, przez członka FN [Frontu Narodowego – przyp. M.C.] kartkę zwrócił tej kobiecie. Wziąwszy kartkę kandydatów FN zmiął ją i schował do kieszeni, do urny wrzucił czystą kartkę, którą miał przygotowaną w tym celu. Czynem tym jaskrawo zadokumentował swój wrogi stosunek do Polski Ludowej. Ks. Krzywkowski interesuje się życiem politycznym, wypytuje się członków ZMP co oni omawiają na zebraniach, oraz namawia ich, aby wypisywali się i występowali z szeregów ZMP. Ks. Krzywkowski jest wrogo ustosunkowany do księży należących do ZBoWiD podając jednocześnie fakt, że ks. Krzywkowski dowiedział się, że ks. Gałęza członek ZBoWiD-u przechodząc koło pracujących robotników powiedział „Cześć Pracy” to na

³⁵ Tamże, s. 508-509.

zebraniu dekanalnym, wobec wszystkich księży zwrócił uwagę księdzu Gałęzie, że to jest nie po kapłańsku i nie po katolicku. Wobec czego wszyscy zebrani księża niemal w podobny sposób wyrazali się o ks. Gałęzie³⁶.

Trzecim duchownym z terenu powiatu sierpeckiego, niedopuszczonym do złożenia ślubowania, był proboszcz parafii Krajkowo, ks. Kazimierz Maj, którego bezpieka charakteryzowała następująco:

Po przybyciu na teren pow. sierpeckiego jesienią 1952 r. przy obecności kościelnego i organisty parafii Krajkowo, w szyderczy sposób powiedział, że uczony radziecki Łysenko szczepi obecnie słońce z księżycem, ażeby mogli kołchoźnicy w kołchozach pracować przez całą dobę i żeby nie było nocy. Ks. Maj na terenie parafii utrzymuje stałe kontakty z kułakami byłymi członkami PSL mikołajczykowskiego, którzy u niego często przebywają. W akcjach państwowych udziału żadnego nie brał, a starał się swym postępowaniem utrudniać przebieg tych akcji. W sposób dwuznaczny wrogo występuje w czasie kazań³⁷.

Niedopuszczanie duchownych do akcji ślubowania na wierność PRL stanowiło formę izolacji księży, których władze partyjno-państwowe uznawały za przeciwników systemu komunistycznego, od reszty duchowieństwa. Działania te miały na celu skłonienie tych księży do zmiany postawy, jak również wywołanie u nich poczucia strachu i zagrożenia, że nie będą mogli pełnić żadnych funkcji kościelnych. Oznaczać to miało także, że ich przyszłe nominacje na stanowiska kościelne nie zostaną przez władze państwowe zatwierdzone, w związku z czym nie będą mogli wykonywać swoich obowiązków duszpasterskich³⁸. Niedopuszczenie trzech spośród 26 księży do ślubowania na wierność PRL oznaczało, że około 12% duchownych z terenu powiatu sierpeckiego była uznawana za zdecydowanych wrogów systemu komunistycznego w Polsce. Wydanie 9 lutego 1953 r. „Dekretu o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych” i jego realizacja była jedną z wielu form walki reżimu komunistycznego z Kościołem katolickim w Polsce.

Działania inwigilacyjne bezpieki prowadziła także wobec Zakonu Sióstr Benedyktynek w Sierpcu. W maju 1953 r. wysunięto podejrzenia, że siostry

³⁶ Tamże, s. 509-510.

³⁷ Tamże, s. 510.

³⁸ Wraz z nadchodzącą tzw. odwilżą październikową 1956 r. oraz zmianami, jakie stopniowo zaczęły zachodzić w latach 1954-1956 w ramach destalinizacji, księża zaczęli być dopuszczani do składania przysięgi na wierność PRL i mogli w ten sposób obejmować stanowiska kościelne.

Wjazd do kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Sierpcu, przy którym znajdował się klasztor ss. Benedyktynek

Źródło: zbiory Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

zakonne utrzymują ścisły kontakt z Ambasadą USA w Warszawie i dostarczają „materiałów szpiegowskich”. Powodem sformułowanych podejrzeń miał być fakt, iż dwukrotnie do klasztoru zajeżdżał samochód z ambasady amerykańskiej³⁹.

Według opinii wyrażonej przez tajnego współpracownika sierpeckiej bezpieki o ps. „Szatan”, najbardziej wrogimi i krytycznymi duchownymi wobec ruchu „księży-patriotów” w powiecie sierpeckim, byli: ks. Błażej Pszczółkowski, proboszcz parafii Biezuń i ks. Marian Obojski, proboszcz parafii Gozdowo. Księża w rozmowach z wymienionym tajnym współpracownikiem UB stwierdzili, że nigdy nie przystąpią do Komisji Księży przy ZBoWiD⁴⁰.

Jedną z metod zwalczania wpływów Kościoła katolickiego wśród wiernych, było ograniczanie i zabranianie im udziału w uroczystościach religijnych. W czerwcu 1954 roku bezpieka przejęła pisma skierowane przez ks. Ludomira Lissowskiego do wiernych, w których apelował, aby panny i dziewczęta wzięły udział w pielgrzymce na odpust do Skąpego. Urząd Bezpieczeństwa postanowił porozumieć się z Referatem ds. Wyznań oraz przewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sierpcu, w celu wezwania ks. Lissowskiego na rozmowę by zabronić mu wysyłania takowych pism do wiernych⁴¹.

18 lipca 1954 r. księża w parafiach Sierpc, Biezuń i Gójsk podczas kazań odczytali listy pasterskie odnoszące się do „osiągnięć” z okazji 10-lecia Polski Ludowej i „walki o pokój”. Natomiast księża

³⁹ AIPN, sygn. 0206/166, Sprawozdanie PUBP w Sierpcu za maj 1953 r., Sierpc 3 VI 1953 r., k. 128.

⁴⁰ Tamże, Sprawozdanie PUBP w Sierpcu za miesiąc marzec 1954 r., Sierpc 1 IV 1954 r., k. 16.

⁴¹ Tamże, Sprawozdanie PUBP w Sierpcu za miesiąc czerwiec 1954 r., Sierpc 1 VII 1954 r., k. 46.

Komunia dzieci w kościele pw. Wniebowzięcia NMP. 26 czerwca 1953 r. W środku księża: R. Bralczyk, L. Lissowski i J. Siek
Źródło: zbiory Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

Ulica Marcelego Nowotki. Z prawej wieża kościoła farnego pw. Św. Wita, Modesta i Krescencji
Źródło: zbiory Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

z parafii Lutocin, Poniatowo i Żuromin listów tych wiernym nie odczytali oraz nic nie mówili o „osiągnięciach” Polski Ludowej⁴².

Przedmiotem inwigilacji ze strony aparatu bezpieczeństwa były uroczystości religijne z udziałem biskupa Tadeusza Pawła Zakrzewskiego, ordynariusza diecezji płockiej. W listopadzie 1954 r. bezpieka sierpecka pozyskała informację od tajnego współpracownika o ps. „Krajewski”, że bp Zakrzewski uczestniczył w parafii Krajkowo w uroczystości poświęcenia ołtarza w miejscowym kościele. O uroczystości w sprawozdaniu UB czytamy następująco:

W dniu 14 XI 1954 r. do Krajkowa przybył biskup Zakrzewski z Płocka w asyście ks. Pomaskiego i jakiegoś kleryka w związku z wyświęceniem ołtarza. Biskup wygłosił krótkie kazanie o treści religijnej. Wrogich wypowiedzi ani politycznych słów nie wtrącał⁴³.

W marcu 1955 r. bezpieka w Sierpcu sygnalizowała, iż w dalszym ciągu notuje się aktywność młodzieży w powiązaniu z reakcyjnym klerem. W sprawozdaniu zwracano uwagę na to, że młodzież z Gimnazjum Ogólnokształcącego w Raciężu utrzymuje ścisłe kontakty z miejscowym klerem, wymieniając tu ks. Remigiusza Łebkowskiego⁴⁴. W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych XX stulecia władze

⁴² Tamże, Sprawozdanie PUBP w Sierpcu za miesiąc lipiec 1954 r., Sierpc 31 VII 1954 r., k. 55. Odczytane listy pasterskie były skutkiem zastraszania i nacisków władz komunistycznych stosowanych wobec Episkopatu Polski, aby księża w diecezjach odczytywali wiernym listy z okazji 10-lecia Polski Ludowej. Działo się to w okresie, kiedy prymas Stefan Wyszyński był internowany, a Episkopatowi przewodniczył bp łódzki Michał Klepacz.

⁴³ Tamże, Sprawozdanie PUBP w Sierpcu za miesiąc listopad 1954 r., Sierpc 4 XII 1954 r., k. 78.

⁴⁴ Tamże, sygn. 0206/167, t. 2, Sprawozdanie PUdsBP w Sierpcu za miesiąc marzec 1955 r., Sierpc 1 IV 1955 r., k. 193.

komunistyczne w Polsce prowadziły działania w wyniku, których usunięto nauczanie religii ze szkół. Wobec zaistniałej sytuacji wielu księży podjęło starania o przywrócenie nauczania religii w szkołach, m.in. w 1955 r. ks. Edmund Lange, wikariusz parafii Żuromin. Duchowny w trakcie kazań apelował do wiernych, aby czynili starania w celu powrotu nauczania religii w szkołach, powołując się na Konstytucję PRL. Ks. Lange wywarł wpływ na komitet rodzicielski przy Szkole Podstawowej w Żurominie, który z kolei skierował pismo do Wydziału Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Sierpcu w celu uzyskania zezwolenia na nauczanie religii w szkole. Podanie zostało podpisane przez 64 osoby⁴⁵.

W związku z uniemożliwianiem przez władze komunistyczne odbywania pielgrzymek wiernym, ks. Apolinary Murawski, proboszcz parafii Poniatowo, w sierpniu 1955 r. zorganizował bez zgody władz świeckich, pielgrzymkę do Częstochowy. Liczyła ona 30 uczestników. Każdy z nich udał się indywidualnie na stację kolejową w Sierpcu, a następnie wszyscy razem pojechali do Częstochowy. Bezpieka dowiedziawszy się o tym fakcie powiadomiła przewodniczącego Powiatowej Rady Narodowej w Sierpcu, który przeprowadził rozmowę z księdzem Murawskim, aby w przyszłości nie organizował podobnych pielgrzymek⁴⁶. W lipcu i sierpniu 1956 roku, z okazji 300-lecia Ślubów Jasnogórskich Narodu Polskiego króla Jana Kazimierza, duchowieństwo z terenu powiatu sierpeckiego zorganizowało dla wiernych 16 pielgrzymek do Częstochowy, w których udział brało od 15 do 150 osób. Udział

⁴⁵ Tamże, Sprawozdanie PUdsBP w Sierpcu za IV kwartał 1955 r., Sierpc 27 XII 1955 r., k. 140.

⁴⁶ Tamże, Sprawozdanie PUdsBP w Sierpcu za III kwartał 1955 r., Sierpc 29 IX 1955 r., k. 154. Ks. Apolinary Murawski w 1953 r. wstąpił do Okręgowej Komisji Księży przy ZBoWiD w Warszawie.

w nich brali głównie kobiety, młodzież i osoby starsze. Pielgrzymi zostali poddani inwigilacji. Wraz z nimi do Częstochowy wyjechała agentura sierpeckiej bezpieki, trzech informatorów o pseudonimach: „Lew”, „Kat” i „Krajewski”. Do obsługi agentury został delegowany funkcjonariusz UB. W tym samym okresie na terenie powiatu sierpeckiego odbywały się wizytacje kanoniczne parafii prowadzone przez biskupa płockiego. Uwagę bezpieki zwrócił fakt, że w ich trakcie duchowieństwo wraz z wiernymi na powitanie biskupa organizowało banderie konne i sekcje motocyklowe. W powitaniu biskupa wzięła udział również młodzież z Raciąża w chustach harcerskich. Analogiczna sytuacja miała miejsce m.in. w parafiach Unieck, Gradzanowo, Goleszyn⁴⁷.

Do inwigilacji duchowieństwa katolickiego aparat bezpieczeństwa wykorzystywał sieć tajnych współpracowników. W 1950 r. sierpecka bezpieka dokonała doraźnego werbunku informatora o ps. „Topola”, który miał być wykorzystany do rozpracowania ks. Telesfora Boguckiego. W tym samym roku pozyskano do współpracy spośród księży informatora o ps. „Stanisław”. Pod koniec tegoż roku PUBP posiadał na kontakcie sześciu informatorów, którzy dostarczali informacji o duchowieństwie z powiatu sierpeckiego. W styczniu 1953 r. z bezpieką współpracowało dwóch księży, informatorzy o ps. „Czarny” i „Szatan”. Do inwigilacji kapłanów wykorzystywano również osoby świeckie. Informator o ps. „Czajka” przekazywał bezpiece informacje odnośnie ks. Stanisława Krzywkowskiego, natomiast informator o ps. „Krajewski” dostarczał doniesienia dotyczące ks. Kazimierza Maja. W ramach prowadzonej inwigilacji duchowieństwa w 1955 r. rozpoczęto prowadzenie spraw ewidencyjno-obszaryjnych na księży: Mariana Kocięckiego, Józefa Gerwatowskiego, Kazimierza Maja, Apolinarego Murawskiego, Ludomira Lissowskiego, Longina Bilickiego (wikariusza i prefekta parafii Raciąż) i Stanisława Krzywkowskiego. W kolejnym roku bezpieka założyła sprawy ewidencyjno-obszaryjne na następujących księży: Jana Sieka (wikariusza i prefekta parafii Sierpc), Bronisława Gersa (proboszcza parafii Unieck), Henryka Kosińskiego (wikariusza parafii Unieck), Remigiusza Łebkowskiego oraz Lzydora Kępczyńskiego (proboszcza parafii Ligowo)⁴⁸. W ramach sprawy

ewidencyjno-obszaryjnej dotyczącej ks. Kazimierza Maja bezpieka pozyskała następujące informacje, o których czytamy:

Wg otrzymanych materiałów od informatora ps. „Krajewski”, który podaje, że ksiądz Maj wyjechał do siebie rodziców, którzy posiadają dzieci w wieku szkolnym, pobiera od nich zobowiązania, aby dzieci uczęszczały na religię. Tenże ksiądz zorganizował pielgrzymkę do Częstochowy w dniu 28.8.1955 r. bez zezwolenia. Jak ustalono ksiądz ten utrzymuje korespondencje z Francji od nieustalonego nadawcy. Poza tym ksiądz ten jest w stałym kontakcie z kułactwem ze wsi Krajkowo, których zaprasza do siebie na plebanię na różne uczty. Jak wskazują otrzymane materiały ksiądz naucza religii młodzież pozaszkolną w kościele w każdą niedzielę o godz. 4-tej⁴⁹.

Z kolei w ramach spraw ewidencyjno-obszaryjnych prowadzonych na księży Bronisława Gersa i Remigiusza Łebkowskiego bezpieka zgromadziła informacje, o których pisała:

[...] według otrzymanych materiałów oficjalnych figurant [ks. Bronisław Gers – przyp. M.C.] w dniu 3.6.56 r. oficjalnie na kazaniu wystąpił przeciwko Przewodniczącemu Powiatowej Rady Narodowej, że ten w dniu 1.6.br. zorganizował zebranie spółdzielni produkcyjnej Rachocin oraz krytykował członków tej spółdzielni, że do kościoła nie przychodzą i są już wielkimi komunistami organizując zebrania w taki dzień jak Boże Ciało. Z księdzem tym przeprowadzono rozmowę poprzez Referat Wyznań PPRN. [...] według uzyskanych materiałów oficjalnych figurant [ks. Remigiusz Łebkowski – przyp. M.C.] w dniu 13.5.56 r. wystąpił na kazaniu z apelem do rodziców, których dzieci w tym dniu udały się zbiorowo na wycieczkę a nie przyszły do kościoła i między innymi ksiądz Łebkowski stwierdził, że młodzież ta lepiej by skorzystała gdyby przyszła się pomodlić a nie chodziłaby po wycieczkach. Przy czym straszył rodziców, że jeżeli z tych dzieci któreś umrze to nie pozwoli pochować na cmentarzu. Na kazaniu tym krytykował

⁴⁷ Tamże, Sprawozdanie PUdsBP w Sierpcu za III kwartał 1956 r., Sierpc 29 IX 1956 r., k. 98.

⁴⁸ M. Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła...*, s. 214-215; AIPN, sygn. 0206/167, t. 2, Charakterystyka kontrwywiadowcza powiatu sierpeckiego sporządzona przez Antoniego Lipczyńskiego, kierownika PUdsBP w Sierpcu, Sierpc 6 III 1956 r., k. 234. Do grupy księży, którzy wykazywali lojalną postawę wobec władz PRL, bezpieka w 1956 r. zaliczała następujących kapłanów: ks. Leopolda Pilipowskiego

(administratora parafii Borkowo, byłego członka OKK przy ZBoWiD w Warszawie), ks. Eugeniusza Janika (proboszcza parafii Zawidz) i ks. Mariana Obojskiego z parafii Gozdowo. Tamże, k. 227, 230, 231; Na uwagę zasługuje fakt, iż ksiądz Bronisław Gers, na którego bezpieka założyła sprawę ewidencyjno-obszaryjną, wcześniej był członkiem OKK przy ZBoWiD w Warszawie.

⁴⁹ AIPN, sygn. 0206/167, t. 2, Sprawozdanie PUdsBP w Sierpcu za III kwartał 1955 r., Sierpc 29 IX 1955 r., k. 161.

małżeństwa te, które zawarły tylko śluby cywilne. Z figurantem została przeprowadzona rozmowa przez referat do spraw Wyznań PPRN⁵⁰.

W marcu 1956 r. Powiatowy Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Sierpcu uległ reorganizacji w związku z utworzeniem z dniem 1 stycznia 1956 r. powiatu żuromińskiego. Została zorganizowana Powiatowa Delegatura ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Żurominie. W obszarze jej działań operacyjnych znalazło się duchowieństwo i niektóre parafie z terenu powiatów sierpeckiego i mławskiego, jak Żuromin, Poniatowo, Dłutowo, Lutocin, Kuczbork, Lubowidz, Sarnowo i inne.

W latach 1945–1956 sierpecki aparat bezpieczeństwa prowadził działania wobec Kościoła katolickiego, które miały na celu ograniczenie jego wpływów wśród społeczeństwa Sierpca i powiatu sierpeckiego. Począwszy od 1946 r., duchowieństwo było poddawane stopniowej inwigilacji. W większej skali inwigilacja księży nastąpiła po rozbiu struktur podziemia niepodległościowego wskutek ogłoszenia tzw. ustawy amnestyjnej w 1947 r. Kościół dla komunistów stał się głównym wrogiem ideowym, który odrzucał ideologię marksistowsko-leninowską. Sierpecki Urząd Bezpieczeństwa w działaniach wobec Kościoła katolickiego wykonywał instrukcje, wytyczne i okólniki, które były tworzone przez centralę bezpieczeństwa, czyli Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego/Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego oraz struktury wojewódzkie aparatu bezpieczeństwa (Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego/Wojewódzki Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie). Funkcjonariusze UB zwracali szczególnie uwagę na postawy ideowo-polityczne księży wobec systemu komunistycznego. Duchowieństwu

⁵⁰ Tamże, Sprawozdanie PUdsBP w Sierpcu za II kwartał 1956 r., Sierpc 1 VII 1956 r., k. 91.

Kościół farny pw. Św. Wita, Modesta i Krescencji

Źródło: zbiory Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc

i wiernym utrudniano oraz ograniczono odbywanie praktyk religijnych, np. pielgrzymek do Częstochowy. Niewielka część duchowieństwa poszła na współpracę z władzami komunistycznymi, angażując się m.in. w działalność ruchu tzw. „księży-patriotów”. Kościół katolicki dla społeczeństwa powiatu sierpeckiego stał się jedyną niezależną instytucją od władz komunistycznych, która była nośnikiem tradycyjnych wartości chrześcijańskich, moralnych i narodowych zakorzenionych w tym społeczeństwie. Świadczy to, że posiadał on wysoką pozycję i autorytet wśród wiernych. Mimo prowadzonej inwigilacji, różnych form szykan i dyskryminacji zastosowanych przez władze komunistyczne, Kościół katolicki przetrwał trudny okres totalitarnego reżimu stalinowskiego.

Autor niniejszego artykułu składa serdeczne podziękowania p. Michałowi Weberowi, dyrektorowi Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc oraz p. Tomaszowi Kowalskiemu za udostępnienie zdjęć.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie:

Charakterystyki obiektów Referatu V PUBP w Sierpcu, sygn. 0206/173.

Sprawozdania PUBP i PUdsBP w Sierpcu z lat 1945-1956, sygn. 0206/165, t. 1-2; sygn. 0206/166; sygn. 0206/167, t. 2.

Ślubowania księży. Województwo warszawskie, sygn. 01283/545.

Źródła drukowane

„Dziennik Ustaw” 1953, nr 10.

Katalog duchowieństwa i parafii diecezji płockiej, Płock 1948.

Katalog duchowieństwa i parafii diecezji płockiej, Płock 1955.

Spis kościołów i duchowieństwa diecezji płockiej na rok 1946, Płock 1946.

Spis kościołów i duchowieństwa diecezji płockiej na rok 1951, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 1951, nr 7-8.

Opracowania

- M. Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła Rzymskokatolickiego diecezji płockiej w latach 1945–1970*, Kraków-Płock 2020.
- A. Dudek, *Państwo i Kościół w Polsce 1945–1970*, Kraków 1995.
- A. Dudek, R. Gryz, *Komuniści i Kościół w Polsce (1945–1989)*, Kraków 2003.
- A. Dziurok, *Wstęp [w:] Metody pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa wobec Kościołów i związków wyznaniowych 1945–1989, wstęp, wybór dokumentów i oprac. A. Dziurok*, Warszawa 2004.
- M.M. Grzybowski, *Duchowieństwo diecezji płockiej. Wiek XX*, t. 1, cz. 2, Płock 2008.
- J. Pawłowicz, *Ludzie płockiej bezpieki. Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Płocku 1945–1956*, Warszawa 2007.
- T. Pieronek, *Non possumus. Linia obrony biskupów polskich przed skutkami dekretu O obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych z 9 II 1953 roku [w:] Do prześladowania nie daliśmy powodu... Materiały z sesji poświęconej procesowi Kurii krakowskiej*, red. R. Terlecki, Kraków 2003.
- K. Rokicki, *Województwo warszawskie [w:] Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1, 1944–1956, red. K. Szwa-grzyk, Warszawa 2005.
- M. Stępień, *Działania Konferencji Episkopatu Polski podejmowane w związku z dekretem Rady Państwa PRL z dnia 9 lutego 1953 r. o obsadzaniu duchownych stanowisk kościelnych*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2013, nr 19.
- J. Ślusarczyk, *Ruch Obrońców Pokoju w latach 1948–1989*, Warszawa 1996.
- W. Ważniewski, *Zło dobrem zwyciężaj. Polityka przemocy państwowej wobec Kościoła katolickiego w Polsce 1945–1970*, Warszawa 2014.
- D. Zamiatąła, *Caritas. Działalność i likwidacja organizacji 1945–1950*, Lublin 2000.
- J. Żaryn, *Kościół a władza w Polsce (1945–1950)*, Warszawa 1997.
- J. Żurek, *Aparat bezpieczeństwa wobec Kościoła katolickiego w Polsce. Wybrane struktury (1944–1953)*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944-1989” 2006, nr 1(3).

POVIAT OFFICE OF PUBLIC SECURITY IN SIERPC TOWARDS THE CATHOLIC CHURCH IN THE YEARS 1945–1956

Summary

The presented article presents the activities carried out by the Poviats Public Security Office in Sierpc towards the Roman Catholic Church in the years 1945–1956. These activities were mainly secret. They consisted in surveillance of the clergy, combating and limiting its influence on the faithful and preventing religious ceremonies. The Church was subjected to a difficult test during this period, as Stalinist totalitarianism existed in Poland.

Keywords: communist security apparatus, the state-Church relations, Stalinism, Sierpc poviat, Sierpc

ANDRZEJ BUKOWSKI

POCZĄTKI KSZTAŁCENIA INŻYNIERSKIEJ KADRY CHEMICZNEJ W FILII POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ W PŁOCKU W LATACH 1969–1976

Abstrakt

W latach 1969–1970 zorganizowano przy wydatnej pomocy Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych Oddział Chemiczny Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku. Kształcenie studentów rozpoczęło w roku akademickim 1970/71. Wszechstronny rozwój działalności dydaktycznej i badawczej pozwolił na przekształcenie Oddziału w roku 1976 w Instytut Chemii.

Słowa kluczowe: Filia Politechniki Warszawskiej w Płocku, studia chemiczne, organizacja, rozwój

Uchwała o uruchomieniu studiów chemicznych w Płocku została podjęta z inicjatywy Dziekana prof. Stanisława Pasynkiewicza w czerwcu 1969 roku na posiedzeniu Rady Wydziału Chemicznego Politechniki Warszawskiej. Następnie na wniosek Kierownika Filii Politechniki Warszawskiej doc. Edwarda Kowalczyka Rektor Politechniki Warszawskiej prof. Antoni Kiliński wystąpił do Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w sprawie utworzenia Oddziału Zamiejscowego Wydziału Chemicznego w Płocku – uzyskując decyzję pozytywną. Uzasadnieniem decyzji były brak chemicznej kadry inżynierskiej w Płocku oraz silne poparcie społeczeństwa i władz lokalnych Płocka.

W dniu 17 listopada 1969 roku na wniosek Dziekana Wydziału Chemicznego w porozumieniu z Kierownikiem Filii Rektor Politechniki Warszawskiej powierzył dr. inż. Andrzejowi Bukowskiemu organizację Oddziału Zamiejscowego w Płocku.

Podstawą zabezpieczającą bazę materialną Oddziału stało się porozumienie podpisane dnia 6 grudnia 1969 roku przez Dyrektora Naczelnego Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych (MZRIp) Andrzeja Woronieckiego i Zastępcę Dyrektora Henryka Kozdrowicza oraz Kierownika Filii Politechniki Warszawskiej Andrzeja Gajewskiego i organizatora Oddziału Chemicznego Andrzeja Bukowskiego. Mazowieckie Zakłady Rafineryjne i Petrochemiczne zapewniały korzystanie z laboratoriów chemicznych wraz z wyposażeniem i aparaturą badawczą a uczelnia nadzór merytoryczny i przygotowanie kadry dydaktycznej. Porozumienie przewidywało również przeznaczenie przez MZRIp środków na budowę własnego obiektu laboratoryjnego Oddziału w latach 1970–1975.

Porozumienie o współpracy pomiędzy MZRIp a Filią PW w Płocku, listopad 1973 roku. Od lewej: prof. Włodzimierz Kotowski – Dyrektor Kombinatu, doc. Andrzej Bukowski – Kierownik Filii PW

Źródło: zdjęcie z archiwum A. Bukowskiego, autor fotografii nieznany

Przygotowanie kadry dydaktycznej rozpoczęło się na Wydziale Chemicznym w Warszawie przez zaangażowanie na staże asystenckie wyróżniających się absolwentów Wydziału, decydujących się na podjęcie pracy w Płocku. W grudniu 1969 roku staż rozpoczęła mgr inż. Teresa Milczarska, a w lutym

1970 roku – mgr inż. Elżbieta Kahul, mgr inż. Barbara Podlaska i mgr inż. Józef Gołdon. Początkowy pionierski okres organizacji Oddziału upłynął na szkoleniu kadry oraz przygotowaniu laboratoriów do realizacji programu studiów. Zgodnie z Zarządzeniem Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 15 kwietnia 1967 r. o utworzeniu Filii – zadaniem Oddziału było jedynie *prowadzenie procesu dydaktycznego*. Ze względu na zapotrzebowanie przemysłu, rozpoczęto w roku 1970 również działalność naukowo-badawczą. Początkowo były to prace o charakterze usługowym wykonywane zgodnie z zapotrzebowaniem płockich przedsiębiorstw.

Dzięki intensywnej pracy organizatorów, pomocy władz lokalnych i przyznaniu dodatkowych środków finansowych przez Kierownictwo Politechniki Warszawskiej, rozpoczęcie studiów inżynierskich w Płocku było możliwe już w roku akademickim 1970/71. Pierwszy rok stacjonarnych studiów inżynierskich w Oddziale Chemicznym w Płocku rozpoczęło w październiku 1970 roku 40 studentów. Na stanowisko Kierownika Oddziału Rektor Politechniki Warszawskiej powołał z dniem 1 października 1970 roku doc. dr. inż. Andrzeja Bukowskiego a dotychczasowi stażyści przyjęci zostali na stanowiska asystentów. W roku akademickim 1970/71 zajęcia dydaktyczne prowadzone były w udostępnionej uczelni części budynku Technikum Elektrycznego przy ul. Jachowicza oraz w laboratoriach ZLB na Białej. Kadra dydaktyczna składała się z pracowników Filii osiedlonych w Płocku, pracowników PW dojeżdżających z Warszawy oraz z zatrudnionych na zlecenie specjalistów z zakładów przemysłowych Płocka.

Program działalności dydaktycznej ukierunkowany został przede wszystkim na potrzeby płockiego kombinatu, tj. kształcenie w zakresie petrochemii i tworzyw sztucznych.

Pierwsza praca naukowo-badawcza wykonana w Oddziale Chemicznym Filii Politechniki Warszawskiej, to zlecone w 1970 roku przez Pruszkowskie Zakłady Materiałów Izolacyjnych „Badania nad zastosowaniem asfaltów produkcji MZRIp do wyrobu mas bitumicznych dla budownictwa”. Badania te wykonał zespół w składzie: A. Bukowski, T. Milczarska, E. Kahul-Chlebowska, B. Podlaska i J. Gołdon. Praca ta zapoczątkowała, prowadzone w Płocku przez wiele następnych lat, badania nad otrzymywaniem, budową i zastosowaniem materiałów bitumiczno--polimerowych.

Początkiem bezpośredniej współpracy z płockim kombinatem było zlecenie przez MZRIp w dniu 15 marca 1971 r. pracy „Badanie nad zagospodarowaniem produktu ubocznego powstającego przy produkcji polipropylenu w MZRIp”. Polipropylen

ataktyczny powstający w znacznych ilościach przy otrzymywaniu polipropylenu izotaktycznego na licencji japońskiej stanowił na ówczesnym poziomie rozwoju chemii polimerów uciążliwy odpad, który był spalany lub składowany. Badania prowadzone pod kierunkiem doc. Bukowskiego były kontynuowane w latach następnych i zakończone wdrożeniem. Odpadowy początkowo produkt uboczny znalazł szereg zastosowań stając się, po modernizacji instalacji, produktem handlowym znajdującym wielu nabywców. Zlecenie to zapoczątkowało wieloletnią współpracę badawczą z kombinatem. Rozpoczęcie działalności badawczej zakończyło etap ograniczania roli Oddziału jedynie do zadań dydaktycznych.

W lutym 1971 roku uchwalony został Statut Filii Politechniki Warszawskiej, który ustalił strukturę wewnętrzną Oddziałów. Skład Oddziału Chemicznego tworzyły odtąd: Zespół Chemii Ogólnej, Zespół Inżynierii Chemicznej i Maszynoznawstwa, Zespół Chemii i Technologii Organicznej, Zespół Chemii i Technologii Tworzyw Sztucznych. Zespoły te przyporządkowane były jednak odpowiednim Instytutom Wydziału macierzystego w Warszawie. Nowa choć już uporządkowana struktura płockiej Filii Politechniki Warszawskiej, ze względu na występowanie często podwójnej zależności służbowej zarówno od kierownictwa Filii jak i kierownictwa wydziału macierzystego, miała szereg mankamentów utrudniających nabór i awansowanie pracowników.

Mimo tych obiektywnych a nieraz i subiektywnych czynników (wśród kadry akademickiej Wydziału macierzystego byli również zdecydowani przeciwnicy utworzenia i rozwoju kierunku chemicznego w Płocku) liczba pracowników rosła. W semestrze zimowym roku akademickiego 1971/72 kadra Oddziału liczyła już 15 osób z czego 10 osób osiedlonych było na stałe w Płocku. W końcu semestru letniego zatrudnionych w Oddziale było już 18 osób, z których 12 mieszkało w Płocku. Obsada kadrowa Oddziału została wzmocniona gdy pracę w Płocku podjęli doc. inż. Janusz Pysiak i doc. dr Jerzy Urbański (habilituje się w 1971 roku) a opiekę naukową i prowadzenie wykładów podjął prof. dr inż. Józef Obłój z Instytutu Chemii Przemysłowej. Podjęte zostały również badania podstawowe dotyczące m.in. rozkładu termicznego ciał stałych i przebiegu reakcji w środowisku asfaltu. Pozwoliło to na rozpoczęcie prac doktorskich młodych pracowników naukowo-dydaktycznych Filii. Wyniki badań prowadzonych w Płocku ogłoszone zostały na konferencjach ogólnokrajowych i opublikowane w czołowych czasopiśmie, jak: „Przemysł Chemiczny”, „Polimery”, „Chemia Stosowana”, „Wiadomości Chemiczne”.

Pierwszą publikacją z prac wykonywanych w płockim Oddziale stanowił artykuł pt. „Możliwość wykorzystania polipropylenu ataktycznego” autorstwa A. Bukowskiego, T. Milczarskiej i K. Piotrowskiej zamieszczony w „Przemśle Chemicznym” w 1972 roku (t. 51, nr 12, s. 776-780). Wykonane w Płocku prace były również przedmiotem referatu pt. „Badania nad rozdzieleniem technicznego polipropylenu ataktycznego” autorstwa A. Bukowskiego, T. Milczarskiej i A. Kaima zamieszczonego w materiałach Zjazdu Polskiego Towarzystwa Chemicznego i Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego, który odbył się w 1973 roku w Lublinie. W roku 1972 powstało Koło Naukowe Chemików, którego opiekunem został doc. St. Pietrzyk.

W roku akademickim 1971/72 studiowało łącznie 94 studentów a zajęcia praktyczne prowadzone były w laboratoriach: chemii nieorganicznej i ogólnej, chemii fizycznej oraz analizy chemicznej. Laboratoria te zlokalizowane były w obiektach Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Rafineryjnego na Białej co znacznie utrudniało proces dydaktyczny. Częściowo udostępnione zostały również laboratoria Zespołu Szkół Chemicznych. Poważnie zaawansowane były prace nad uruchomieniem laboratorium inżynierii chemicznej, laboratorium chemii organicznej oraz laboratoriów specjalistycznych dla prac dyplomowych. Profil i programy specjalizacji w zakresie tworzyw sztucznych i produktów naftowych opracowane zostały wspólnie z kadrą inżynierską MZRIp.

W pierwszych dwóch latach kształcenia inżynierów chemików w Płocku w działalność podstawową Oddziału Chemicznego włączonych było ponad 20 pracowników w tym dwaj docenci, jeden profesor, 12 asystentów, starszych asystentów i wykładowców oraz 7 pracowników naukowo-technicznych, administracji i obsługi.

Znacząco rozwinęła się współpraca z przemysłem i placówkami badawczymi. Podejmowano dalsze zlecenia z MZRIp a w końcu 1972 roku rozpoczęła się realizacja prac badawczych o znaczeniu ogólnokrajowym prowadzonych w ramach tematu węzłowego 03.3.2 koordynowanego przez Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej w Blachowni.

We wrześniu 1971 roku zostało zakończone opracowanie założeń programowych dla osobnego budynku laboratoryjnego Oddziału Chemii, którego budowy nie udaje się jednakże rozpocząć w planowanym początkowo na rok 1972 terminie.

W kolejnym roku akademickim 1972/73, rozwój działalności badawczej i naukowej Oddziału pozwolił na umocnienie jego struktury organizacyjnej. W miejsce zespołów przeznaczonych pierwotnie do obsługi zadań dydaktycznych zostały utworzone ze-

społy naukowo-dydaktyczne. Tak więc zgodnie z decyzją Dziekana Wydziału Chemicznego z listopada 1972 roku utworzone zostały następujące zespoły:

- Zespół Chemii Ogólnej – kierownik doc. Janusz Pysiak
- Zespół Chemii i Technologii Organicznej – kierownik doc. Jerzy Urbański
- Zespół Chemii i Technologii Tworzyw Sztucznych – kierownik doc. Andrzej Bukowski
- Zespół Inżynierii Chemicznej – kierownik doc. Bogdan Tymiński.

W końcu 1973 roku i w połowie 1974 roku został oddany do użytku przy ul. Łukasiewicza 17 nowo wybudowany Gmach Główny Filii. Oddział Chemiczny uzyskał w nim wiele pomieszczeń, które (po przeprowadzeniu niezbędnej adaptacji) pozwalały na zorganizowanie własnych laboratoriów chemicznych.

Z początkiem roku akademickiego 1973/74 doc. A. Bukowski został Kierownikiem Filii a stanowisko Kierownika Oddziału objął doc. Janusz Pysiak – dotychczasowy Zastępca Kierownika. W tym czasie w procesie kształcenia bierze udział sześciu samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych oraz dwudziestu jeden wykładowców, st. asystentów i asystentów. W czterech Zespołach Oddziału działało 12 laboratoriów.

W roku akademickim 1973/74 forma studiów stacjonarnych została zmieniona na studia magistersko-inżynierskie, co wpłynęło dodatnio na nabór kandydatów do Filii PW w Płocku. W końcu tego roku na kierunku chemicznym studiowało już 155 studentów.

Bardzo duże znaczenie dla dalszego rozwoju Oddziału miało porozumienie o obustronnej współpracy między Filią Politechniki Warszawskiej a MZRIp podpisane dnia 2 listopada 1973 roku przez Dyrektora Naczelnego prof. W. Kotowskiego i Zastępcę Dyrektora mgr. W. Karkoszkę ze strony Kombinatu oraz Kierownika Filii doc. A. Bukowskiego i Kierownika Oddziału Chemicznego doc. J. Pysiaka. Porozumienie to zapewniło Oddziałowi stały udział w podejmowaniu tematyki badawczej Kombinatu oraz w kształtowaniu profilu absolwentów. Jednym z większych tematów badawczych zleconym w ramach porozumienia była praca pt. „Intensyfikacja stacji demineralizacji wody w MZRIp” zrealizowana przez zespół w składzie: B. Tyminski, D. Klepańska, R. Szul, A. Urbański, J. Reutt i zakończona wdrożeniem w 1976 roku.

W 1973 roku na stanowisko Rektora Politechniki Warszawskiej został powołany prof. dr hab. inż. Stanisław Pasynekiewicz, który biorąc pod uwagę

Inauguracja roku akademickiego 1975/76 w Teatrze w Płocku. W pierwszym rzędzie od lewej: prof. Zbigniew Osiński – Prorektor PW, prof. Stanisław Pasynkiewicz – JM Rektor PW, doc. Andrzej Bukowski – Prorektor PW ds. Filii w Płocku, doc. Zdzisław Adamczewski – Prorektor PW

Źródło: zdjęcie z archiwum A. Bukowskiego, autor fotografii nieznanym

wysoki stopień rozwoju płockiej Filii przyjmuje kierunek zwiększenia jej samodzielności w ramach Uczelni. Opracowany przez Kierownictwo Filii Politechniki Warszawskiej dokument pt. „Założenia do rozwoju Filii PW w Płocku do 1990 roku” został zaakceptowany przez władze Politechniki Warszawskiej i w sierpniu 1974 roku zatwierdzony przez Wiceministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego prof. Z. Kaczmarka. Zgodnie z w/w Założeńiami Filia miała stanowić integralną część Politechniki Warszawskiej z uwzględnieniem pewnej autonomii wynikającej z odrębności terytorialnej.

Kolejne zarządzenia Rektora, w tym powołanie na stanowisko Dyrektora Filii absolwentki Politechniki Warszawskiej mgr inż. Elżbiety Chlebowskiej, zwiększyły kompetencje kierownictwa Filii, co pozwoliło na znaczne przyspieszenie rozwoju działalności dydaktycznej i badawczej Oddziału Chemicznego. Korzystną zmianą było również powołanie w 1981 roku prof. dr. inż. Andrzeja Górskiego na stanowisko Dziekana Wydziału Chemicznego. Profesor Andrzej Górski był jednym z inicjatorów rozpoczęcia kształcenia chemików w Płocku,

efektywnie pomagał w organizacji Oddziału i w kolejnych etapach jego rozwoju.

W 1974 roku skończył się pierwszy cykl kształcenia inżynierów chemików w Płocku – 24 absolwentów otrzymało dyplomy ukończenia studiów wyższych. Wielu z nich podjęło pracę w Płocku w MZRiP i w Ośrodku Przemysłowo-Rozwojowym Przemysłu Rafineryjnego. Trzy najlepsze prace dyplomowe uzyskały nagrody w konkursie SITPChem. Dnia 31 marca 1974 roku Minister Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki powołał doc. A. Bukowskiego na stanowisko Prorektora Politechniki Warszawskiej ds. Filii w Płocku – co ułatwiło podejmowanie decyzji w sprawach dotyczących dalszego rozwoju Oddziału Chemicznego. Uruchomione zostały nowe formy studiów. W roku ak. 1974/75 – wieczorowe studia uzupełniające do stopnia magistra oraz w roku akademickim 1975/76 – wieczorowe studia inżynierskie.

Wysoki stopień rozwoju pozwolił na podniesienie w 1975 roku rangi Zespołów Oddziału posiadających już wymaganą obsadę kadrową do rangi Zakładów naukowo-badawczych – podstawowej jednostki organizacyjnej Uczelni.

Za pomyślną realizację procesu dydaktyczno-wychowawczego Minister Szkolnictwa Wyższego przyznał nagrody: dla doc. A. Bukowskiego – indywidualną st. III w 1971 roku i indywidualną st. II w 1975 roku oraz dla doc. J. Pysiaka, mgr inż. T. Milczarskiej, mgr inż. B. Podlaskiej i mgr inż. E. Kahul-Chlebowskiej – zespołową st. II w 1974 roku.

Osiągnięty w ciągu lat znaczący rozwój Oddziału Chemicznego zarówno w zakresie kształcenia kadry inżynierskiej jak i działalności naukowo-badawczej stanowił podstawę doniosłej zmiany organizacyjnej – na podstawie Zarządzenia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki z dnia 1 marca 1976 r. ustalającego strukturę instytutową w uczelniach wyższych, Rektor PW przekształcił Oddział Chemiczny w Instytut Chemii (zarządzenie z dn. 11.05.1976 r.). Pierwszym dyrektorem Instytutu został doc. dr inż. J. Pysiak. Zakończyło to początkowy pionierski okres organizacji i rozwoju kształcenia inżynierów chemików w Filii PW w Płocku.

W bieżącym roku akademickim mija 50. rocznica uruchomienia w Płockiej Filii Politechniki

Warszawskiej studiów inżynierskich na kierunku chemia. Studia te ukończyło dotychczas blisko 2500 absolwentów, którzy uzyskali stopnie inżyniera lub magistra inżyniera chemika. Znaczna część z nich podjęła pracę w płockim kombinacie petrochemicznym, dla którego potrzeb kierunek był utworzony. Wielu z nich zajęło odpowiedzialne stanowiska jak Czesław Bugaj (Dyrektor ds. Rozwoju Polskiego Koncernu Naftowego Orlen), Marek Sęp (Wiceprezes Basell Orlen Polyolefins) i inni. Kilkudziesięciu absolwentów wybrało karierę naukową uzyskując stopnie naukowe. Są wśród nich absolwent pierwszego rocznika prof. PW dr hab. inż. Maciej Paczuski (aktualnie Kierownik Zakładu Chemii i Technologii Organicznej, w latach 1985–1988 Dyrektor Instytutu Chemii), prof. zw. dr hab. inż. Janusz Zieliński (aktualnie Prorektor PW ds. Filii w Płocku), doc. dr inż. Małgorzata Petzel (aktualnie Dyrektor Instytut Chemii).

Następne lata kształcenia chemików rozpoczyna Instytut Chemii z pozytywną oceną Państwowej Komisji Akredytacyjnej potwierdzającą spełnienie wszystkich wymagań jakości kształcenia absolwentów.

Bibliografia

- A. Bukowski, *Problemy rozwoju Filii PW w Płocku*, „Notatki Płockie” 1977, nr 5/93, s. 35.
- A. Bukowski, *XXX lat kształcenia kadr inżynierskich w Płocku*, „Notatki Płockie” 1997, nr 1/170, s. 13.
- A. Bukowski, *Wkład szkolnictwa wyższego na polepszenie środowiska przyrodniczego w mieście i regionie płockim*, „Notatki Płockie” 2002, nr 3/192, s. 46.
- A. Panek, *Powstanie i początki rozwoju Filii PW w Płocku*, „Notatki Płockie” 1974, nr 1/75, s. 36.
- A. Panek, *Historyczny zarys rozwoju Filii PW w Płocku w latach 1967–1977*, „Notatki Płockie” 1977, nr 5/93, s. 4.
- J. Kosmaczewski, *Rozwój i działalność jednostek organizacyjnych Filii PW w Płocku w latach 1967–1977*, „Notatki Płockie” 1977, nr 5/93, s. 11.
- J. Kosmaczewski, A. Ostrowska, A. Panek, J. Piotrowski, *Filia PW w Płocku w latach 1967–1977*, Płock 1978.
- A. Ostrowska, *25 lat działalności Instytutu Chemii Politechniki Warszawskiej w Płocku*, „Notatki Płockie” 1995, nr 3/164, s. 42.
- M. Portalski, *Dwadzieścia lat działalności Ośrodka Naukowo-Dydaktycznego (Filii) Politechniki Warszawskiej w Płocku*, Płock 1987.
- M. Portalski, *Politechnika Warszawska Filia w Płocku i jej 45 lat działalności*, Płock 2012.

THE BEGINNING OF THE CHEMICAL ENGINEERS STUDIES IN PŁOCK BRANCH OF WARSAW TECHNICAL UNIVERSITY IN THE 1969–1976 PERIOD

Summary

The organization of Chemical Department in Plock Branch of Warsaw Technical University has presented. The chemical engineering studies started in 1970/71 academic year. The development of didactic and research activity enabled transform of the Department on the Institute level in 1976 year.

Keywords: Plock Branch of Warsaw Technical University, chemical studies, organization, development

RECENZJA

Michał Marian Grzybowski, *Kalendarium życia i działalności błogosławionego biskupa Leona Wetmańskiego (1927–1941)*, wyd. P. P.-H. „DRUKARNIA” Sierpc, Płock 2019, ss. 470

Można się było spodziewać, że po wydaniu „Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego biskupa płockiego 1908–1941” (Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 1992), ks. prof. Michał Marian Grzybowski, propagator działalności i zasług płockiego episkopatu, zajmie się przygotowaniem podobnej publikacji o biskupie Leonie Wetmańskim, sufraganie płockim. Owocem poszukiwań historycznych tego Autora jest wydana w 2019 r. książka „Kalendarium życia i działalności błogosławionego biskupa Leona Wetmańskiego (1927–1941)”.

Z dzieł bpa Wetmańskiego dotychczas zostały opublikowane drukiem jedynie dwa, zawierające głoszone przez niego nauki rekolekcyjne i konferencje¹. Inne czekają na dalsze opracowania. Do tego trzeba dodać kilka artykułów na temat korespondencji biskupa oraz o innych faktach z końca jego życia w dokumentach gestapo, napisanych także przez ks. prof. M.M. Grzybowskiego².

Także dotychczasowa bibliografia dotycząca działalności bpa Wetmańskiego nie jest zbyt obszerna, trzeba więc mieć nadzieję, że omawiane „Kalendarium” będzie przyczynkiem do dalszych badań. Warto dodać, że do najważniejszych publikacji o biskupie Wetmańskim trzeba zaliczyć kilka artykułów ks. prof. M.M. Grzybowskiego, ks. prof. W. Góralskiego i ks. prof. W. Jezuska, a także kilka książek³. Wiele nowych przyczynków w postaci

artykułów i wspomnień ukazało się również po beatyfikacji płockich pasterzy w 1999 r.

„Kalendarium życia i działalności błogosławionego biskupa Leona Wetmańskiego (1927–1941)” to w dorobku ks. prof. Grzybowskiego, znanego i cenionego badacza dziejów Kościoła na Mazowszu kolejna, bardzo ważna publikacja źródeł, która innym historykom i poszukującym danych o historii parafii, kościołów, działalności ruchów, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych z terenu diecezji płockiej otwiera nowe pola dalszych eksploracji. Zasadniczy korpus książki, zawierający kalendarium posługiwania bpa Wetmańskiego, poprzedzony jest słowem Autora, zaś po kalendarium następują wypisy z *Liber functionum* oraz indeksy: osobowy i miejscowości.

W *Słowie wprowadzającym* (s. 5-6) Autor przywołał trudne lata wojny i okupacji 1939–1945 w dziejach diecezji płockiej, która zapłaciła

W. Góralski, *Będzicie moimi świadkami*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2007, ss. 32 (kilka wydań).

¹ Por.: L. Wetmański, *Praktyczne uwagi o rekolekcjach (Z referatów Ks. B-pa Wetmańskiego na kursie dla XX. Rekolekcyjnistów)*, Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej w Płocku, Płock 1933, ss. 8; tenże, *Miłosierdzie. Konferencje wygłoszone na zebraniach Stowarzyszenia Pań Miłosierdzia w Płocku*, Płock 1939 (reprint: Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 2016, ss. 340).

² Owocem badań ks. prof. M.M. Grzybowskiego są następujące artykuły: *Biskup L. Wetmański w aktach ciechanowskiego gestapo*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 1991, nr 12, s. 531-542; *Relacje i wypowiedzi o biskupie Leonie Wetmańskim*, „Studia Płockie” 1990, nr 18, s. 271-280; *Fragmenty korespondencji biskupa L. Wetmańskiego do Sióstr Służek NMP Niepokalanej w Płocku*, „Studia Płockie” 1993, nr 21, s. 169-173.

³ Por.: T. Durszlewicz, *Biskup Leon Wetmański. Działalność charytatywna i jej teologiczna motywacja*, Płock 1995; R. Bednarczyk, *Błogosławiony biskup Leon Wetmański (= Męczennicy 1939–1945, z. 33)*, Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, Włocławek 2001, ss. 95; H. Seweryniak, R. Bednarczyk, *Ojcostwo i miłosierdzie. Biskup Leon Wetmański (1886–1941)*, Płocki Instytut Wydawniczy, Płock 1999, ²2016, ³2018, ss. 175; A. Gretkowski, *Błogosławiony biskup Leon Wetmański (1886–1941)*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica – Wydawnictwo Naukowe Novum, Płock 2007; ss. 508;

ogromną cenę za wierność jej pasterzy Bogu i Ojczyźnie – zginęło ponad stu dziesięciu duchownych, na czele z dwoma płockimi biskupami męczennikami. Ksiądz prof. M.M. Grzybowski opisał krótko starania o znalezienie grobów i ciał biskupów, zamordowanych przez niemieckich nazistów w 1941 r. w obozie koncentracyjnym Soldau (w Działdowie), a także różne formy uczczenia ich pamięci w Płocku. Wydaje się, że obok wymienionych przez Autora informacji o pomniku bł. Abpa A.J. Nowowiejskiego w Płocku, należało wspomnieć o miejscach pamięci jego biskupa sufragana na terenie tegoż miasta, któremu poświęcone jest „Kalendarium”. Dopełnieniem tych wiadomości są następujące fakty. W 1956 r. duchowieństwo diecezji płockiej ufundowało w kaplicy Najświętszego Sakramentu w bazylice katedralnej epitafium, z fragmentem testamentu bpa Leona z 1932 r.: *Jeżeli byś Boże miłosierny i dobry dał mi łaskę, którą nazywają śmiercią męczeńską, przyjmij ją głównie za grzechy moje i za tych, którzy by mi ją zadawali, aby i oni Ciebie, Boże dobry i miłosierny, całym sercem kochali*. Natomiast 2 maja 1997 r. przed płockim Domem pod Trąbami, na miejscu dawnej fontanny, został odstonięty i poświęcony pomnik bpa Wetmańskiego, autorstwa artysty rzeźbiarza prof. Gustawa Zemły⁴.

Źródłami do odtworzenia kolejnych działań pasterskich bpa Wetmańskiego dla Autora „Kalendarium” były: *Księga czynności biskupich (Liber functionum episcopaliū)*, informacje z „Miesięcznika Pasterskiego Płockiego” oraz bardzo wielu czasopism, zarówno kościelnych, jak i świeckich. Szczególnie te ostatnie źródła zasługują na uwagę, wskazują bowiem, jak wielki trud został włożony przez Autora w żmudne poszukiwania śladów różnorodnej działalności biskupiej na setkach stron ich wydań z końca XIX i początku XX w., aż do 1939 r. To bardzo cenna praca, nie wszystkie z nich są bowiem dostępne dla czytelników, nawet w bibliotekach cyfrowych. Spośród wielu tytułów warto przytoczyć lokalne, płockie: „Dziennik Płocki”, „Głos Mazowiecki”, „Hasło Katolickie”, „Mazur”, „Sursum Corda”. W bibliografii znalazł się także rękopis „Kroniki płockiej »Caritas«” z lat 1931–1941 Stefanii Głodowskiej, przechowywany w Archiwum Diecezjalnym w Płocku.

Po słowie wstępu, na trzech stronach Autor zamieścił krótki biogram ks. Leona Wetmańskiego (s. 9–11) do czasu ogłoszonej 19 grudnia 1927 r. nominacji na dwudziestego ósmego biskupa pomocniczego w Płocku. Urodził się 10 kwietnia 1886 r. w Żurominie, ówczesnej parafii Lubowidz. Po ukończeniu szkoły gminnej rozpoczął naukę

w Seminarium Nauczycielskim w Wymyślinie. Przerwał ją w 1905 r. w wyniku okazanego wobec władz carskich sprzeciwu, zaś w 1906 r. zgłosił się do Seminarium Duchownego w Płocku. Po święceniach kapłańskich został wysłany na studia teologiczne do Akademii Duchownej w Petersburgu (1912–1916). Wrócił do kraju w 1918 r., na krótko przed odzyskaniem niepodległości, by otrzymać nominację na profesora ascetyki i mistyki oraz ojca duchownego Seminarium Płockiego. Tę posługę pełnił przez dziesięć lat, aż do nominacji biskupiej, jednak nigdy nie porzucił prowadzenia rekolekcji, nauczania oraz tłumaczenia zasad wiary i moralności katolickiej. Talent pedagogiczny, któremu chciał się początkowo poświęcić, owocował w jego licznych wystąpieniach i wykładach.

Korpus książki (s. 13-416) stanowi kalendarium piętnastu lat pontyfikatu biskupa pomocniczego Leona, zakończonego męczeńską śmiercią 10 października 1941 r. Wertując zapisy, opisujące kolejne dni, tygodnie, miesiące i lata, można prześledzić różne formy jego trudu pasterskiego. Biskup Leon otrzymał tytularną stolicę *Camachus*, dawną metropolię, leżącą w byłej prowincji bizantyjskiej Armenia III w patriarchacie Konstantynopola (Autor podaje spolszczoną nazwę Kamako)⁵. Dla wyjaśnienia należy dodać, że Leon XIII wprowadził w 1882 r. „biskupów tytularnych”, którzy – nie mając jurysdykcji nad diecezją tytularną – posiadają te same przywileje, jak inni biskupi. W ten sposób każdy biskup pomocniczy otrzymuje jakieś biskupstwo tytularne.

Konsekracja bpa Wetmańskiego odbyła się w katedrze płockiej 22 kwietnia 1928 r. z udziałem niemal dwustu kapłanów z diecezji i spoza niej. Obok abpa A.J. Nowowiejskiego współkonsekratorami byli bp Zygmunt Łoziński (1870–1932), ówczesny biskup piński, jego przyjaciel⁶, oraz bp Stanisław Wojciech Okoniewski (1870–1944), ówczesny biskup chełmiński. Z przytoczonych fragmentów prasowych (por. s. 19-24) dowiadujemy się na przykład, że z tej okazji w płockim Seminarium Duchownym przygotowano okolicznościową akademię, podczas której alumni wystawili m.in. „Antygonę” Sofoklesa w oryginalnym języku greckim. Od 27 maja 1928 r. rozpoczęła się codzienna praca biskupia: wizytacje kanoniczne, bierzmowania, poświęcenia, konsekracje kościołów, udzielanie święceń niższych

⁵ Współczesna oficjalna nazwa łacińska tej diecezji tytularnej to *Camachus*, potoczna *Kemah*, a w jęz. włoskim *Camaco*. Por. *Annuario Pontificio per l'anno 2017*, Città del Vaticano 2017, s. 855.

⁶ Na temat postaci tego Sługi Bożego ukazała się niedawno książka: K. Irek, *Sługa Boży Ksiądz Biskup Zygmunt Łoziński. Opowieść o świecie, którego już nie ma*, Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Sandomierskiej, Sandomierz 2018.

⁴ Por.: W. Kowalski, *Będzie pomnik biskupa Wetmańskiego*, „Niedziela Płocka” 1997, nr 14, s. 1.

i wyższych oraz inne uroczystości kościelne i państwowe.

Z opisów kolejnych dni można wyczytać relacje o ciekawych podróżach zagranicznych bpa Wetmańskiego, odbywanych w większości wraz z abp Nowowiejskim. Wszystkie te wyjazdy były okazją do zaczerpnięcia ze skarbca Kościoła powszechnego, by jeszcze lepiej pracować na Mazowszu: pielgrzymka do Rzymu z wizytą *ad limina Apostolorum* w 1928 r. (por. s. 37) oraz w tym samym celu w 1938 r. (por. s. 345–347) w połączeniu z uroczystościami kanonizacyjnymi bł. Andrzeja Boboli, wyjazd objazdowy Włoch w 1933 r. (por. s. 159–161), długa pielgrzymka do Ziemi Świętej, Egiptu i Rzymu w 1931 r. (por. s. 92–93) oraz podróż za ocean, do Chicago, w 1934 r. (por. s. 209–210).

Biskup Wetmański podejmował szeroką współpracę z rosnącymi jak grzyby po deszczu po I wojnie światowej stowarzyszeniami i organizacjami katolickimi. W kręgu jego zainteresowania znalazły się: kaptani zrzeszeni w Unii Apostolskiej, Akcją Katolicką, Związek Młodzieży Polskiej Męskiej i Żeńskiej, Zakład św. Józefa, Panie Miłosierdzia, „Caritas” diecezjalna, Krucjata Eucharystyczna i wiele innych. W szczególności sposób bp Wetmańskiego można nazwać prekursorem duszpasterstwa kobiet, które prężnie rozwijało się np. w Katolickim Związku Polek w Płocku oraz Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej Żeńskiej. Śledząc kolejne lata działalności biskupiej nie bez podziwu dostrzega się ogromną pracę rekolekcyjną bpa Leona, zarówno w czasie spotkań formacyjnych w diecezji, jak i poza nią, w całej Polsce. Każda wizytacja kanoniczna była sposobnością do spotkań z lokalnym ziemiaństwem, inteligencją, a także do obserwowania rozwoju młodych, polskich talentów, prezentujących wieczornice, akademie i odczyty w parafiach całej diecezji.

Kalendarium zawiera wiele ciekawostek z życia diecezji płockiej, jak i jej sufragana. Autor przytacza *in extenso* dwa przykłady poezji, skomponowane na cześć biskupa: wiersz *Ecce Sacerdos... Na dzień konsekracji J.E. Ks. L. Wetmańskiego*, autorstwa alumna K. Krzyżanowskiego z 1928 r. (s. 18–19) oraz kunsztowną odę *In Leonem Episcopum*, napisaną w języku łacińskim przez księcia Kazimierza Druckiego-Lubeckiego, z okazji wizytacji parafii w Mławie w 1934 r. (s. 198).

Na podstawie zapisków „Kalendarium” rysuje się również inna cecha charakterystyczna bpa Leona – jego formacja duchowa i troska o ciągłe doskonalenie więzi z Bogiem. Po śmierci swojego przyjaciela, bpa Zygmunta Łozińskiego, odbył rekolekcje i sporządził testament, którego treść przytacza Autor (por. s. 119–120). Zawiera on poruszające słowa

troski o ubogich oraz cytowane wyżej zdania o „łacie męczeńskiej śmierci”, która rzeczywiście stała się jego udziałem. Wyjątkowe są zapisy na temat ostatnich miesięcy życia bpa Wetmańskiego zaraz po wybuchu II wojny światowej, zaczerpnięte z „Kroniki płockiej »Caritas«” (por. s. 411–416). Uderza w nich tragizm zajęć, które spotkały biskupa: uwięzienie w dniach narodowego święta niepodległości i rabunek mieszkania w listopadzie 1939 r., a potem wyrzucenie go 23 lutego 1940 r. z sufraganki, czyli obecnego budynku plebanii katedralnej przy ul. Mostowej w Płocku, na co miał odpowiedzieć, że „jeszcze nigdy nie był tak szczęśliwy” (s. 414). Internowanie w Słupnie od 28 lutego 1940 r. było okazją do udzielenia święceń diakonatu i prezbiteratu wielu duchownym, z których ostatnim był subdiakon Lzydor Kępczyński. Dnia 7 marca 1941 r. bp Wetmański został aresztowany i osadzony w obozie Soldau, który stał się ostatnią stacją jego *Via crucis*.

Bardzo ciekawe są zestawienia czynności biskupich z *Liber functionum episcopaliūm*, prowadzone na bieżąco w czasie pontyfikatu (por. s. 417–440). Dają one obraz ogromu pracy, wykonanej na terenie diecezji płockiej przez jej sufragana. Z zestawienia wynika, że bp Wetmański konsekrował sześć dzwonów, trzynaście kościołów, kilka ołtarzy i portatyli ołtarzowych. Kolejne wiadomości dotyczą 325 wizytacji, które odbył w latach 1928–1939 oraz udzielania sakramentu bierzmowania. Po zsumowaniu przedstawionych danych wiadomo, że z jego rąk ten sakrament przyjęło ponad 210 000 osób (brakuje danych jedynie za 1933 r.). Dalsze spisy zawierają listy sprawowanych obrzędów tonsury oraz udzielanych przez biskupa święceń niższych (ostiaratu, lektoratu, egzorcystatu i akolitatu) i wyższych (subdiakonatu, diakonatu i kapłaństwa). Ksiądz prof. Grzybowski dokonał tu ważnej pracy uzupełnienia brakujących danych za lata 1935 i 1938. Biskup Wetmański jawi się w tym wszystkim jako niezawodny pomocnik schorowanego abpa Nowowiejskiego, którego wielokrotnie zastępował i reprezentował na różnych odcinkach pracy kurialnej, pasterskiej i społecznej.

Istotnym dopełnieniem publikacji są dwa indeksy: osobowy (s. 441–454) oraz miejscowości (s. 455–462), które pozwalają na szybkie zweryfikowanie poszukiwanych danych. Dołączonych zostało także sześć czarno-białych reprodukcji fotografii bpa Leona z różnych okoliczności jego działalności.

Należy zauważyć czytelną stronę graficzną publikacji, dużo bardziej przejrzystą w porównaniu do przywołanego wcześniej, wydanego przez tegoż Autora „Kalendarium życia Antoniego Juliana Nowowiejskiego”.

Warta podkreślenia jest troska Autora o dokładne opracowanie publikacji, co czyni ją rzetelnym źródłem i punktem odniesienia do badań nad życiem i działalnością bpa Leona Wetmańskiego. Zauważone drobne błędy literowe, zwłaszcza w sformułowaniach obcojęzycznych lub niektórych nazwach geograficznych, w żaden sposób nie mają wpływu na bardzo pozytywną ocenę efektu ogromnej pracy redakcyjnej Autora. Na przykład na s. 86 prawidłowy tytuł francuskiego dzieła w cytowanym artykule z „Miesięcznika Pasterskiego Płockiego” powinien brzmieć „Le catéchisme des droits divins dans l’ordre social”, zaś na s. 159 winno być „via Machiavelli” zamiast „via Macchiavelli”.

„Kalendarium życia i działalności błogosławionego biskupa Leona Wetmańskiego (1927–1941)” to świadectwo siły i witalności Kościoła płockiego w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Istotnym współtwórcą i motorem wielu działań był ten płocki biskup męczennik. Książka może być z pewnością ważną inspiracją dla współczesnych historyków, ale też duszpasterzy, katechetów oraz interesujących się historią diecezji płockiej i Kościoła w Polsce. Badając nowe źródła będzie można z pewnością dopisać do „Kalendarium” jeszcze wiele innych aktywności bpa Wetmańskiego.

Ks. Wojciech Kućko

JUBILEUSZ 200-LECIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

ZWYCZAJNE WALNE ZEBRANIE CZŁONKÓW TNP W DNIU 22 CZERWCA 2020 R.

W dniu 22 czerwca 2020 r. odbyło się Zwyczajne Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia – Towarzystwa Naukowego Płockiego. Zgromadzenie miało wyjątkowy charakter ponieważ w roku bieżącym przypada jubileusz 200-lecia założenia Towarzystwa, ale również z powodu zaistniałej ogólnoswiatowej sytuacji epidemicznej.

Pierwotnie Zarząd TNP postanowił zwołać Zwyczajne Walne Zebranie Towarzystwa na dzień 20 kwietnia 2020 r. o godz.16.45, a w drugim terminie o godz.17.00. Jednakże na początku 2020 r. w Europie, a następnie w marcu i w Polsce, pojawił się wirus COVID-19, który sparaliżował życie społeczne i gospodarcze. Choroba COVID-19 to groźna choroba zakaźna wywoływana przez nowo odkrytego koronawirusa przenoszonego drogą kropelkową. Wprowadzane stopniowo przez polski Rząd obostrzenia sanitarne (m.in. zamknięte szkoły, muzea, biblioteki, lokale gastronomiczne), zakazały również wszelkich zgromadzeń.

W zaistniałej sytuacji Zarząd TNP zmuszony był odwołać zaplanowane Walne Zebranie. 10 maja 2020 r. Prezes Towarzystwa prof. Zbigniew P. Kruszewski wystosował do wszystkich Członków uroczysty list, w którym nakreślił bogaty plan obchodów jubileuszowych, stojący niestety pod znakiem zapytania. Jednocześnie zaakcentował jak mocno splatają się dzieje Towarzystwa Naukowego Płockiego z historią Polski i losami Polaków pisząc:

Sto lat temu naszym poprzednikom nie było dane obchodzić jubileuszu Towarzystwa. Był to okres najazdu na Polskę bolszewików, a obrona Płocka przed najeźdźcą w 1920 roku owiana jest bohaterstwem.

Współcześnie, kolejne sto lat później, również nie możemy z godnością i należnym szacunkiem dla naszych poprzedników obchodzić dwusetnej rocznicy Towarzystwa. Wirus COVID-19, który w 2020 roku przypomniał ludziom, że są tylko częścią ekosystemu, bardzo wpłynął na nasze zachowania i życie. Zamknięto nas w domach i wszelkie plany oraz zamiary legły w gruzach.

Członkowie TNP podczas obrad w Auli wykładowej SWPW
Fot. M. Wróbel

Sukcesywna walka z pandemią oraz łagodzenie restrykcji pozwoliło na przeprowadzenie, z zachowaniem wszelkich nakazów sanitarnych, Walnego Zebrania TNP w dniu 22 czerwca 2020 r. Jednakże ze względu na obowiązujące wymogi i odpowiedni metraż sali pozwalający na zachowanie bezpiecznej odległości między osobami, posiedzenie odbyło się w Auli wykładowej Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku (przy Al. Jana Kilińskiego 12). Zgromadzenie rozpoczęło w drugim terminie o godz.17.00. Wzięło w nim udział 40 Członków.

Obrady uroczystie otworzył Prezes Towarzystwa prof. ucz. dr hab. inż. Zbigniew Kruszewski. Na Przewodniczącego Zebrania wybrano jednogłośnie prof. ucz. dr hab. Michała Nowosielskiego (Kierownik Katedry Nauk Społecznych w Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku). Komisja Uchwał i Wniosków ukonstytuowała się w składzie: prof. dr hab. inż. Daniela Żuk, mgr inż. Mariusz Portalski i mgr inż. Jan Waluś. Obrady protokołowała mgr Agnieszka Ciechomska.

Podczas spotkania zaakcentowano w szczególności sposób przypadający w 2020 roku jubileusz 200-lecia założenia Towarzystwa Naukowego Płockiego. Stowarzyszenie powstało bowiem w 1820 roku. Pierwszym Prezesem został Biskup Adam Prażmowski – ordynariusz diecezji płockiej, Senator Rzeczypospolitej, z zarazem członek zasłużonego już Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Na Sekretarza wybrano Kajetana Morykoniego – Rektora

Za stołem prezydyjnym od lewej: dr Tomasz Piekarski – Sekretarz Generalny TNP, prof. Michał Nowosielski – Przewodniczący Zebrania, prof. Zbigniew Kruszewski – Prezes TNP
Fot. M. Wróbel

Szkoły Wojewódzkiej Płockiej. Na pierwszym posiedzeniu organizacyjnym w dniu 3 czerwca 1820 r. podpisano ustawy regulujące działalność korporacji.

Okoliczności powołania Towarzystwa przedstawił w specjalnym referacie Prezes TNP prof. Zbigniew Kruszewski. W swoim wystąpieniu nakreślił społeczno-polityczne uwarunkowania w jakich powstawało naukowe stowarzyszenie na prowincji. Przybliżył również sylwetki założycieli, podkreślając zwłaszcza zasługi Rektora Kajetana Morykoniego, który to zorganizował i prowadził życie Towarzystwa. W swoim referacie prof. Z. Kruszewski pokrótce zaprezentował też bogaty dorobek organizacji od momentu jej powstania do czasu zawieszenia działalności w 1830 r. Na szczególną uwagę zasługują prace badawcze zmierzające do sporządzenia obrazu Województwa Płockiego, które były pionierskimi w dziedzinie regionalizmu. Jak podkreślił w końcowych słowach:

Towarzystwo nasze przez swoje dziedzictwo, kulturę, naukę, trwanie jest kontynuatorem idei i myśli zrodzonej przed dwustu laty.

Kolejnym akcentem nawiązującym do uczczenia jubileuszu 200-lecia Towarzystwa podczas Walnego Zebrania Członków, była prezentacja znaczka Towarzystwa Naukowego Płockiego. Odznakę zaprezentował mgr Jan Milner – Skarbnik TNP, a jednocześnie Autor projektu wraz z zespołem. Powstała ona specjalnie z okazji jubileuszu, choć pomysł realizacji narodził się już wcześniej. Wpinka ma kształt elipsy (szerokość 25 mm, wysokość 20 mm). Przedstawia logo organizacji – stylizowany klasycystyczny fronton budynku z rokiem założenia 1820 oraz skrótem TNP, nad logiem pełna nazwa Towarzystwo Naukowe Płockie. Znaczek został wyłoczony w ilości 500 sztuk, a jego wykonawcą jest Polskie Centrum

Prezes TNP prof. Zbigniew Kruszewski podczas wygłaszania okolicznościowego referatu
Fot. M. Wróbel

Metaloplastyki Barossa. Użyty materiał to stop cynku i tytanu, wykończenie patyna. Znaczek otrzymał każdy z uczestników Walnego Zebrania, jak również trafi on wkrótce do wszystkich członków TNP.

Z okazji jubileuszu Towarzystwo wydało również okolicznościowy druk bibliofilski w ilości 500 egz. Jego prezentacji na forum dokonał dr T. Piekarski – Sekretarz Generalny TNP. Publikacja zawiera alfabetyczny wykaz nazwisk wszystkich Członków (całość danych wg stanu na dzień 1 stycznia 2020 r.) oraz rok wstąpienia do TNP. Ponadto listę Członków Honorowych oraz skład Zarządu Towarzystwa jak również Zarządów poszczególnych Sekcji i Oddziałów. Drukiem tym wszyscy Członkowie razem zaznaczyli swój ślad w pięknej 200-letniej historii organizacji jak również zostawili oryginalną pamiątkę dla przyszłych pokoleń.

Ważnym momentem Zwyczajnego Walnego Zebrania było podjęcie Uchwały nr 1 w sprawie

Znaczek Towarzystwa Naukowego Płockiego z 2020 r.

Skarbnik TNP mgr Jan Milner podczas prezentacji znaczka Towarzystwa
Fot. M. Wróbel

przyjęcia Hymnu TNP. Oficjalna pieśń Towarzystwa powstała w latach 80. Została nagrana przez męski chór „Harfa”. Uroczystym odśpiewaniem Hymnu rozpoczyna się coroczne Walne Zebranie Członków. Jubileusz dwusetlecia TNP stał się niepowtarzalną okazją do formalnego przyjęcia Hymnu zgodnie z obowiązującymi obecnie prawami autorskimi. Zgromadzenie podjęło uchwałę jednogłośnie w obecności Autora słów do Hymnu mgr. inż. arch. Jana Chojnackiego, Członka TNP od 1980 r. Autorem melodii Hymnu jest prof. Tadeusz Paciorkiewicz (1916-1998) – polski kompozytor, organista i pedagog. Jan Chojnacki przygotował okolicznościowe wystąpienie, w którym barwnie i poetycko, nakreślił zebranych tło powstania dzieła. Jak wspominał:

[...] w roku 1986, będąc już doświadczonym poetą i kompozytorem, zostałem nagle pilnie poproszony telefonicznie o kolejną wielką rzecz! A mianowicie o słowa Hymnu dla naszego Towarzystwa. Do nich następ nie muzykę skomponował, również członek TNP, Rektor Akademii Muzycznej im. Szopena, dziś już śp. profesor Tadeusz Paciorkiewicz. W sprawie hymnu, mając w ręku gotowe słowa, spotkałem się z nim przy kawie, widziałem jego twórcze zaangażowanie w błyskawiczne napisanie Hymnu. Ba, był nawet przekonany, że wszyscy będziemy jego utwór gremialnie śpiewać. [...] Dlaczego – wg mnie – akurat hymny są tak ważne? Bo to bywają żywe, jednoczące symbole państw, stowarzyszeń lub instytucji, a jednocześnie, co tu dużo gadać? Niosą takiemu twórcom, jak ja: radość, dumę oraz przekonanie, że warto żyć!, warto tworzyć!”

Walne Zebranie w dniu 22 czerwca 2020 roku, podjęło również uchwały w sprawie nadania, w Roku Jubileuszowym, Członkostwa Honorowego:

Skład osobowy
Towarzystwa Naukowego Płockiego
w Roku Jubileuszu 200-lecia organizacji.
Stan na 1 stycznia 2020 r.

Członkowie Honorowi:

- prof. dr hab. Janusz Adamowski
- prof. dr hab. Katarzyna Chałasińska-Macukow
- dr Marian Chudzyński
- ks. prof. dr hab. Michał Marian Grzybowski
- prof. dr hab. inż. Michał Kleiber
- prof. dr hab. inż. Włodzimierz Kurnik
- prof. dr hab. Antoni Rajkiewicz
- prof. dr hab. Henryk Samsonowicz
- abp prof. dr hab. Stanisław Wielgus

Członkowie zwyczajni (rok przyjęcia do TNP):

1. Adamiak Piotr (2017)	27. Boszko Alicja (1975)
2. Agaciński Waldemar (1986)	28. Boszko Michał (1970)
3. Alabrudziński Zbigniew (1971)	29. Brinkmann Wilhelm (1993)
4. Antoszkiewicz Stanisław (1978)	30. Brodzki Stanisław (1993)
5. Babecki Jerzy (1991)	31. Bromgau Andrzej (1986)
6. Badowska Krystyna (1976)	32. Brzeziński Daniel (2006)
7. Badowski Kazimierz (1976)	33. Brzozowski Marek (2014)
8. Banasiak Joanna (2010)	34. Buczkowski Krzysztof (2002)
9. Bańka Krystyna (2002)	35. Bukowski Andrzej (1971)
10. Baraniuk Tadeusz (2004)	36. Burdyka Konrad (2018)
11. Bartzak Iwona (2004)	37. Bylińska Magdalena (2018)
12. Bartus Ewa (1998)	38. Chmielewska Maria (2017)
13. Bąkowski Mieczysław (1984)	39. Chojnacka Danuta (1988)
14. Bednarczyk Rafał (2019)	40. Chojnacki Jan (1980)
15. Bembenista Ewa (2012)	41. Chojnacki Jerzy (1993)
16. Berger Jan (2011)	42. Chudzyński Marian (1959)
17. Berliński Marcin (2014)	43. Cichocki Stefan (2000)
18. Będzikowska Ludmiła (2010)	44. Cieśleńska Beata (2018)
19. Bielecki Jan (2004)	45. Cios Irena (1980)
20. Bienkowski Krzysztof (1986)	46. Cubrzyńska-Leonarczyk Maria (2011)
21. Bodal Tomasz (1989)	47. Czapiewski Robert (1974)
22. Bogdanienko Jerzy (2011)	48. Czerpak Andrzej (2019)
23. Bogdańska Edyta (2015)	49. Damosz Jerzy (2014)
24. Bombrych Stanisław (1978)	50. Dądzik Dorota (1999)
25. Borczuk Andrzej (2014)	51. Denczew Sławczo (2013)
26. Borówka Józef (1997)	52. Dłużewska-Sobczak Anna (2000)

Druk bibliofilski, wyd. TNP, Płock 2020 r., strona 1

prof. dr hab. Iwonie Hofman, dr. Tomaszowi Makowskiemu oraz lek. Adamowi Struzikowi. Przedstawione kandydatury przyjęto jednogłośnie w uznaniu ich zasług na polu nauki i kultury. Prof. dr hab. Iwona Hofman jest wybitną specjalistką w zakresie komunikacji społecznej i mediów, Dyrektorem Instytutu Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Prezesem Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej i Przewodniczącą Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Dr Tomasz Makowski to znamienity specjalista z zakresu historii kultury, szczególnie bibliotekoznawca

Mgr inż. arch. Jan Chojnacki podczas swojego wystąpienia na Walnym Zebraniu
Fot. M. Wróbel

i rękopisoznawca, Dyrektor Biblioteki Narodowej, Przewodniczący Krajowej Rady Bibliotecznej oraz Rady ds. Narodowego Zasobu Bibliotecznego, wykładowca akademicki na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Ostatni z nominowanych to lek. Adam Struzik – znakomity samorządowiec, Marszałek Województwa Mazowieckiego, Marszałek Senatu RP w latach 1993-1997, członek zwyczajny TNP od 1992 r. Obecnie z nowo przyjętymi Towarzystwo liczy 12 Członków Honorowych.

Dr Henryka Piekarska z Oddziału TNP w Sierpcu wręcza na ręce Prezesa TNP prof. Zbigniewa Kruszewskiego i Sekretarza Generalnego dr. Tomasza Piekarskiego upominek w postaci toruńskiego piernika z okolicznościowym napisem nawiązującym do jubileuszu 200-lecia Towarzystwa
Fot. M. Wróbel

Podczas Walnego Zebrania zrealizowano także typowe dla każdego corocznego posiedzenia punkty porządku obrad jak wspomnienie zmarłych w 2019 roku Członków oraz wręczenie Jubilatów okolicznościowych dyplomów. Ponadto: przyjęcie i zatwierdzenie sprawozdań Zarządu TNP i Komisji Rewizyjnej, planu finansowego, wytycznych pracy oraz podjęcie uchwały w sprawie udzielenia absolutorium.

Zwyczajne Walne Zebranie Członków podczas obrad zaakcentowało jednak w szczególności sposób przypadającą w 2020 roku rocznicę 200-lecia założenia Towarzystwa. Pomimo stanu pandemii wywołanej koronawirusem i zaistniałych trudnych warunków do przeprowadzenia zgromadzenia w dniu 22 czerwca 2020 r., udało się uroczystie i godnie uczcić ten wyjątkowy jubileusz Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Agnieszka Ciechomska

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 IV – 30 VI 2019 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres 1 IV – 30 VI 2018 r. / oprac. Izabela Istał, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2019, nr 2/259, s. 54-69

Czasopisma regionalne

2. **Aktualności** Teatru Płockiego / red. kolegium. – 2019, [R. 12], nr marzec-kwiecień, maj-czerwiec. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2019. – Niereg.

ISSN 1641-7356

3. **Auto** Kurier Płock i region: informator motoryzacyjno-reklamowy. – 2019, [R. 20], nr 4(487)-6(489). – Płock : [b.w.], 2019. – Mies.

Gazeta bezpłatna.

4. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2019, [R. 9], nr kwiecień. – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2019. – Niereg.

ISSN 2084-0896

5. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokołowska. – 2019, [R. 29], nr 2(138). – Płock: OIL, 2019. – Kwart.

ISSN 1509-0051

6. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Anna Węglińska, Katarzyna Kozakowska. – 2019, nr 2. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy ; Wojewódzki Urząd Pracy, 2019. – Kwart.

7. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2019, nr 112-115. – Płock: Wisła Płock S.A., 2019. – Niereg.

Gazeta bezpłatna.

8. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2019, [R. 24], nr 2. – Gąbin: UMiG, 2019. – Kwart.

ISSN 2354-0222

9. **Edukacja** Otwarta / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. nac. Maria Chmielewska]. – 2018, [R. 17], nr 1. – Płock: SWPW, 2018. – Półroc.

ISSN 1642-5227

10. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2019, [R. 3], nr 42-47. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2019. – Dwutyg.

ISSN 2544-7114

11. **eWyszogrod.pl**: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodziszyn, Radzanowo, Wyszogród, Zakroczym, Brochów / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2019, [R. 6], nr 58-59. – Wyszogród: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2019. – Niereg.

ISSN 2544-476X

12. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu: Biuletyn Informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2019, [R. 6], nr 2. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2019. – Kwart.

ISSN 2391-4629

13. **Gazeta** Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół. – 2019, [R. 25], nr 1(71). – Łąck: UG, 2019. – Niereg.

ISSN 2299-0372

14. **Gazeta** Samorządność / red. nac. Paweł Dąbrowski. – 2019, nr 40-49. – Warszawa: MPGMedia, 2019. – Niereg.

Gazeta bezpłatna.

ISSN 2299-7008

15. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2019, nr 77-150. – Warszawa: Agora SA, 2019. – Dz.

Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock” ; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.

ISSN 0860-908X

16. **Głos** Płocka: [redaktor naczelny Małgorzata Ogonowska]. – 2019, [R. 1], nr 1(kwiecień). – Płock: [Prawo i Sprawiedliwość - Biuro Poselsko-Senatorskie], 2019. – Niereg.

17. **Głos** PSML-W. – 2019, [R. 15], nr 18 (kwiecień). – Płock: Płocka Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa, 2019. – Rocz.

ISSN 1899-2188

18. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2019, [R. 15], nr 2(66). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2019. – Mies.

ISSN 2544-6290

19. **Go!** miesięcznik Grupy ORLEN. – 2019, [R. 2], nr 4-6. – Płock: PKN ORLEN SA, 2019. – Mies.

20. **Gość** Niedzielny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Adam Pawlaszczyk. – 2019, R. 96, nr 14-26. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2019. – Tyg.

ISSN 0137-7604

21. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2019, nr 2(296). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2019. – Kwart.

ISSN 1643-7446

22. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2019, [R. 3], nr 4(18)-6(20). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2019. – Mies.

23. **Inżynier** Mazowska / Red. Adam Jabłczyn, Krzysztof Zięba. – 2019, Nr 2(78)-3(79). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2019. – Dwumies.

ISSN 2083-0610

24. **KNC** Króluj Nam Chryste: ogólnopolski miesięcznik dla ministrantów / red. nac. Michał Bondyra. – 2019, nr 4-6. – Poznań: Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, 2019. – Mies.

Tyt. dod.: Króluj Nam Chryste – Zawiera dod. „Pismo Duszpasterstwa Służby Liturgicznej Diecezji Płockiej”.

ISSN 1732-4556

25. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2019 [R. 7], nr 2(27). – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2019. – Kwart.

ISSN 2353-2165

26. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Sylwia Krupińska. – 2019, [R. 11], nr 14-25. – Sierpc: Media Serwis, 2019. – Tyg.

ISSN 2080-1556

27. **Kurjer** Tumski: pismo poświęcone głównie sprawom miejscowym: wychodzi w dni Jarmarku Tumskiego. – 2019, [R. 5], nr 1. – Płock: Urząd Miasta Płocka: POKiS, 2019. – Rocz.

28. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus Łęczycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2019, [R. 11], nr 505-517. – Kutno: „IME-DIA”, 2019. – Tyg.

ISSN 2080-2269

29. **M 4**: Międzyosiedlowy Magazyn Mieszkańców Płocka: Śródmieście, Tysiądecia, Skarpa, Międzytorze, Podolszyce / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2019, R. 8, nr 1(31). – Płock: Wydawnictwo Marow Jan B. Nycek, 2019. – Niereg.

30. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwójnych. – 2019, R. 17, nr 2(78-79). – Brudzeń Duży : TPGB, 2019. – Kwart.

ISSN 1642-9214

31. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2019, [R. 16],

- nr 2, 3. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2019. – Dwumies.
ISSN 2082-856X
- 32. Mazowsze:** Analizy i Studia / Red nac. Elżbieta Kozubek]. – 2019, nr 2(56). – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2019. – Niereg.
ISSN 1896-6322
- 33. Mazowsze.** Serce Polski: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Małgorzata Wielechowska. – 2019, nr 4-6. – Warszawa : Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2019. – Mies.
ISSN 2544-6738
- 34. Mazowsze:** Studia Regionalne / red. nac. Krzysztof Opolki. – 2019, nr 28. – Warszawa : Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2019. – Niereg.
ISSN 1689-4774
- 35. Meritum:** Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2019, nr 2. – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2019. – Kwart.
ISSN 1896-2521
- 36. MiastO!Żyje:** informator społeczny / oprac. Urząd Miasta Płocka. – 2019, [R. 6], nr 3-4. – Płock: Urząd Miasta, 2019. – Niereg.
- 37. MiastO!Żyje:** płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2019, [R. 8], nr 4-6. – Płock : Urząd Miasta, 2019. – Mies.
- 38. Miesięcznik Pasterski Płocki:** organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2019, [R. 104(114)], nr 4-6. – Płock : Kuria Diecezjalna Płocka, 2019. – Mies.
ISSN 0209-3642
- 39. Nasz Gostynin:** biuletyn miejski / red. zespół. – 2019, [R. 8], nr 2(45). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2019. – Kwart.
ISSN 2081-4364
- 40. Nasz Płock:** bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2019, [R. 16], nr 1(127)-2(128). – Płock: Wydawnictwo MAROW - Jan Bolesław Nycek, 2019. – Niereg.
ISSN 1731-5484
- 41. Nasz Sierpc:** biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2019, nr 2. – Sierpc: Urząd Miasta, 2019. – Kwart.
- 42. Nasza Biała Rodzina:** Parafia p.w. św. Jadwigi Śląskiej w Białej. – 2019, [R.2], nr 13-12. – Stara Biała: Parafia Rzymskokatolicka pw. Św. Jadwigi Śląskiej w Białej, 2019. – Niereg.
- 43. Nasza Gmina:** informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2019, [R. 9], nr 2. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2019. – Kwart.
- 44. Nasza Gmina Radzanowo:** bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2019, [R. 9], nr 28. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2019. – Kwart.
ISSN 2084-0853
- 45. Nasza Katedra:** biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2019, nr 33(86)-45(98). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2019. – Tyg.
- 46. Nasze Korzenie:** półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Tomasz Kordala. – 2019, [R. 9], nr 16. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2019. – Półroc.
ISSN 2084-2600
- 47. Notatki Płockie:** kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Grzegorz Gołębiowski]. – 2019, [R. 63], nr 2/259. – Płock: TNP, 2019. – Kwart.
ISSN 0029-389X
- 48. PetroNews** / red. nac. Agnieszka Stachurska. – 2019, [R.7] nr 7-12. – Płock: PR-image na podstawie umowy franczyzowej z Extra Media Sp. z o.o., 2019. – Dwutyg.
ISSN 2353-0863
- 49. Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing:** kwartalnik międzynarodowy / red. nac. Mariola Glowacka. – 2019, [R. 4], nr 02. – Płock : Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2019. – Kwart.
Streszcz. w jęz. ang.
ISSN 2450-8624
- 50. Płockek:** bezpłatny dodatek do gazety PetroNews. – 2019, nr 4(24)-6(26). – Płock: [b.w.], 2019. – Mies.
- 51. Powiat Płocki Dobrze Ułożony:** magazyn informacyjny powiatu płockiego: Bielsk, Bodzanów, Brudzeń Duży [...]. – 2019, [R. 5], nr 15. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2019. – Niereg.
ISSN 2450-6826
- 52. Praca i Rozwój:** Biuletyn Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / red. zesp. – 2019, [R. 3], nr 2(10). – Płock: Miejski Urząd Pracy w Płocku, 2019. – Kwart.
ISBN 978-83-947239-0-3
- 53. Raport** o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego w 2018 r. = Report on the socio-economic situation of mazowieckie voivodship in 2018 / [kier. Tomasz Zegar; aut. Małgorzata Bieńkowska et al.]; Urząd Statystyczny w Warszawie. – 2018. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2019. – 117 s.; 29 cm. – Rocz. – (Analizy statystyczne)
Tyt. równoległy w jęz. ang.
ISSN 2084-6886
- 54. Słowo** Gozdowa: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2019, [R. 22], nr 2(77). – Gozdowo : Urząd Gminy, 2019. – Kwart.
ISSN 1896-172X
- 55. Społeczeństwo,** Edukacja, Język = Society, Education, Language= zeszyty naukowe PWSZ w Płocku / [red. nac. Jacek Piekarski]. – T.8 (2018). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2018. – Półroc.
Tyt. okł.: SEJ – Streszcz. ang., pol.
ISSN 2353-1266
- Od nr 5/2017 wychodzi jako SEJ Społeczeństwo, Edukacja, Język – [samodzielny] półrocznik Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku; kontynuacja Zeszytów Naukowych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku.
- 56. Spotkanie** / red. zespół. – 2019, [R. 14], nr 4-6. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2019. – Mies.
- 57. Stanisławówka:** biuletyn parafialny / red. zespół. – 2019, nr 14-26. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2019. – Tyg.
- 58. Studia Mazowieckie** / red. nac. Adam Koseski. – R. 14/28(2019), nr 1. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Ciechanów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2019. – Kwart.
ISSN 1231-2797
- 59. Studia Płockie** / [red. nac. Mirosław Kosek]. – T. 45 (2017). – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2017. – Rocz.
ISSN 0137-4362
- 60. Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2019, [R. 47], nr 14-26. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2019. – Tyg.
ISSN 0208-6972
- 61. W Duchu** i Prawdzie: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2019, R. 25, nr 2(260)-3(261). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2019. – Mies.
ISSN 1425-4727
- 62. Wiadomości** Parafialne (Płock): Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2019, [R. 7], nr 13(296)-21(304). – Płock: Parafia św. Krzyża. 2019. – Tyg.
- 63. Wiadomości** PortalPłock / red. zesp. – 2019, [R. 2], nr 15-17. – Płock: Local Media Group, 2019. – Niereg.
- 64. Wieś** Mazowiecka: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red. nac. Wojciech Asiński. – 2019,

nr 4-6. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2019. – Mies.

ISSN 1507-4714

65. Wieści Gminne: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2019, [R. 13], nr 50(2). – Bielsk: Urząd Gminy, 2019. – Niereg.

66. Wieści Muzealne: Kulturalny Magazyn Muzealny / red. zespół. – 2019, [R. 7], nr 1(15). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2019. – Półroc.

ISSN 2299-937X

67. Zagraj to Sam: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2019, [R.26], nr II (248). – Płock: Studio „Bis”, 2019. – Kwart.

ISSN 1231-0980

68. Zeszyty Jagiellońskie: [dokument elektroniczny]: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2019, [R. 19], nr 127-129. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2019. – Niereg.

69. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne / = Economic Sciences; [red. nac. Jacek Grzywacz]. – T.28 (2018). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2018. – Półroc.

Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne = Economic Sciences – Streszcz. ang., pol.

ISSN 1644-888X

Poszczególne okręgi i miejscowości

Bodzanów (okręg)

— AKST, Arie.: Wywiad z Arie Akstem = poz. 79

Płock

70. LEWANDOWSKA, Anna.: 30 płockich lat – tak zmieniło się nasze miasto: miejskie (r)ewolucje: Płock 1989-2019 / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. - 2019, nr 81, dod. Magazyn Płock, s. 6-7, il.

71. MICHALSKA, Jolanta.: Gmury znane i nieznanne / Jolanta Michalska. // Nasze Korzenie. - 2019, nr 16, s. 80-87, il.

Tekst zawiera fragmenty książki „Opowieści mojej mamy - czasy PRL-u” J. Michalskiej.

— ROBAK, Waldemar.: Lubieżny Kazimierz III Wielki = poz. 86

— ROBAK, Waldemar.: Władysław I Herman = poz. 110

Sierpc

72. Kalendarium najważniejszych wydarzeń / oprac. Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc. // Nasz Sierpc. – 2019, nr 2, s. 40-43

Wydarzenia mające miejsce w Sierpcu od marca do maja 2019 r.

Biografie. Pamiętniki. Wspomnienia

— LEWANDOWSKA, Anna.: Nauczyciel na całe życie = poz. 74

— NAWROCKA-SZMULEWICZ, Joanna.: Im zawdzięczam to, kim jestem = poz. 75

— GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 279

— GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: [Okno na Kwiatka – recenzja] = poz. 121

— (lesz).: Na Kwiatka i Szerokiej = poz. 122

73. LEWANDOWSKA, Anna.: Kto Płocczaninem Roku 2018?: plebiscyt „Wyborczej” i Urzędu Miasta / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. - 2019, nr 120, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

74. LEWANDOWSKA, Anna.: Nauczyciel na całe życie: Akademia Opowieści / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. - 2019, nr 87, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

3. edycja konkursu „Akademia Opowieści” Gazety Wyborczej na temat: nauczyciel, mistrz życia. Wspomnienia znanych płocczan o ich nauczycielach.

— ŁAKOMSKI, Mirosław.: Artystyczny Płock = poz. 278

75. NAWROCKA-SZMULEWICZ, Joanna.: Im zawdzięczam to, kim jestem: nauczyciel na całe życie: Akademia Opowieści / Joanna Nawrocka-Szmulewicz. // Gazeta Wyborcza. - 2019, nr 93, dod. Magazyn Płock, s. 2, il.

3. edycja konkursu „Akademia Opowieści” Gazety Wyborczej na temat: nauczyciel, mistrz życia. Wspomnienia znanych płocczan o ich nauczycielach.

76. ORŁOWSKA, Milena.: Miasto cholernie zdolnych ludzi: premiera książkowa / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. - 2019, nr 126, dod. Magazyn Płock, s. 6-7, il.

Zawiera rec. książki: Artystyczny Płock / Mirosław Łakomski. – Płock, 2019.

77. Płoczczenie są z Was dumni: plebiscyt „Wyborczej” i Urzędu Miasta Płocka / Redakcja. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 145, s. 11, il.

Paweł Mieszkowicz Płocczaninem a prof. Janusz Zieliński Superpłocczaninem Roku 2018.

— SEWERYNIAK, Henryk.: Boży rozgłos = poz. 306

Siedlerek, Elżbieta

78. KINALSKA, Eliza.: Wielkanocne wycinanki z Sannik: tradycje ludowe są wciąż żywe w domu Elżbiety Siedlarek / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. - 2019, nr 16, s. 6, il.

Elżbieta Siedlarek-artystka ludowa z Sannik.

Akst, Arie

79. AKST, Arie.: Wywiad z Arie Akstem. część pierwsza / Arie Akst ; rozm. przepr. Ruti Gil. // Nasze Korzenie. - 2019, nr 16, s. 56-64, il.

Rozmowa dot. bodzanowskiego okresu życia Arieego Aksta.

Biniewicz, Tadeusz

— BINIEWICZ, Tadeusz.: Zamknąć w rzeźbie swoją duszę = poz. 281

Dembowski (rodzina)

80. BIELASTA, Barbara (1956-).: Dembowsky herbu Jelita na północnym Mazowszu / Barbara Bielasta. // Studia Mazowieckie. – R.14/28(2019), nr 1, s. 9-34, il.

Bibliogr. s. 32-33

Garkowska, Małgorzata

81. MARCINIAK, Jola.: Powieść dla wszystkich: 30 kwietnia będzie premiera książki płocczanki Małgorzaty Garkowskiej / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 14, s. 22, il.

Twórczość pisarska płocczanki, Małgorzaty Garkowskiej.

Garkowski, Longin

82. GARKOWSKI, Longin.: Chciałbyś, żeby komuna wróciła? : wspomnienia na 30-lecie wolności / Longin Garkowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 132, dod. Tygodnik Płock, s. 6-7, il.

Wspomnienie płockiego działacza Solidarności – Longina Garkowskiego o kampanii wyborczej i pierwszych częściowo wolnych wyborach do Sejmu w 1989 r.

Gruberski, Władysław

83. Lotnicza gapa z zielonym wieńcem. // Kurjer Tumski. – 2019, nr 1, s. 4, il.

Lotnicze odznaczenie zaprojektowane przez płocczanina, Władysława Gruberskiego.

Januszek, Mateusz

— **STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.**: Płocka inwazja tatuaży = poz. 174

Jezusek, Wacław

— **GRZYBOWSKI, Michał Marian.**: Zapiski ks. infułata dra Wacława Jezuska o kontaktach z mariawitami = poz. 300

Jędrzejczak, Paweł

84. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Zaczął od Bolka i Lolka : tworzy obrazy z blachy miedzianej, lalki ze sznurka / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 14, s. 16, il.

Paweł Jędrzejczak – artysta metaloplastyki z Korzenia, autor m.in. obrazów dla zwycięzców Plebiscytu Tygodnika Płockiego „Z Tumskiego Wzgórza”.

Kalaszczyńska, Marzena

85. SZATKOWSKA, Lena.: Łączył je uśmiech: wspomnienia w TNP: Kalaszczyńska i Pszczółkowska / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki.– 2019, nr 15, s. 15, il.
Spotkanie Sekcji Dialogu między Nauką, Wiarą i Kulturą.

Kazimierz III Wielki

86. ROBAK, Waldemar.: Lubieżny Kazimierz III Wielki / Waldemar Robak. // Płoczek. – 2019, nr 9(29), s. 2, il. – (Kim są patroni płockich ulic)

Klicka, Barbara

87. KLICKA, Barbara.: Czytanie z ciała / Barbara Klicka; rozm. przepr. Katarzyna Kubisiowska. // Tygodnik Powszechny. – 2019, nr 14, s. 80-83, il.

Rozmowa o życiu i twórczości z autorką powieści „Zdrój” – Barbarą Klicką z Płocka.

Konrad Mazowiecki (książę)

87a. TETERYCZ-PUZIO, Agnieszka (1971-).: Konrad I Mazowiecki: Książ Wielki Lacki (1187/89-31 sierpnia 1247) / Agnieszka Teterycz-Puzio. – Kraków: Avalon, copyright 2019. – 267 stron ; 21 cm.

Bibliografia na stronach 237-256. Indeks.
ISBN 978-83-7730-375-7 – ISBN 978-83-7730-374-0

Kowalski, Krzysztof

88. Krótka historia płockiej rodziny / oprac. Krzysztof Kowalski. // Nasze Korzenie. - 2019, nr 16, s. 63-74, il.

Kowalski (rodzina)

— **Krótka historia płockiej rodziny** = poz. 88

Kownacka, Maria

89. (EG).: Kraj lat dziecińczych: ślady Marii Kownackiej w Stupie / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 19, s. 12, il.

Dworek w Stupie (gm. Szczawin Kościelny) miejscem urodzenia Marii Kownackiej.

Lajourdie, Jan Marek

90. ROBAK, Waldemar.: Jan Marek Róża Lajourdie – człowiek, który wiedział, jak ujarzmić wielką wodę / Waldemar Robak. // PetroNews. – 2019, nr 12, s. 14, il.

Streszcz. w jęz. ang.

Leon Wetmański, bł.

91. PIĘTKA, Włodzimierz.: Modłę się w ciemnej katedrze / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 15, dod. Gość Płocki, nr 15/529, s. VI-VII, il.

Pamięć i pamiątki po biskupie Leonie Wetmańskim zachowane w rodzinie Wetmańskich.

Lewandowski, Andrzej

92. LEWANDOWSKI, Andrzej.: W drodze na szczyt: Andrzej Lewandowski mieszkaniec Słupna w świecie wielkiego sportu / Andrzej Lewandowski; rozm. przepr. Wojciech Grabarz. // Głos Słupna. – 2019, nr 2(66), s. 11, il.

Lewczuk, Monika

— **Dni Chemika 8-9 czerwca 2019** = poz. 144

Libera, Piotr

93. LIBERA, Piotr.: To nie chwilowy poryw serca / Piotr Libera; rozm. przepr. Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 21, dod. Gość Płocki, nr 21/535, s. III, il.

Rozmowa z biskupem płockim nt. jego urlopu sabatycznego.

Małgorzata (księżniczka)

94. TETERYCZ-PUZIO, Agnieszka.: Małgorzata Mazowiecka, obrończyni brata i matka krzyżowca. Burzliwe losy mazowieckiej księżniczki / Agnieszka Teterycz-Puzio. // Nasze Korzenie. – 2019, nr 16, s. 21-26, il.

Moniuszko, Czesław

95. PIĘTKA, Włodzimierz.: Muza i pędzel / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 18, dod. Gość Płocki, nr 18/532, s. VI-VII, il.

Obrazy Czesława Moniuszki w zbiorach Muzeum Diecezjalnego.

Muszalski, Andrzej

96. GAJEWSKI, Sławomir.: Z żałobnej karty : Andrzej „Bobola” Muszalski 1942-2018 / Sławomir Gajewski. // Nasze Korzenie. – 2019, nr 16, s. 88-91, il.

Niedziałkowski, Mieczysław

— (am).: Wybitny poseł II Rzeczypospolitej = poz. 227

Niedzielak, Stefan

97. BORMIŃSKA, Maria Małgorzata.: Jest taka ulica w Płocku...: patroni naszych ulic – ksiądz prałat Stefan Niedzielak / Bormińska, Maria Małgorzata. // Głos Płocka. – 2019, nr 1(kwiecień), s. 5, il.

Nowowiejski, Antoni Julian (bł.)

— **Wierni Bogu i Ojczyźnie** = poz. 307

Obszyńska, Walentyna

98. PUŚCIKOWSKA, Agata.: Drogi siostry Walentyny / Agata Puścikowska. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 18, s. 30-31, il.
Walentyna Obszyńska – zamartwychwstanka z Mocarzewa.

Olczak, Joanna

— **OLCZAK, Joanna.**: Tu zawsze coś się znajdzie dla dzieci = poz. 191

Osiński, Józef Herman

99. NYCEK, Jan B.: Józef Herman Osiński, pierwszy polski elektryk: urodził się w Dobrzykowie pod Płockiem / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. - 2019, nr 2(128), s. 6, il.

Pszczółkowska, Helena

— **SZATKOWSKA, Lena.**: Łączył je uśmiech = poz. 85

Siemowit III (książę)

— **TETERYCZ-PUZIO, Agnieszka.**: Małgorzata Mazowiecka,

obrońcy brata i matka krzyżowca. Burzliwe losy mazowieckiej księżniczki = poz. 94

Sobociński, Marek

100. SOBOCIŃSKI, Marek.: Rzeźby tworzę w dialogu z materiałem / Marek Sobociński; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 21, s. 31, il.

Rozmowa z rzeźbiarzem Markiem Sobocińskim.

Stomma, Stanisław

101. LEWANDOWSKA, Anna.: O roku ów...: od tej daty zaczęła się wolna Polska: rocznica wyborów 1989 / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 126, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

Panel w TNP poświęcony 30. rocznicy częściowo wolnych wyborów parlamentarnych w Polsce w 1989 r.

Stryjewski, Wiktor

102. OGONOWSKA, Małgorzata.: Cacko - Żołnierz Wyklęty / Małgorzata Ogonowska. // Głos Płocka. – 2019, nr 1 (kwiecień), s. 5, il.

Syprzak, Kamil

— MARCINIAK, Jola.: Nie lubię siedzieć długo w jednym miejscu = poz. 263

Szrajberówna, Wanda

103. ORŁOWSKA, Milena.: Kto pamięta Wandę Szrajberównę?: apel Muzeum Mazowieckiego / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 143, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

Wanda Szrajberówna – malarka, ceramiczka, nauczycielka rysunku w Płocku.

Tarnowski, Jan

104. WALUŚ, Konrad Jan.: Żołnierz i bohater Powstania Warszawskiego: sąsiedzi znani i nieznani / Konrad Jan Włauś. // Głos Słupna. – 2019, nr 2(66), s. 10, il.

Dot. Jana Tarnowskiego urodzonego w ziemiańskiej rodzinie, w majątku w Barcikowie.

Themerson, Stefan

105. SROKA, Honorata.: Styl życia jest ważniejszy niż stan stopy finansowej: listy Stefana Themersona z lat 1945-1988 – analiza przykładów / Honorata Sroka. // Społeczeństwo, Edukacja, Język: zeszyty naukowe PWSZ w Płocku. - T.8 (2018), s. 89-97, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Turski (rodzina)

106. BIAŁA, Joanna.: Noce i dnie w Borowicach: niesamowity pałac i jego wyjątkowa właścicielka / Joanna Biała. // Tygodnik Płocki. - 2019, nr 20, s. 21, il.

Działalność Luzy Wierzbickiej w dawnym dworze rodziny Turskich.

Wernik, Aleksander

107. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Aresztowanie wiceprezydenta Płocka Aleksandra Wernika w lutym 1940 r. w świetle dokumentów Gestapo / Grzegorz Gołębiewski, Elżbieta Szubska-Bieroń. // Notatki Płockie. - 2019, nr 2/259, s. 25-31, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Wetmański, Leon (bł.)

— **Wierni Bogu i Ojczyźnie** = poz. 307

Wielgus, Stanisław

— TYBURA, Joanna.: Zieloni chcą odebrać abp. Wielgusowi = poz. 199

Wierzbicka, Luiza

— BIAŁA, Joanna.: Noce i dnie w Borowicach = poz. 106

Więckowski, Jan (ks.)

108. OSTROWSKI, Wojciech.: Ksiądz w błękitnej sutannie / Wojciech Ostrowski. // Gość Niedzielny. - 2019, nr 19, dod. Gość Płocki, nr 19/533, s. VI-VII, il.

Jan Więckowski – kapelan w armii gen. Józefa Hallera.

Witkowski, Wojciech

109. (KATIA).: Malarstwo Adama Wojciecha Witkowskiego: wersja / (katia). // Kurier Sierpecki. - 2019, nr 16, s. 9, il.

Władysław I Herman

110. ROBAK, Waldemar.: Władysław I Herman / Waldemar Robak. // Płoczek. - 2019, nr 7(27), s. 2, il. – (Kim są patroni płockich ulic)

Patroni płockich ulic.

Zawisza Czarny, Barnaba

111. Historia Barnaby Zawiszy Czarnego / oprac. W. Olszewski, Kazimierz Kawczyński. // Echo Gąbina. – 2019, nr 2, s. 20-22, il. Barnaba Zawisza czarny (1745-1815) poseł na sejm, podstoli gąbiński, gostyniński, polityk czasów I Rzeczypospolitej.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

— MICHALSKA, Jolanta.: Gmury znane i nieznane = poz. 71

Hydrologia. Meteorologia. Klimatologia

112. LEWANDOWSKA, Anna.: Sucho! dbajmy o Wisłę, bo ona nas uratuje / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. - 2019, nr 132, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Jedna mokra plama, a wokół...susza!

Roślinność

113. GAJEWSKI, Sławomir.: Odmieńcy: o dwóch dębach – z Płocka i z Tallina / Sławomir Gajewski. // Nasze Korzenie. - 2019, nr 16, s. 4-6, il.

Dot. dębu szypułkowego rosnącego u zbiegu ulic Łukasiewicza i Długiej.

Ochrona środowiska. Ekologia

114. Dla dobra wspólnego. // GO!. - 2019, nr 6, s. 30-31, il. Europejski Tydzień Zrównoważonego Rozwoju – inicjatywy PKN ORLEN.

— GAJEWSKI, Sławomir.: Odmieńcy = poz. 113

— MARCINIAK, Jola.: Chlewnia po drugiej stronie drogi = poz. 172

Krajoznawstwo. Turystyka

— BIAŁA, Joanna.: Noce i dnie w Borowicach = poz. 106

— (eg).: Kraj lat dziecińczych = poz. 89

115. ORŁOWSKA, Milena.: Mocne wrażenia gwarantowane: najstynniejsze w Płocku i okolicy / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 146, dod. Płockie Marki Siłą Regionu i Polski, s. 4, il.

III. LUDNOŚĆ

Demografia

— AKST, Arie.: Wywiad z Arie Akstem = poz. 79

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: archiwistyka

116. **Sto** dokumentów na stulecie Archiwum Państwowego w Płocku / pod red. Tomasza Piekarskiego. – Płock: Archiwum Państwowe w Płocku, 2019. – 80 stron: ilustracje kolorowe; 30 cm.

Na stronie przedtytułowej: 100 Archiwum Państwowe: najcenniejsze archiwalia z okazji 100-lecia podpisania dekretu o organizacji archiwów państwowych.

ISBN 978-83-64798-07-8

Archeologia

117. **KORDALA, Tomasz.**: Badania wykopaliskowe na cmentarzystwie wczesnośredniowiecznym przy ul. 1 Maja 3/5 w Płocku w 2019 roku / Tomasz Kordala. // Nasze Korzenie. – 2019, nr 16, s. 7-13, il.

118. **MARKOWSKI, Sławomir Paweł.**: Element szczególny w otoczeniu – ślady: rotunda romańska na Wzgórzu Tumskim w Płocku / Sławomir Paweł Markowski. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2019, nr 28, s. 75-85, il.

119. **ZOCHNIAK, Marta.**: Badania archeologiczne przy dawnej Kolegiacie Świętego Michała w Płocku w latach 2012-2014 / Marta Zochniak. // Nasze Korzenie. – 2019, nr 16, s. 14-20, il.

Bibliogr.

Historia miejscowości

Bodzanów

120. **CHUDZYŃSKI, Marian.**: [Dzieje Bodzanowa i okolic-recenzja] / Marian Chudzyński. // Notatki Płockie. – 2019, nr 2/259, s. 45-51, il.

Cieśle

— GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 279

Gozdowo

— PENDRASZEWSKI, Mariusz.: Kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Gozdowie = poz. 303

Płock

121. **GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.**: [Okno na Kwiatka – recenzja] / Krystyna Grochowska-Iwańska. // Notatki Płockie. – 2019, nr 2/259, s. 52-53, il.

Zawiera rec. książki: Okno na Kwiatka: ulica Józefa Kwiatka w Płocku od początku XIX wieku do 1939 roku – ludzie i zabudowa / Gabriela Nowak-Dąbrowska. – Płock, 2019.

122. **(LESZ).**: Na Kwiatka i Szerokiej: nowa publikacja o Płocku / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 21, s. 9, il.

Zawiera rec. książki: Okno na Kwiatka: ulica Józefa Kwiatka w Płocku od początku XIX wieku do 1939 roku – ludzie i zabudowa / Gabriela Nowak-Dąbrowska. – Płock, 2019.

— LEWANDOWSKA, Anna.: 30 płockich lat – tak zmieniło się nasze miasto = poz. 70

— MARKOWSKI, Sławomir Paweł.: Element szczególny w otoczeniu – ślady: rotunda romańska na Wzgórzu Tumskim w Płocku = poz. 118

— ORŁOWSKA, Milena.: Mocne wrażenia gwarantowane = poz. 115

123. **TYBURA, Joanna.**: Mamuty z FMŻ? czy raczej Bizony?: jubileuszowa Klasówka z Płocka / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 143, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il. X Konkurs wiedzy o Płocku organizowany przez Gazetę Wyborczą Płock, Urząd Miasta Płocka i Muzeum Mazowieckie.

124. **TYBURA, Joanna.**: Mamuty z FMŻ? czy raczej Bizony?: Jubileuszowa Klasówka z Płocka / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 143, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il. X Konkurs wiedzy o Płocku organizowany przez Gazetę Wyborczą Płock, Urząd Miasta Płocka i Muzeum Mazowieckie.

Rembielin

— GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 279

Rokicie

— GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 279

Sierpc

— BRENDA, Waldemar.: Pod lupą bezpieki = poz. 219

— KOWALSKI, Tomasz.: Szkoła ewangelicka w Sierpcu – krótki rys historii = poz. 229

Sikórz

125. **DWOJNYCH, Andrzej.**: Marcin Skowroński: Kwietnik w Sikorzu. Szkice z przeszłości wsi, wyd. Książnica Płocka, Płock 2019. Andrzej Dwojnych. // Mazowiecka Szwajcaria. – 2019, nr 2(78-79), s. 6, il.

Zawiera rec. książki: Kwietnik w Sikorzu. Szkice z przeszłości wsi / Marcin Skowroński, Płock 2019.

Unierzyż

— GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 279

Żychlin

126. **POPŁAWSKI, Bogdan.**: Siedziby władz miejskich w dawnym prywatnym mieście Żychlinie : historia budowy ratusza / Bogdan Popławski. // Notatki Płockie. – 2019, nr 2/259, s. 17-24, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

127. **KOMUDA, Jacek.**: Sieciechowa korona / Jacek Komuda. // Do Rzeczy. – 2019, nr 15, s. 92, il.

— KORDALA, Tomasz.: Badania wykopaliskowe na cmentarzystwie wczesnośredniowiecznym przy ul. 1 Maja 3/5 w Płocku w 2019 roku = poz. 117

128. **KWIATKOWSKI, Gabriel.**: Szkolnictwo parafialne w diecezji płockiej. Stan badań, źródła i perspektywy badawcze / Gabriel Kwiatkowski. // Studia Mazowieckie. – R. 14/28(2019), nr 1, s. 49-55

Bibliogr. s. 53-54 – Streszcz. eng., ros.

— TETERYCZ-PUZIO, Agnieszka.: Małgorzata Mazowiecka, obrończyni brata i matka krzyżowca. Burzliwe losy mazowieckiej księżniczki = poz. 94

— TETERYCZ-PUZIO, Agnieszka.: Konrad I Mazowiecki = poz. 87a

Historia 1795-1918 r.

— BIELASTA, Barbara.: Dembowsy herbu Jelita na północnym Mazowszu = poz. 80

Historia 1918-1939 r.

— BIELASTA, Barbara.: Dembowsy herbu Jelita na północnym Mazowszu = poz. 80

129. **KWIATKOWSKA, Magdalena.**: Policja Państwowa wobec wydarzeń wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku na

Mazowszu / Magdalena Kwiatkowska. // Studia Mazowieckie. – R. 14/28(2019), nr 1, s. 57-71

Bibliogr. s. 69-70 – Streszcz. eng., ros.

130. Radziwie 1939-2019 // Nasze Korzenie. – 2019, nr 16, s. 101-[104], il.

Rekonstrukcja historyczna w 80. rocznicę walk stoczonych na Radziwiu we wrześniu 1939 r.

Historia 1939-1945 r.

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Aresztowanie wiceprezydenta Płocka Aleksandra Wernika w lutym 1940 r. w świetle dokumentów Gestapo = poz. 107

— **Krótką** historia płockiej rodziny = poz. 88

— OGONOWSKA, Małgorzata.: Cacko – Żołnierz Wyklęty = poz. 102

131. Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpca. // Nasz Sierpiec. – 2019, nr 2, s. 24-25, il.

Wystawa z okazji obchodów roku generała Władysława Andersa w Sierpcu.

— WALUŚ, Konrad Jan.: Żołnierz i bohater Powstania Warszawskiego = poz. 104

Historia 1944-1989

— GARKOWSKI, Longin.: Chciałbyś, żeby komuna wróciła? = poz. 82

132. GARKOWSKI, Longin.: Wypracowanie Longina Garkowskiego / Longin Garkowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 132, dod. Tygodnik Płock, s. 7, il.

Wspomnienie płockiego działacza Solidarności – Longina Garkowskiego o życiu codziennym w czasach PRL.

— LEWANDOWSKA, Anna.: O roku ów...: od tej daty zaczęła się wolna Polska = poz. 101

— MICHALSKA, Jolanta.: Gmury znane i nieznanne = poz. 71

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

— **Bodzanów** ma swój produkt tradycyjny! = poz. 176

Sztuka ludowa

— KINALSKA, Eliza.: Wielkanocne wycinanki z Sannik = poz. 78

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Zagadnienia ogólne

133. Delegacja z Brandenburgii: zacieśnianie więzi / opr. red. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 14, s. 5, il.

Spotkanie burmistrza Sierpca z delegacją rządu Brandenburgii, która przybyła na zaproszenie prezesa Zarządu Hollywood S.A.

— KŁOBUKOWSKI, Paweł.: Pomagam ludziom, żeby stali się aktywni = poz. 188

134. ORŁOWSKA, Milena.: Made in Płock: biznes / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 146, dod. Płockie Marki Siłq Regionu i Polski, s. 6, il.

— **Raport** o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego w 2018 r. = poz. 53

Inwestycje. Budownictwo

135. DANIELUK, Jacek.: Płock w gronie laureatów: najlepsze inwestycje samorządowe w Polsce / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. - 2019, nr 21, s. 30, il.

Szczegóły remontu płockiego nabrzeża, nagrodzonego w konkursie Top Inwestycje Komunalne 2019.

— GÓRSKI, Roman.: Proinwestycyjny budżet subregionu płockiego = poz. 205

— **Inżynier Mazowska** = poz. 23

136. MARCINIAK, Jola.: Klienci o nas zapomnieli: na osiedlu Miodowa umiera popularny niegdyś „Dołek” / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 26, s. 17, il.

Odnowiony obiekt handlowy na osiedlu Miodowa- dawniej „Dołek”, obecnie Galeria Miodowa.

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Dbam o zrównoważony rozwój Płocka = poz. 207

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: Można snuć wspaniałe wizje, ale rzeczywistość skrzeczy = poz. 208

— NYCEK, Jan Bolesław.: MAGNAT – pierwsze inteligentne osiedle w Płocku-Podolszycach = poz. 184

137. [P].: Płocczanie tłumnie przybyli na otwarcie nabrzeża: nadwiślańskie bulwary stały się faktem / [p]. // Nasz Płock. – 2019, nr 1(127), s. 6, il.

138. ZIĘBA, Krzysztof.: Ze skansenu w przyszłość / Krzysztof Zięba. // Inżynier Mazowska. – 2019, nr 3, s. 7-9, il.

Regionalne Forum Inżynierskie w Sierpcu.

Informatyka. Internet

139. GONTARZ, Sebastian.: Zamiast kupować, lepiej wynająć : ale gdzie znaleźć oferty? / Sebastian Gontarz: rozm. przepr. AS. // PetroNews. – 2019, nr 11, s. 9, il.

Rozmowa z Sebastianem Gontarzem, prezesem spółki OSHARE.

Przemysł

— **Raport** o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego w 2018 r. = poz. 53

— ORŁOWSKA, Milena.: Made in Płock = poz. 134

Energetyka

— FURMAN, Tomasz.: Grupa PKN Orlen zwiększy produkcję prądu i ciepła = poz. 147

— NYCEK, Jan B.: Józef Herman Osiński, pierwszy polski elektryk = poz. 99

140. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Z dziejów płockiej elektroenergetyki 1894-2019 / tekst Jan Bolesław Nycek; redakcja Małgorzata Debich, Jan Bolesław Nycek. – Płock: Wydawnictwo MAROW - Jan Bolesław Nycek, 2019. – 175, [1] strona: ilustracje; 21 cm.

— **Orlen** stawia na wodór = poz. 157

141. PAWLAK, Mariusz.: Wzrastaliśmy z Niepodległą / Mariusz Pawlak; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. - 2019, nr 1(127), s. 9-10, il.

Rozmowa z prezesem Oddziału Płockiego Stowarzyszenia Elektryków Polskich.

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

142. Biznes oparty na trzech segmentach. // Parkiet. – 2019, nr 106, dod. ORLEN dla Inwestorów, s. A.02-A.03, il.

Wydobycie ropy i gazu, petrochemikalia i energetyka.

143. Chemia z przyszłością : Europejski Kongres Gospodarczy / Polski Koncern Naftowy ORLEN ; PGNiG. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2019, nr 95 s. A22, il.

Innowacje w przemyśle paliwowo-energetycznym: rozwój petrochemii i wyższa efektywność technologiczna.

— **Dla** dobra wspólnego = poz. 114

144. Dni Chemika 8-9 czerwca 2019. // Tygodnik Płocki. - 2019, nr 23, s. 17-20, il.

Zapowiedź atrakcji Dni Chemika w Płocku.

145. DUSZCZYK, Michał.: Paczkomatowa wojna firm kurierskich / Michał Duszczyk. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 80, s. A1, A19, il.

- Poczta Polska pod rękę z Orlenem i Biedronką.
Usługa „Stacja z paczką”.
- 146. FURMAN, Tomasz.:** Grupa kapitałowa PKN Orlen stawia na rozwój petrochemii / Tomasz Furman we współpracy z PKN ORLEN. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 125, s. A24-A25, il.
- 147. FURMAN, Tomasz.:** Grupa PKN Orlen zwiększy produkcję prądu i ciepła / Tomasz Furman. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 141, s. A20-A21, il.
- 148. GRK.:** Nadążyć za paliwową i energetyczną rewolucją: Europejski Kongres Gospodarczy / GRK. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2019, nr 94, s. A11, il.
- Innowacje w przemyśle paliwowo-energetycznym, dywersyfikacja dostaw surowców energetycznych, odnawialne źródła energii, elektromobilność, wodór – nowe paliwo.
- 149. JĘDRZEJKOWSKI, Jeremi.:** Biznes odpowiedzialny, czyli jaki / Jeremi Jędrzejkowski. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 148, s. A23, il.
- Debata „Nowoczesne metody realizacji odpowiedzialnego biznesu” podczas drugiego Forum Wizja Rozwoju w Gdyni.
- 150. JĘDRZEJKOWSKI, Jeremi.:** Połączenie Lotosu z Orlenem przyniesie korzyści całej gospodarce / Jeremi Jędrzejkowski. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 148, s. A22, il.
- Dyskusja w czasie drugiego Forum Wizja Rozwoju w Gdyni.
- 151. KINALSKA, Eliza.:** Święto płocczan i pracowników ORLEN-NU: „Dni Chemika”, czyli... / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 24, s. 5, il.
- Podsumowanie Dni Chemika w Płocku.
- 152. Koncern** chce się rozwijać na globalnym rynku. // Parkiet. – 2019, nr 106, dod. ORLEN dla Inwestorów, s. A.04, il.
- Przejęcia i nowe inwestycje w Czechach, Niemczech, Kanadzie i na Litwie.
- 153. Miliardowe** wydatki mają się zwrócić grupie w kilka lat. // Parkiet. – 2019, nr 106, dod. ORLEN dla Inwestorów, s. A.02-A.03, il.
- Nakłady na petrochemię, farma wiatrowa na Bałtyku, przejęcie Lotosu.
- 154. MODRACKA, Patrycja.:** Branżowe święto w Płocku: Dni Chemika / Patrycja Modracka. // Gazeta Polska. – 2019, nr 25, s. 90-93, il.
- 155. OBAJTEK, Daniel.:** Orlenu nie da się oderwać od gospodarki / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Tomasz Sakiewicz, współpraca Maciej Pawlak. // Gazeta Polska. – 2019, nr 24, s. 30-33, il.
- Rozmowa z prezesem PKN ORLEN SA - Danielem Obajtkiem.
- 156. OBAJTEK, Daniel.:** Po co budowane jest Centrum Badawczo-Rozwojowe? / Daniel Obajtek; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 9, s. 4, il. – (ORLEN bez tajemnic)
- Rozmowa z Prezesem Zarządu PKN ORLEN.
- 157. Orlen** stawia na wodór: 11. Europejski Kongres Gospodarczy / Polski Koncern Naftowy ORLEN. // Puls Biznesu. – 2019, nr 94 s. 15, il.
- Innowacje w przemyśle paliwowo-energetycznym: odnawialne źródła energii i wodór.
- 158. Połączenie** korzystne dla wszystkich: Forum Wizja Rozwoju / partner publikacji ORLEN. // Puls Biznesu. – 2019, nr 120, s. 13, il.
- Debata nt. fuzji Orlenu z Lotosem podczas drugiego Forum Wizja Rozwoju w Gdyni.
- 159. RUTKOWSKA, Elżbieta.:** Prasowy ruch Orlenu ma akcept wydawców / Elżbieta Rutkowska, Justyna Piszczatowska. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2019, nr 75, s. A8, il.
- Pomoc finansowa i restrukturyzacja Ruchu w zamian za przejęcie pakietu 100 proc. akcji kolportera przez PKN ORLEN SA.
- 160. SZKOPEK, Grzegorz.:** Centrum Badawczo-Rozwojowe: nowa inwestycja PKN ORLEN / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 19, s. 7, il.
- Centrum Badawczo-Rozwojowe w ramach Programu Rozwoju Petrochemii.
- 161. Świat** pędzi, czyli o polskiej chemii. // GO!. – 2019, nr 6, s. 10-11 il.
- Kongres „Polska Chemia” w Płocku.
- 162. TWORKOWSKI, Adam.:** Gospodarka o obiegu zamkniętym / Adam Tworowski. // Gazeta Polska Codziennie. – 2019, nr 145, s. 9, il.
- Gospodarka odpadami w obiegu zamkniętym uwzględniana w procesie produkcyjnym w Grupie Orlen.
- 163. W Katowicach** o biznesie i gospodarce. // GO!. – 2019, nr 5, s. 12-15, il.
- Udział PKN ORLEN w XI Europejskim Kongresie Gospodarczym
- 164. WACHOWSKI, Miłosz.:** Kolejny rynek ORLEN-u / Miłosz Wachowski. // Wprost. – 2019, nr 17-18, s. 64-65, il.
- Orlen właścicielem słowackiej sieci stacji paliw Benzina.
- 165. WOŹNIAK, Adam.:** Innowacje stały się warunkiem sukcesu: Europejski Kongres Gospodarczy / Adam Woźniak. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 112 s. A23, il.
- Współpraca PKN ORLEN SA ze startupami.
- 166. WOŹNIAK, Adam.:** Trzeba dywersyfikować kierunki: Europejski Kongres Gospodarczy / Adam Woźniak. // Rzeczpospolita. – 2019, nr 112 s. A23, il.
- Innowacje w przemyśle paliwowo-energetycznym.

Przemysł odzieżowy

- 167. GURYN, Halina.:** Po pomoc do konsultanta: realizacja programu EAP w Levi Strauss Poland / Halina Guryn. // Personel i Zarządzanie. – 2019, nr 4, s. 86-90
- Program wspierania pracowników (Employee Assistance Program) w Levi Strauss & Co. w Płocku.

Rzemiosło

- 169. ORŁOWSKA, Milena.:** O Ewie, co się młotka nie boi : sposób na życie / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 138, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
- Pracownia renowacji mebli i tapicerstwa Ewy Jakubiak z Płocka.

Przemysł rolno-spożywczy

- 170. MAT.:** Zebranie Przedstawicieli Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Sierpcu: dbamy o naszą markę / MAT. // Ekstra Sierpc. – 2019, nr 43, s. 12-13, il.
- 171. RAD.:** Top produkty ze Staropolskiej Strzechy: schab szlachecki i szynka babci z samymi dziesiątkami / rad. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 22, s. 13, il.
- Wyróżnione produkty z Masarni Staropolska Strzecha w Sierpcu.
- 172. SKIBOWSKA, Jadwiga.:** Wyczekiwana Giełda Rolnicza / Jadwiga Skibowska. // Wieś Mazowiecka. – 2019, nr 6, s. 14-15, il.
28. Giełda Rolnicza w Łącku.

Hodowla

- 172. MARCINIAK, Jola.:** Chlewnia po drugiej stronie drogi: nie możemy iść do sklepu, bo śmierdzimy... / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 20, s. 6, il.
- Protesty przeciwko budowie chlewni w Mokrzkach w gminie Drobin.

Leśnictwo. Łowiectwo

- 173. XIII Krajowy Zjazd Delegatów KKiKŁ PZŁ w Soczewce / Fot.** Liliana Keller, Janusz Siek. // Kultura Łowiecka. – 2019, nr 92, s. [okładka], 1-6, il.
- XIII Krajowy Zjazd Delegatów Klubu Kolekcjonera i Kultury Łowieckiej Polskiego Związku Łowieckiego w Soczewce k. Płocka.

Hydrotechnika

— ROBAK, Waldemar.: Jan Marek Róża Lajourdie - człowiek, który wiedział, jak ujarzmić wielką wodę = poz. 90

Stocznie

— LEWANDOWSKA, Anna.: Morka : kiedyś bagienna, dziś europejska = poz. 260
— ORŁOWSKA, Milena.: Z teki pana Rzymkowskiego = poz. 293

Handel. Usługi

— DUSZCZYK, Michał.: Paczkomatowa wojna firm kurierskich = poz. 145
— GONTARZ, Sebastian.: Zamiast kupować, lepiej wynająć = poz. 139
— LEWANDOWSKA, Anna.: Trzy kolorowe, jarmarkowe dni = poz. 237
— MARCINIAK, Jola.: Klienci o nas zapomnieli = poz. 136
174. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Płocka inwazja tatuażu: czy się to komuś podoba czy nie... / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 26, s. 18, il. Rozmowa z pracownikami Family Ink w Płocku.
175. SZEWCZYK-JAROCKA, Mariola.: Świadomość klientów biura rachunkowego na temat szarej strefy / Mariola Szwczyk-Jarocka, Agata Andrzejewska. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T.28 (2018), s. 221-239, il.
Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Gastronomia. Żywnienie zbiorowe

— ASZTEMBORSKI, Jarosław.: „Wiosennie i smacznie podczas majówki w skansenie” = poz. 243
176. Bodzanów ma swój produkt tradycyjny! // eWyszogrod.pl. – 2019, nr 59, s. 1, il.
Lepiuchy bodzanowskie oficjalnym produktem tradycyjnym Bodzanowa.
— LEWANDOWSKA, Anna.: Morka: kiedyś bagienna, dziś europejska = poz. 260

Komunikacja. Transport. Łączność

177. DANIELUK, Jacek.: Sezon potrwa do końca listopada : miejskie rowery wróciły na ulice Płocka / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 14, s. 8, il.
Płocki Rower Miejski – stacje, wybudowane drogi rowerowe.
178. (JAC).: Test na cierpliwość : rozpoczęła się przebudowa al. Kilińskiego / (jac). // Tygodnik Płocki. - 2019, nr 26, s. 5, il.
Przebudowa alei Kilińskiego w ramach tzw. drugiego programu mobilności miejskiej, obejmującego także rozdział kanalizacji, budowę parkingu, zakup autobusów oraz instalację sygnalizacji oraz remont ulic Mostowej i Kolejowej wraz z nawierzchnią mostu im. Legionów Piłsudskiego.
— LEWANDOWSKA, Anna.: Halo! halo! tu stara poczta! = poz. 246
— **Podniebne** widowiska = poz. 268
179. TYBURA, Joanna.: Inżyniera Pruskiego pomysł na rowery na moście: jednośladem przez Wisłę / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 98, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.
Praca magisterska Krzysztofa Pruskiego „Projekt przebudowy ciągu pieszego wzdłuż mostu im. Legionów Józefa Piłsudskiego w Płocku na ciąg pieszo-rowerowy”.

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

— (jac).: Test na cierpliwość = poz. 178
180. KINALSKA, Eliza.: Bajońskie sumy za śmieci: Związek Gmin Regionu Płockiego przegłosował uchwałę

o podwyżkach / Eliza Kinalska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 26, s. 3, il.

Podwyżka cen za odbiór i zagospodarowanie odpadów na terenie Związku Gmin Regionu Płockiego.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Sucho! dbajmy o Wisłę, bo ona nas uratuje = poz. 112

181. ZAKRZEWSKI, Andrzej.: Wierni strażackiej dewizie: Bogu na chwałę ludziom na ratunek: Ochotnicza Straż Pożarna w Źródłach / ks. Andrzej Zakrzewski. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – 65,[14] stron: ilustracje; 22 cm.

Ochotnicza Straż Pożarna w Źródłach

ISBN 978-83-66171-13-8

OSP w gminie Tłuchowo oraz w diecezji płockiej.

Gospodarka mieszkaniowa

182. Kolejny rok za nami... / oprac. Marek Owsik. // Głos PSML-W. – 2019, nr 18(kwiecień), s. 14-15, il.

Działalność placówek kulturalno-oświatowych Płockiej Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej w 2018 r.

183. LEWANDOWSKA, Anna.: Mieszkanie na Manhattanie / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 101, s. 12

Planowanie budowy bloków na terenie po dawnym targowisku przy ul. Bielskiej.

184. NYCEK, Jan Bolesław.: MAGNAT – pierwsze inteligentne osiedle w Płocku-Podolszycach / Jan Bolesław Nycek. // M 4. – 2019, nr 1(31), s. 5, il.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Polityka

— (am).: Wybitny poseł II Rzeczypospolitej = poz. 227
— (kb).: Starcie kandydatów do europarlamentu = poz. 185
— LEWANDOWSKA, Anna.: O roku ów...: od tej daty zaczęła się wolna Polska = poz. 101

Unia Europejska

— DANIELUK, Jacek.: Płock w gronie laureatów = poz. 135
— **Fundusze** Europejskie na Mazowszu = poz. 13
— (jac).: Test na cierpliwość = poz. 178
185. (KB).: Starcie kandydatów do europarlamentu: głosowanie już w niedzielę / (kb). // Wiadomości PortalPłock. – 2019, nr 16, s. 5, il.
Debata „Młodzi w Europie” z udziałem kandydatów do Parlamentu Europejskiego.
— LEWANDOWSKA, Anna.: Anielski znaczy dobry = poz. 235
186. LEWANDOWSKA, Anna.: Za Polexitem by nie zagłosowali: Eurowybory / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 108, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.
Mieszkańcy wsi Białe i Klusek w gminie Gostynin. Artykuł zawiera tekst: Tak na ptn. Mazowszu wybraliśmy Unię Europejską (wyniki referendum akcesyjnego w 2003 r.)
187. ORŁOWSKA, Milena.: Może Europa w końcu tu przyjdzie: Eurowybory / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 120, dod. Magazyn Płock, s. 7, il.
Opinie mieszkańców płockiego osiedla Trzepowo nt. wyborów do PE, oczekiwań i korzyści z przynależności Polski do UE.

Partie polityczne

188. KŁOBUKOWSKI, Paweł.: Pomagam ludziom, żeby stali się aktywni // Gazeta Samorządność. – 2019, nr 41, s. 5, il.
Rozmowa z kandydatem Polski Fair Play R. Gwiazdowskiemu do Parlamentu Europejskiego – P. Kłobukowskiem.
— TYBURA, Joanna.: Zieloni chcą odebrać abp. Wielgusowi = poz. 199

Organizacje społeczne

189. „Działaj Lokalnie” – podsumowanie konkursu. // Powiat Płocki Dobrze Ułożony. – 2019, nr 15, s. 13-14, il.

Projekt zrealizowany przez Fundusz Lokalny Ziemi Płockiej, w którym wzięły udział organizacje, kluby oraz grupy nieformalne działające na terenie powiatu płockiego.

— Jol.: Wioślarze mają swoją „Edytę” = poz. 253

190. **Mali-wielcy** wojownicy. // Nasz Płock. – 2013, nr 4, s. 9, il. Projekt „Mali-wielcy wojownicy” Stowarzyszenia Instytut Doskonalenia Osobowości mający na celu zapobieganie nowotworom i pomoc w leczeniu dzieci chorych na nowotwory.

191. **OLCZAK, Joanna.**: Tu zawsze coś się znajdzie dla dzieci: jubileusz Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Płocku / Joanna Olczak; rozm. przepr. rad. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 23, s. 26, il.

Rozmowa z Joanną Olczak, prezesem zarządu oddziału Miejsko-Powiatowego TPD w Płocku.

— PAWLAK, Mariusz.: Wzrastaliśmy z Niepodległą = poz. 141

— WŁODKOWSKA, Katarzyna.: Ciebie proszę, masz milczeć = poz. 200

Polityka społeczna

— GARKOWSKI, Longin.: Wypracowanie Longina Garkowskiego = poz. 132

— JĘDRZEJKOWSKI, Jeremi.: Biznes odpowiedzialny, czyli jaki = poz. 149

Praca. Bezrobocie

— Biuletyn Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 7

— GURYN, Halina.: Po pomoc do konsultanta = poz. 167

— (kb): Murem za nauczycielami = poz. 222

192. **LEWANDOWSKA, Danuta.**: Aktywne programy rynku pracy realizowane przez Miejski Urząd Pracy w Płocku / Danuta Lewandowska, Małgorzata Olender. // Praca i Rozwój. - 2019, nr 2(10), s. 12-16, il.

193. **OLENDER, Daniel.**: Miejska Rada Rynku Pracy w Płocku / Daniel Olender. // Praca i Rozwój. – 2019, nr 2(10), s. 20-21, il.

194. Potencjał Płocka dla lokalizacji inwestycji z sektora nowoczesnych usług dla biznesu. // Praca i Rozwój. – 2019, nr 2(10), s. 17-19, il.

195. **SULKOWSKA, Anna.**: Można zarabiać na tym, co się lubi! / Anna Sulkowska. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2019, nr 3, s. 19, il.

Event w sierpeckim Centrum Kultury i Sztuki pn. „Od pasji do zawodu” zorganizowany przez Zespół Szkół nr 2 im. Zygmunta Wolskiego.

Opieka społeczna

— JĘDRZEJKOWSKI, Jeremi.: Biznes odpowiedzialny, czyli jaki = poz. 149

196. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Kapitalne pierwsze urodziny: pomysł na pomaganie / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 93, dod. Magazyn Płock, s. 6, il.

Pierwsza rocznica działalności wolontariackiego sklepu charytatywnego w Płocku.

— OLCZAK, Joanna.: Tu zawsze coś się znajdzie dla dzieci = poz. 191

197. **RAD.**: Mama i tata na zastępstwo: w powiecie sierpeckim potrzebne są wyjątkowe rodziny / rad. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 25, s. 13, il.

Powiatowy Dzień Rodzicielstwa Zastępczego.

Związki zawodowe

— GARKOWSKI, Longin.: Chciałbyś, żeby komuna wróciła? = poz. 82

— GARKOWSKI, Longin.: Wypracowanie Longina Garkowskiego = poz. 132

— (kb): Murem za nauczycielami = poz. 222

Zagadnienia socjologiczne

— LEWANDOWSKA, Anna.: Anielski znaczy dobry = poz. 235

— LEWANDOWSKA, Anna.: Za Polexitem by nie zagłosowali = poz. 186

— ŁEBKOWSKI, Tadeusz.: Musimy się bronić! = poz. 302

— ORŁOWSKA, Milena.: Może Europa w końcu tu przyjdzie = poz. 187

— PODGÓRSKA, Joanna.: Księża i księżeta = poz. 305

198. **TYBURA, Joanna.**: Jakość życia w pojedynkę: płoccy single / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 149, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 7, il.

Badanie jakości życia mieszkańców Płocka i powiatu płockiego

żyjących w jednoosobowych gospodarstwach domowych przez dr Marlenę Piekut z płockiej Filii Politechniki Warszawskiej.

Patologia społeczna

— LIBERA, Piotr.: [Ilu księży wykorzystywało...] = poz. 301

199. **TYBURA, Joanna.**: Zieloni chcą odebrać abp. Wielgusowi...: pedofilia w Kościele / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 120, dod. Magazyn Płock, s. 2

Pomysł odebrania abp. Stanisławowi Wielgusowi tytułu Honorowego Obywatela Miasta Płocka za rzekomy brak reakcji na pedofilskie czyny księży w diecezji płockiej.

200. **WŁODKOWSKA, Katarzyna.**: Ciebie proszę, masz milczeć: sprawa Marka Lisińskiego / Katarzyna Włodkowska, Katarzyna Surmiak-Domańska. // Gazeta Wyborcza. - 2019, nr 128, s. 1, 6-7, il.

Czy Lisiński był molestowany?: pojawiają się wątpliwości Marek Lisiński, były prezes Fundacji „Nie lękajcie się” pomagającej ofiarom molestowania przez duchownych.

Uroczystości. Obchody. Miejsca pamięci

201. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Radek, trzymaj prosto tę Konstytucję!: wielka historia z Płockiem w tle / Anna Lewandowska, Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 102, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

Żywy obraz, happening inspirowany obrazem Jana Matejki „Konstytucja 3 Maja 1791 roku” na płockim Starym Rynku, zorganizowany przez grupę teatralną POKiS-u pod kierunkiem aktora i reżysera Mariusza Pogonowskiego.

— MODRACKA, Patrycja.: Branżowe święto w Płocku = poz. 154

— **Pracownia** Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpca = poz. 131

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja

202. **STACHURSKA, Agnieszka.**: Płock chce terenów sąsiednich gmin : po prostu je sobie weźmiecie? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews. - 2019, nr 11, s. 5, il.

Dot. propozycji poszerzenia obszaru miasta Płocka kosztem gmin ościennych.

203. **TYBURA, Joanna.**: Płock chce przesunąć granice: gminy na to: „nie”: co planuje ratusz / Joanna Tybura. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 81, dod. Magazyn Płock, s. 4-5, il.

Samorząd terytorialny

204. **BURZYŃSKI, Przemysław.**: Ponad podziałami...: nowy przewodniczący Rady Powiatu / Przemysław Burzyński; rozm. // Kurier Sierpecki. - 2019, nr 23, s. 4, il.

Wywiad z nowym przewodniczącym Rady powiatu Sierpeckiego Przemysławem Burzyńskim .

- DANIELUK, Jacek.: Płock w gronie laureatów = poz. 135
- DANIELUK, Jacek.: Sezon potrwa do końca listopada = poz. 177
- DANIELUK, Jacek.: System ochrony zdrowia jest chory = poz. 212
- „Działaj Lokalnie” – podsumowanie konkursu = poz. 189
- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Aresztowanie wiceprezydenta Płocka Aleksandra Wernika w lutym 1940 r. w świetle dokumentów Gestapo = poz. 107

205. GÓRSKI, Roman.: Proinwestycyjny budżet subregionu płockiego / Roman Górski. // *Nasz Płock*. – 2019, nr 1(127), s. 14, il.

206. (JAC).: Majątki płockich radnych: nieruchomości, oszczędności, zarobki, samochody / (jac). // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 22, s. 5, il.

Majątki płockich radnych kadencji na lata 2018-2023.

— (jac).: Test na cierpliwość = poz. 178

— MAT.: Wielkie otwarcie stadionu miejskiego = poz. 264

207. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Dbam o zrównoważony rozwój Płocka / Andrzej Nowakowski; rozm. przep. Jan B. Nycek. // *Nasz Płock*. – 2019, nr 1(127), s. 5, il.

Rozmowa z prezydentem miasta Płocka Andrzejem Nowakowskim.

208. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Można snuć wspaniałe wizje, ale rzeczywistość skrzeczy / Andrzej Nowakowski; rozm. przep. Robert Azemski. // *Rzeczpospolita* – 2019, nr 122, dod. Życie Regionów, s. R1, R5, il.

Rozmowa z prezydentem miasta Płocka Andrzejem Nowakowskim.

— [p].: Płocczanie tłumnie przybyli na otwarcie nabrzeża = poz. 137

209. SAWICKA, Małgorzata.: Kontynuujemy wielkie dzieło rozwoju: rozmowa z Małgorzatą Sawicką, przewodniczącą Rady Gminy w Słupnie / Małgorzata Sawicka; rozm. przep. Andrzej Wiśniewski. // *Głos Słupna*. – 2019, nr 2(66), s. 13

— SIEMIĄTKOWSKI, Roman.: Konsekwentnie inwestujemy w płocką oświatę = poz. 225

210. STABIŃSKA, Agnieszka.: Licencja na wychowanie: szczęśliwe i mądre dziecko / Agnieszka Stabińska. // *Mazowsze. Serce Polski*. – 2019, nr 5, s. 14-18, il.

Karol Kacprzak z Płocka i Natalia Matłęga z Sikorza stypendystami „Mazowieckiego programu stypendialnego dla uczniów szczególnie uzdolnionych – najlepsza inwestycja w człowieka”.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Płock chce terenów sąsiednich gmin = poz. 202

— **Trudna** sytuacja w służbie zdrowia = poz. 214

— TYBURA, Joanna.: Płock chce przesunąć granice: gminy na to: „nie” = poz. 203

Wybory samorządowe

— KŁOBUKOWSKI, Paweł.: Pomagam ludziom, żeby stali się aktywni = poz. 188

— LEWANDOWSKA, Anna.: O roku ów...: od tej daty zaczęła się wolna Polska = poz. 101

— LEWANDOWSKA, Anna.: Za Poxitem by nie zagłosowali = poz. 186

— ORŁOWSKA, Milena.: Może Europa w końcu tu przyjdzie = poz. 187

Więziennictwo

211. MARCINIĄK, Jola.: Miasto za więziennym murem: w zakładzie karnym jest 50 proc. bandytów, 50 proc. życiowych pechowców / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 24, s. 19, il.

Spotkanie uczniów z płockimi osadzonymi.

Policja. Bezpieczeństwo publiczne

— DANIELUK, Jacek.: Śmierć na pikniku = poz. 251

— KWIATKOWSKA, Magdalena.: Policja Państwowa wobec wydarzeń wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku na Mazowszu = poz. 129

— STACHURSKA, Agnieszka.: Tragedia podczas Pikniku Lotniczego w Płocku = poz. 270

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

212. DANIELUK, Jacek.: System ochrony zdrowia jest chory: niełatwa sytuacja w Płockim Zakładzie Opieki Zdrowotnej / Jacek Danieluk. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 14, s. 11

Sesja Rady Miasta Płocka dotycząca funkcjonowania Płockiego Zakładu Opieki Zdrowotnej, w tym Szpitala św. Trójcy.

213. DOBRUCH, Anna.: O stomatologii, medycynie i życiu: rozmowa z Anną Dobruch / Anna Dobruch; rozm. przep. Anna Matuszewska. // *Ekstra Sierpc*. – 2019, nr 46, s. 1, 7, il.

— **Mali-wielcy** wojownicy = poz. 190

214. Trudna sytuacja w służbie zdrowia: obradował Sejmik Województwa Mazowieckiego / Opr. (gsh). // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 22, s. 17, il.

Sesja radnych województwa mazowieckiego dotycząca służby zdrowia.

215. WANECKI, Jarosław.: Perły i kamienie: 30 lat odrodzonego samorządu lekarskiego / Jarosław Wanecki. // *Gazeta Lekarska*. – 2019, nr 5, s. 23-25, il.

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Nauka

— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Sukces płockich studentów i Małachowiaków = poz. 230

— **Studia** Mazowieckie = poz. 58

Szkolnictwo wyższe

— TYBURA, Joanna.: Inżyniera Pruskiego pomysł na rowery na moście = poz. 179

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

216. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku: informator dla kandydatów na studia rok akademicki 2019/2020. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku, 2019. – 78 stron: ilustracje; 23 cm.

Politechnika Warszawska

— RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Sukces płockich studentów i Małachowiaków = poz. 230

— TYBURA, Joanna.: Jakość życia w pojedynkę = poz. 198

— ZIĘBA, Krzysztof.: Ze skansenu w przyszłość = poz. 138

Wyższe Seminarium Duchowne

— OSTROWSKI, Wojciech.: Książdz w błękitnej sutannie = poz. 108

Organizacje naukowe

Towarzystwo Naukowe Płockie

217. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: [Towarzystwo Naukowe Płockie w odrodzonej Polsce – recenzja] / Grzegorz Gołębiwski. // *Notatki Płockie*. – 2019, nr 2/259, s. 42-44, il.

Zawiera rec. książki: Towarzystwo Naukowe Płockie w odrodzonej Polsce / Zbigniew Kruszewski. – Płock, 2018.

Szkolnictwo. Oświata

218. (AB, AW): Oświata priorytetem samorządu gminnego: rok szkolny 2018/2019 w gminie Słupno – raport / (AB, AW). // Głos Słupna. – 2019, nr 2(66), s. 6, il.

219. BRENDA, Waldemar: Pod lupą bezpieki: nauczyciele i młodzież w powiecie sierpeckim w początkach lat 50. w świetle materiałów Urzędu Bezpieczeństwa / Waldemar Brenda. // Notatki Płockie. – 2019, nr 2/259, s. 32-41, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

220. GASIK, Małgorzata: Jakość gwarantowana doświadczeniem, czyli Mazowiecka Akademia Rozwoju Kompetencji Pracowników Instytucji Wspomagania w praktyce / Małgorzata Gasik. // Meritum. – 2019, nr 2, s. 65-73, il.

Biblioteki pedagogiczne jako instytucje wspierające szkołę.

221. (KATIA): Mistrz Savoir-Vivre; nagrodzeni i wyróżnieni / (katia). // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 15, s. 8, il.

III Powiatowy Konkurs Plastyczno-Wiedzowy Mistrz Savoir-Vivre.

222. (KB): Murem za nauczycielami: kilkaset osób na manifestacji na Starówce / (kb). // Wiadomości PortalPlock. – 2019, nr 15, s. 7, il.

Dot. strajku nauczycieli.

223. KURACH, Aurelia: Gminne podsumowanie roku szkolnego / Aurelia Kurach, Katarzyna Chlebowska. // Słowo Gozdowa. – 2019, nr 2(77), s. 14-17, il.

Gminne podsumowanie roku szkolnego 2018/2019 w Gozdowie.

224. KUŹNIEWSKA, Zofia: Z dziejów szkół katolickich w Płocku i w Polsce do XVII wieku / Zofia Kuźniewska. // Notatki Płockie. – 2019, nr 2/259, s. 3-10

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

— KWIATKOWSKI, Gabriel.: Szkolnictwo parafialne w diecezji płockiej. Stan badań, źródła i perspektywy badawcze = poz. 128

— LEWANDOWSKA, Anna.: Nauczyciel na całe życie = poz. 74
— NAWROCKA-SZMULEWICZ, Joanna.: Im zawdzięczam to, kim jestem = poz. 75

225. SIEMIĄTKOWSKI, Roman: Konsekwentnie inwestujemy w płocką oświatę / Roman Siemiątkowski; rozm. przepr. Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2019, nr 2(128), s. 3, il.

Rozmowa z zastępcą prezydenta miasta Płocka ds. polityki społecznej.

226. SK: Nauczyciele strajkują: raport / SK. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 15, s. 5, il.

Strajk nauczycieli na terenie powiatu sierpeckiego.

— szat.: Moc atrakcji podczas Nocy Muzeów = poz. 239

— TYBURA, Joanna.: Mamuty z FMŻ? czy raczej Bizony? = poz. 123

— TYBURA, Joanna.: Mamuty z FMŻ? czy raczej Bizony? = poz. 124

Szkolnictwo podstawowe

227. (AM): Wybitny poseł II Rzeczypospolitej: projekt sejm dzieci i młodzieży / (am). // Głos Słupna. – 2019, nr 2(66), s. 10, il.

Mieczysław Niedziałkowski - bohater prezentacji uczennic z SP w Słupnie w ramach projektu „Sejm Dzieci i Młodzieży”.

228. Jubileusz 100-lecia szkoły w Radzanowie / oprac. SP Radzanowie. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2019, nr 28, s. 6 il. Historia szkolnictwa w Radzanowie.

229. KOWALSKI, Tomasz: Szkoła ewangelicka w Sierpcu – krótki rys historii / Tomasz Kowalski. // Nasze Korzenie. – 2019, nr 2, s. 42-46, il.

Bibliogr.

— (lesz): Młodzi recytatorzy z dobrymi emocjami = poz. 308

Szkolnictwo ogólnokształcące

— (lesz): Młodzi recytatorzy z dobrymi emocjami = poz. 308

— MARCINIAK, Jola.: Miasto za więziennym murem = poz. 211

230. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa: Sukces płockich studentów i Małachowiaków: będą pracowali z noblistami / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 25, s. 17, il.

Udział płockich uczniów i studentów pod opieką Janusza Kempy w projektach CERN w Szwajcarii.

— ZOCHNIAK, Marta.: Badania archeologiczne przy dawnej Kolegacie Świętego Michała w Płocku w latach 2012-2014 = poz. 119

Szkolnictwo zawodowe

— OLENDER, Daniel.: Miejska Rada Rynku Pracy w Płocku = poz. 193

— SULKOWSKA, Anna.: Można zarabiać na tym, co się lubi! = poz. 195

Szkolnictwo specjalne

231. 50 lat Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Sierpcu. // Ekstra Sierpc. – 2019, nr 45, s. 9, il.

Obchody 50-lecia istnienia Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Sierpcu.

Przedszkola

232. BANACH, Aleksandra: Uczestniczyłam w doskonaleniu MARKPIW – refeleksje / Aleksandra Banach. // Meritum. – 2019, nr 2, s. 84-86, il.

Mazowiecka Akademia Rozwoju Kompetencji Pracowników Instytucji Wspomagania

233. Samorządowe Przedszkole w Łącku / oprac. Katarzyna Ogrodzińska, Gabriela Jaworska. // Gazeta Łącka. – 2019, nr 1(71), s. 31-33, il.

Najważniejsze wydarzenia, które miały miejsce w Samorządowym Przedszkolu w Łącku.

Kultura

— **MiastO!Żyje** = poz. 36

— **MiastO!Żyje** = poz. 37

— ORŁOWSKA, Milena.: Miasto cholernie zdolnych ludzi = poz. 76

— ORŁOWSKA, Milena.: Mocne wrażenia gwarantowane = poz. 115

Towarzystwa regionalne

— (gsz): Zwycięski mural w regionie = poz. 310

Domy kultury

234. CIURLEJ, Aneta: Gminny Ośrodek Kultury w Łącku / Aneta Ciurlej. // Gazeta Łącka. – 2019, nr 1(71), s. 15-18, il.

Uroczystości w Gminnym Ośrodku Kultury w Łącku.

235. LEWANDOWSKA, Anna: Anielski znaczy dobry: Eurowybory / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 114, dod. Magazyn Płock, s. 7, il.

Opinie mieszkanki Rogozina na temat UE i wyborów do PE.

Imprezy kulturalne

236. Dni Gąbina 2019 / oprac. W. Olszewski. // Echo Gąbina. – 2019, nr 2, s. 26-31, il.

— **Kolejny** rok za nami... = poz. 182

— LEWANDOWSKA, Anna.: Kto Płocczaninem Roku 2018? = poz. 73

237. LEWANDOWSKA, Anna.: Trzy kolorowe, jarmarkowe dni / Anna Lewandowska, Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 126, dod. Magazyn Płock, s. 11, il. Program 11. Jarmarku Tumskiego.

238. MAJEWSKA, Małgorzata.: 40 Dni Wisły w Wyszogrodzie / Małgorzata Majewska. // eWyszogrod.pl. – 2019, nr 59, s. 6-7, il.

— MODRACKA, Patrycja.: Brązowe święto w Płocku = poz. 154

— **Płoczczenie** są z Was dumni = poz. 77

239. SZAT.: Moc atrakcji podczas Nocy Muzeów: podpowiadamy, jak spędzić późny wieczór 18 maja / szat. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 20, s. 27, il.

Oferta płockich instytucji na Noc Muzeów 2019 roku.

Muzealnictwo

— szat.: Moc atrakcji podczas Nocy Muzeów = poz. 239

Muzeum Diecezjalne

— PIĘTKA, Włodzimierz.: Muza i pędzel = poz. 95

— SOBOCIŃSKI, Marek.: Rzeźby tworzą w dialogu z materiałem = poz. 100

Muzeum Mazowieckie

— ORŁOWSKA, Milena.: Kto pamięta Wandę Szrajberównę? = poz. 103

240. ORŁOWSKA, Milena.: Historia wielkiej ekspansji: Muzeum Mazowieckie w Płocku / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2019, nr 146, dod. Płockie Marki Siłą Regionu i Polski, s. 2, il.

241. SOBIERAJ, Leonard.: Skansen w Wiączeminiu, art-déco w Płocku / Leonard Sobieraj. // Kurjer Tumski. - 2019, nr 1, s. 3, 4, il.

Nowe obiekty Muzeum Mazowieckiego-otwarty skansen w Wiączeminiu oraz planowana kamienica ze zbiorami art-déco.

242. SOBIERAJ, Leonard.: „Tamarze” nie pozwolimy na wojazę / Leonard Sobieraj; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 24, s. 20, il.

Rozmowa z dyrektorem Muzeum Mazowieckiego-Leonardem Sobierajem.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

243. ASZTEMBORSKI, Jarosław.: „Wiosennie i smacznie podczas majówki w skansenie”: długi weekend w Muzeum / Jarosław Asztemborski. // Kurier Sierpecki. – 2019, nr 18 s. 6, il.

244. KUBIŃSKA, Izabela.: Nowe oblicze starych budowli / Izabela Kubińska. // Wieści Muzealne. – 2019, nr 1, s. 6, il.

Odrestaurowane obiekty Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu.

245. RUMIŃSKA, Joanna.: Kącik kolekcjonera: niedoceniane Joanna Rumińska. // Wieści Muzealne. – 2019, nr 1, s. 8-9, il. Placówki w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

— ZIĘBA, Krzysztof.: Ze skansenu w przyszłość = poz. 138

Regionalne Muzeum Poczty

246. LEWANDOWSKA, Anna.: Halo! halo! tu stara poczta! / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 114, dod. Magazyn Płock, s. 1, 4-5, il.

Prywatne Regionalne Muzeum Poczty Pawła Mieszkowicza w Płocku. Artykuł zawiera spis instytucji biorących udział w Nocy Muzeów.

Kultura fizyczna. Sport

247. BÓGDAŁ, Wojciech.: Łatwiej zostać mistrzem świata niż Polski / Wojciech Bógdał; rozm. przepr. Artur Szczepanik; artykuł powstał w współpracy z PKN Orlen. // Gazeta Polska Codziennie. – 2020, nr 112, s. 19, il.

Rozmowa z W. Bógdałem – trzykrotnym mistrzem świata w motoparalotniarstwie, członkiem Orlen Teamu.

248. BÓGDAŁ, Wojciech.: W niebie / Wojciech Bógdał; rozm. przepr. Krzysztof Tadej. // Niedziela. – 2019, nr 14, s. 22-23, il.

Rozmowa z W. Bógdałem – zawodnikiem Motoparalotniowej Kadry Narodowej, trzykrotnym mistrzem świata i dwukrotnym mistrzem Europy, członkiem Aeroklubu Polskiego.

249. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Czas na remont generalny / Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2019, nr 2(128), s. 14, il.

Podsumowanie sezonu piłkarskiego Orlen Wisły Płock 2018/2019.

250. DANIELUK, Jacek.: Pierwsza runda rozegrana w Płocku: Puchar Polski w Strzelectwie Czarnoprochowym / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. - 2019, nr 20, s. 18, il.

Zawody zorganizowane przez Klub Strzelecki „Grot” w Płocku.

251. DANIELUK, Jacek.: Śmierć na pikniku: zginął 58-letni pilot z Niemiec / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 25, s. 5, il.

Tragiczne wypadki podczas płockich pikników lotniczych.

— **Dni Chemika 8-9 czerwca 2019** = poz. 144

252. GCZ.: Wielkie wietrzenie płockiej szatni / GCZ. // Nasz Płock. – 2019, nr 2(128), s. 13, il.

Wisła Płock po sezonie 2018/2019.

253. JOL.: Wioślarze mają swoją „Edytę”: w 100-lecie PKOl i 100-lecie PTW / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 22, s. 30, il.

Uroczysty Płocki Piknik Olimpijski.

254. JÓŹWIĄK, Marek.: Chcemy głównie Polaków / Marek Józwiak; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 126, s. 8-9, il.

Rozmowa z nowym dyrektorem sportowym Wisły Płock – Markiem Józwiakiem o budowaniu zespołu na sezon 2019/20.

255. JÓŹWIĄK, Marek.: Nowy ambasador Płocka / Marek Józwiak; rozm. przepr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 143, dod. Tygodnik Płock, s. 9, il.

Rozmowa z nowym dyrektorem sportowym Wisły Płock – Markiem Józwiakiem.

— KINALSKA, Eliza.: Święto płocczan i pracowników ORLENU = poz. 151

256. KRUSZEWSKI, Jacek.: Drużyna potrzebuje rządu silnej ręki / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 82, s. 7, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock, Jackiem Kruszewskim nt. powołania nowego trenera Leszka Ojrzyńskiego.

257. KRUSZEWSKI, Jacek.: Idziemy zgodnie z planem / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 149, dod. Tygodnik Płock, s. 9, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock – J. Kruszewskim.

258. KRUSZEWSKI, Jacek.: Prezes Wisły Płock: kibice są dzisiaj wymagający / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Agnieszka Stachurska. // PetroNews. – 2019, nr 8, s. 14-15, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock Jackiem Kruszewskim.

259. KRUSZEWSKI, Jacek.: Przyklepać utrzymanie / Jacek Kruszewski; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2019, nr 115, s. 20-21, il.

Rozmowa z prezesem Wisły Płock, Jackiem Kruszewskim, na temat utrzymania się płockiej drużyny w ekstraklasie oraz zmian w zespole po zakończeniu rozgrywek.

260. LEWANDOWSKA, Anna.: Morka: kiedyś bagienna, dziś europejska: po remoncie nabrzeża / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2019, nr 149, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Klub żeglarski PTTK „Morka” w Płocku.

— LEWANDOWSKI, Andrzej.: W drodze na szczyt = poz. 92

- 261. MAŁACHOWSKI, Adam.:** Puchar nie dla Wisły / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza - Płock*. – 2019, nr 110, s. 12
Rozgrywki w Poznaniu o Puchar Polski PGNiG w piłce ręcznej.
- 262. MAŁACHOWSKI, Adam.:** Wraca Ojrzyński: zmiana trenera Wisły / Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 81, dod. *Magazyn Płock*, s. 1, 2, il.
- 263. MARCINIAK, Jola.:** Nie lubię siedzieć długo w jednym miejscu: Kamil Syprzak będzie grał we francuskim PSG / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 25, s. 30, il.
Rozmowa z Kamilem Syprzakiem, płocczaninem, byłym zawodnikiem Orlen Wisły Płock.
— MARCINIAK, Jola.: Płocczanie pokochali rower miejski = poz. 312
- 264. MAT.:** Wielkie otwarcie stadionu miejskiego / MAT. // *Ekstra Sierpc*. – 2019, nr 45, s. 4, il.
Otwarcie nowego stadionu miejskiego w Sierpcu.
- 265. OJRZYŃSKI, Leszek.:** Misja w Płocku to ogromne wyzwanie / Leszek Ojrzyński; rozm. przepr. Maciej Wąsowski. // *Przegląd Sportowy*. – 2019, nr 88, s. 18-19, il.
Rozmowa z nowym trenerem Wisły Płock.
- 266. OJRZYŃSKI, Leszek.:** Należę do ludzi odważnych i niecierpliwych / Leszek Ojrzyński; rozm. przepr. Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 20, s. 34, il.
Rozmowa z nowym trenerem Wisły Płock – Leszkiem Ojrzyńskim.
- 267. OJRZYŃSKI, Leszek.:** Trzeba być dobrym psychologiem: rozmowa z trenerem / Leszek Ojrzyński; rozm. przepr. Adam Małachowski. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 87, dod. *Magazyn Płock*, s. 9, il.
Rozmowa z nowym trenerem Wisły Płock.
- 268. Podniebne widowiska.** // *Kurjer Tumski*. – 2019, nr 1, s. 17, il.
Między innymi wspomnienia z otwarcia lotniska w Płocku.
- 269. Sportowiec Ziemi Sierpeckiej 2018.** // *Ekstra Sierpc*. – 2019, nr 42, s. 1, 8-9, il.
- 270. STACHURSKA, Agnieszka.:** Tragedia podczas Pikniku Lotniczego w Płocku: zginął niemiecki pilot / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2019, nr 12, s. 1, 9, il.
Śmierć pilota Ralfa Burescha podczas pierwszego dnia Pikniku Lotniczego.
- 271. SULIĆ, Renato.:** Karierę zakończę w Wiśle / Renato Sulić; rozm. przepr. Wojciech Osiński. // *Przegląd Sportowy*. – 2019, nr 118, s. 12-13, il.
Rozmowa z obrotowym w Orlen Wiśle Płock - Chorwatem Renato Sulić.
- 272. TYRION.:** Czy stać było na więcej? / Tyrion. // *Kurier Sierpecki*. – 2019, nr 25, s. 16, il.
Spadek drużyny „Kasztelan” Sierpc z IV ligi do Ligi Okręgowej Płockiej.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka

- 273. CZAJA, Kamila.:** Na (za)deptaku w Ciechocinku / Kamila Czaja. // *Twórczość*. – 2019, nr 6, s. 117-119
Zawiera rec. książki: *Zdrój* / Barbara Klicka. – Warszawa, 2019.
— KLICKA, Barbara.: Czytanie z ciała = poz. 87
- 274. LIBICH, Maciej.:** W sanatorium opresji / Maciej Libich. // *Nowe Książki*. – 2019, nr 5, s. 70-71, il.
Zawiera rec. książki: *Zdrój* / Barbara Klicka. – Warszawa, 2019.
— SROKA, Honorata.: Styl życia jest ważniejszy niż stan stopy finansowej = poz. 105

Życie literackie

- ŁAKOMSKI, Mirosław.: *Artystyczny Płock* = poz. 278
— MARCINIAK, Jola.: *Powieść dla wszystkich* = poz. 81

Poezja

- 275. DEJNECKI, Tadeusz.:** Gałązka tego miasta / Tadeusz Dejnecki. – Płock: Tadeusz Dejnecki, 2019. – 71 stron: ilustracje; 21 cm.
ISBN 978-83-6147-18-1

Proza

- 276. Bajki** znad Słupianki / redakcja Magdalena Kubacka. – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury Słupno z/s w Cekanowie, 2019. – 52 strony: ilustracje, errata; 30 cm.
ISBN 978-8364825-65-1
— KLICKA, Barbara.: *Czytanie z ciała* = poz. 87
- 277. OSTROWSKI, Jacek (1957-).:** Czarny wdowiec / Jacek Ostrowski. – Wydanie pierwsze. – Warszawa: Skarpa Warszawska, 2019. – 336 stron; 21 cm. – (Seria z Papugą. Mecenas Zuza Lewandowska; [2])
Powieść inspirowana prawdziwymi wydarzeniami
ISBN 978-83-66195-10-3

XIV. SZTUKA

- 278. ŁAKOMSKI, Mirosław (1950-).:** *Artystyczny Płock* / Mirosław Łakomski. – Wydanie I. – Płock: R2 Print Płock, 2019. – 454 strony: fotografie; 21 cm.
ISBN 978-83-65670-10-6

Architektura

- BANACH, Aleksandra.: *Uczestniczyłam w doskonaleniu MARKPIW – refleksje* = poz. 232
- 279. GRABOWSKI, Zbigniew.:** *Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka. część czwarta / Zbigniew Grabowski.* // *Nasze Korzenie*. – 2019, nr 16, s. 27-35, il.

Bibliogr.

- Historia dworów w Rembielinie, Rokiciu, Unierzyżu i w Cieślach.*
— GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.: [Okno na Kwiatka – recenzja] = poz. 121
— KUBIŃSKA, Izabela.: *Nowe oblicze starych budowli* = poz. 244
— (lesz).: *Na Kwiatka i Szerokiej* = poz. 122
— LEWANDOWSKA, Anna.: *Mieszkanie na Manhattanie* = poz. 183
— LEWANDOWSKA, Anna.: *30 płockich lat – tak zmieniło się nasze miasto* = poz. 70
— MARKOWSKI, Sławomir Paweł.: *Element szczególnie w otoczeniu – ślady: rotunda romańska na Wzgórzu Tumskim w Płocku* = poz. 118
— ORŁOWSKA, Milena.: *Mocne wrażenia gwarantowane* = poz. 115
- 280. PIĘTKA, Włodzimierz.:** *Gdzie nasz pierwszy męczennik?: lokalny pomnik historii / Włodzimierz Piętko.* // *Gość Niedzielny*. – 2019, nr 24, dod. *Gość Płocki*, nr 24/538, s. IV, il.
Dot. prac badawczych w kryptach znajdujących się pod płocką katedrą.
— POPLAWSKI, Bogdan.: *Siedziby władz miejskich w dawnym prywatnym mieście Żychlinie* = poz. 126
— ZOCHNIAK, Marta.: *Badania archeologiczne przy dawnej Kolegiacie Świętego Michała w Płocku w latach 2012-2014* = poz. 119

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

- 281. BINIEWICZ, Tadeusz.:** *Zamknąć w rzeźbie swoją duszę / Tadeusz Biniewicz; rozm. przepr. Grzegorz Czajkowski.* // *M 4*. – 2019, nr 1(31), s. 7, il.
— (katia).: *Malarstwo Adama Wojciecha Witkowskiego* = poz. 109
— *Lotnicza* gapa z zielonym wieńcem = poz. 83
— ORŁOWSKA, Milena.: *Historia wielkiej ekspansji* = poz. 240

- ORŁOWSKA, Milena.: Kto pamięta Wandę Szrajberównę? = poz. 103
- 282. ORŁOWSKA, Milena.:** Na Kwiatka jak w niebie: płocczanie z pasją / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 93, dod. *Magazyn Płock*, s. 1, 4-5, il.
- Pracownia Ikonograficzna Katarzyny Kobuszewskiej w Płocku przy ul. Kwiatka 9/4.
- ORŁOWSKA, Milena.: Z teki pana Rzymkowskiego = poz. 293
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Muza i pędzel = poz. 95
- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Zaczęł od Bolka i Lolka = poz. 84
- RZYMKOWSKI, Ryszard.: Płock = poz. 294
- SOBOCIŃSKI, Marek.: Rzeźby tworzę w dialogu z materiałem = poz. 100

Sztuka stosowana

- ORŁOWSKA, Milena.: Historia wielkiej ekspansji = poz. 240

Zabytki. Ochrona zabytków

- BIAŁA, Joanna.: Noce i dnie w Borowicach = poz. 106
- (eg).: Kraj lat dziecińczych = poz. 89
- (lesz).: Przedstawiamy zwycięzców w kategorii Kultura = poz. 311
- PENDRASZEWSKI, Mariusz.: Kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Gozdowie = poz. 303
- 283. WARCHOŁ, Maciej.:** Badania konstrukcji dachu kościoła pw. Ducha Św. w Sierpcu – dodatkowe materiały do dziejów budowy i przekształceń świątyni / Maciej Warchoł. // *Notatki Płockie*. – 2019, nr 2/259, s. 11-16, il.
- Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Teatr

- 284. Jerzy Szaniawski w Płocku** / oprac. Marek Mokrowiecki. // *Aktualności Teatru Płockiego*. – 2019, nr marzec-kwiecień, s. 16-18, il.
- Przedstawienia realizowane w Płocku na podstawie utworów Jerzego Szaniawskiego.
- LEWANDOWSKA, Anna.: Radek, trzymaj prosto tę Konstytucję! = poz. 201
- 285. MOKROWIECKI, Marek.:** Komedya w trzech aktach / Marek Mokrowiecki; rozm. przepr. Monika Mioduszewska-Olszewska. // *Aktualności Teatru Płockiego*. – 2019, nr marzec-kwiecień, s. 6-8, il.
- Rozmowa z reżyserem spektaklu „Dwa teatry” Jerzego Szaniawskiego.
- ORŁOWSKA, Milena.: Komedya małżeńska wszech czasów = poz. 287
- ORŁOWSKA, Milena.: Pokochaj Szaniawskiego = poz. 288
- 286. SZATKOWSKA, Lena.:** Srebrna Masko dla Magdy Tomaszewskiej: płocka scena świętowała Międzynarodowy Dzień Teatru / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 15, s. 4, il.
- WANECKI, Jarosław.: Dwa teatry = poz. 290

Recenzje teatralne

- 287. ORŁOWSKA, Milena.:** Komedya małżeńska wszech czasów: premiera teatralna / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 87, dod. *Magazyn Płock*, s. 10, il.
- Zawiera rec. przedstawienia: *Związek otwarty* / Dario Fo; reż. Mariusz Pogonowski; Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego, Płock.
- 288. ORŁOWSKA, Milena.:** Pokochaj Szaniawskiego: premiera w teatrze / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 81, dod. *Magazyn Płock*, s. 9, il.
- Zawiera rec. przedstawienia: *Dwa teatry* / Jerzy Szaniawski;

reż. Marek Mokrowiecki; Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego, Płock.

289. SZATKOWSKA, Lena.: Premiera „Dwóch teatrów” / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2019, nr 16, s. 12, il.

Zawiera rec. przedstawienia: *Dwa teatry* / Jerzy Szaniawski; reż. Marek Mokrowiecki; Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, Płock.

290. WANECKI, Jarosław.: Dwa teatry / Jarosław Wanecki. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 149, dod. *Tygodnik Płock*, s. 6, il. – (Terapia zastępcza na koniec sezonu)

Podsumowanie 44. sezonu Teatru Dramatycznego w Płocku.

Zawiera rec. przedstawienia: *Dwa teatry* / Jerzy Szaniawski; reż. Marek Mokrowiecki; Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego, Płock.

Muzyka

- *Dni Chemika* 8-9 czerwca 2019 = poz. 144
- KINALSKA, Eliza.: Święto płocczan i pracowników ORLENU = poz. 151
- (lesz).: Przedstawiamy zwycięzców w kategorii Kultura = poz. 311
- MAJEWSKA, Małgorzata.: 40 Dni Wisły w Wyszogrodzie = poz. 238
- MATUSIAK, Ewa L.: I my dotknęliśmy geniuszu = poz. 309
- 291. ORŁOWSKA, Milena.:** Weekend niebiańskich śpiewów: festiwal w katedrze / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 114, dod. *Magazyn Płock*, s. 8, il.
25. Festiwal Muzyki Jednogłosowej w Płocku. Wykonanie m.in. pieśni liturgicznych z Pontyfikatu Płockiego.

Film. Kino

- (lesz).: Przedstawiamy zwycięzców w kategorii Kultura = poz. 311

Fotografia

- 292. ORŁOWSKA, Milena.:** Niepokój fotografii: konkursy Płockiego Towarzystwa Fotograficznego / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 149, dod. *Tygodnik Płock*, s. 1, 8, il.
- 293. ORŁOWSKA, Milena.:** Z teki pana Rzymkowskiego: nabrzeże z przed (sic!) lat / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza*. – 2019, nr 126, dod. *Magazyn Płock*, s. 10, il.
- Album reprodukcji widoków płockiego nabrzeża wiślanego ze zbiorów Ryszarda Rzymkowskiego.
- 294. RZYMKOWSKI, Ryszard.:** Płock: Wzgórze Tumskie i Bulwary Wiślane: na starych pocztówkach i fotografiach z lat ok. 1872-1945 ze zbiorów Ryszarda Rzymkowskiego / autor, [wybór fotografii] Ryszard Rzymkowski; przedmowa Adama Struzika Marszałka Województwa Mazowieckiego, Andrzeja Nowakowskiego Prezydenta Miasta Płocka; słowo księdza profesora Michała Mariana Grzybowski. – Płock: Mediakolor, 2019. – TeKa (30 kart tablic); 30x40 cm.
- 295. STACHURSKA, Agnieszka.:** Mam na imię Sebastian: mam 7 ludzkich istnień na sumieniu... / Agnieszka Stachurska. // *PetroNews*. – 2019, nr 8, s. 1, 10, il.
- Projekt „Portret Sugestywny” Sylwestra Nesteruka.

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- BORMIŃSKA, Maria Małgorzata.: Jest taka ulica w Płocku... = poz. 97
- 296. Gostyniński** gościniec miłosierdzia / oprac. Brb. // *W Duchu i Prawdzie*. – 2019, nr 3, s. 5-7, il.
- Historia obrazu „Jezu ufam Tobie” autorstwa Eugeniusza Kazimierskiego i Henryka Kubika.
- 297. GOŹDZIEWSKA, Karolina.:** Betlejem orędzia Bożego

- Miłosierdzia / Karolina Goździewska. // Nasz Dziennik. – 2019, nr 98, dod. Nasz Magazyn, s. M8-M9, il.
- Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Płocku.
- 298. GÓRALSKI, Wojciech.:** Recepta Tridentinum w diecezji płockiej / Wojciech Góralski. // Studia Płockie. – T. 45 (2017), s. 53-80
- Streszcz. w jęz. ang.
- Synody diecezjalne po soborze trydenckim oraz działalność biskupów diecezji płockiej.
- 299. GRZYBOWSKI, Michał Marian.:** Wypisy z „Kroniki św. Bartłomieja w Płocku” 1945-1966 / Michał Marian Grzybowski. // Studia Płockie. – T. 45 (2017), s. 81-107
- 300. GRZYBOWSKI, Michał Marian.:** Zapiski ks. infułata dra Wacława Jezuska o kontaktach z mariawitami / Michał Marian Grzybowski. // Studia Płockie. – T. 45 (2017), s. 109-144
- KOWALSKI, Tomasz.: Szkoła ewangelicka w Sierpcu – krótki rys historii = poz. 229
- KUŹNIEWSKA, Zofia.: Z dziejów szkół katolickich w Płocku i w Polsce do XVII wieku = poz. 224
- KWIATKOWSKI, Gabriel.: Szkolnictwo parafialne w diecezji płockiej. Stan badań, źródła i perspektywy badawcze = poz. 128
- 301. LIBERA, Piotr.:** [Ilu księży wykorzystywało...] / Piotr Libera, Mirosław Milewski; rozm. przepr. Magdalena Mieśnik. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2019, nr 5, s. 515-521
- Dot. sposobów postępowania wobec sprawców i ofiar pedofilii na terenie diecezji płockiej.
- LIBERA, Piotr.: To nie chwilowy poryw serca = poz. 93
- 302. ŁEBKOWSKI, Tadeusz.:** Musimy się bronić! / Tadeusz Łebkowski; rozm. przepr. Krzysztof Gajkowski. // Nasz Dziennik. – 2019, nr 99, s. 13, il.
- Rozmowa z ks. Tadeuszem Łebkowskim, proboszczem parafii św. Maksymiliana Marii Kolbego w Płocku nt. prowokacji związanej z Grobem Pańskim.
- ORŁOWSKA, Milena.: Na Kwiatka jak w niebie = poz. 282
- OSTROWSKI, Wojciech.: Ksiądz w błękitnej sutannie = poz. 108
- 303. PENDRASZEWSKI, Mariusz.:** Kościół parafialny pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Gozdowie: historia, architektura, wyposażenie / Mariusz Pendraszewski. // Nasze Korzenie. – 2019, nr 2, s. 47-56, il.
- Bibliogr.
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Gdzie nasz pierwszy męczennik? = poz. 280
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Modłę się w ciemnej katedrze = poz. 91
- 304. PIĘTKA, Włodzimierz.:** Nowy zakon w diecezji: zmiany w duszpasterstwie / Włodzimierz Piętka. // Gość Płocki. – 2019, nr 21, dod. Gość Płocki, nr 21/535, s. IV, il.
- Zakon Misjonarzy Klaretynów w kościele św. Dominika.
- 305. PODGÓRSKA, Joanna.:** Księża i księżęta / Joanna Podgórska. // Polityka. – 2019, nr 25, s. 26-29, il.
- Listy kapłanów diecezji płockiej do bp. Piotra Libery.
- PUŚCIKOWSKA, Agata.: Drogi siostry Walentyny = poz. 98
- 306. SEWERYNIAK, Henryk.:** Boży rozgłos / Henryk Seweryniak; rozm. przepr. Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2019, nr 24, dod. Gość Płocki, nr 24/538, s. IV-V, il.
- Księża męczennicy z lat 1939-1945 związani z diecezją płocką.
- WARCHOŁ, Maciej.: Badania konstrukcji dachu kościoła pw. Ducha Św. w Sierpcu – dodatkowe materiały do dziejów budowy i przekształceń świątyni = poz. 283
- 307. Wierni Bogu i Ojczyźnie:** katechezy okolicznościowe o błogostawionych abp. A.J. Nowowiejskim i bp L. Wetmańskim / opracowanie i redakcja Dominika Ewa Dudzik. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2019. – 85, [3] strony; 21 cm.
- Na okładce: 20-lecie beatyfikacji
- WŁODKOWSKA, Katarzyna.: Ciebie proszę, masz milczeć = poz. 200
- ZAKRZEWSKI, Andrzej.: Wierni strażackiej dewizie = poz. 181

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki publiczne

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

308. (LESZ).: Młodzi recytatorzy z dobrymi emocjami: XLI Konkurs „Pięknie być człowiekiem” / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 23, s. 23, il.

Finał Konkursu Recytatorskiego im. Janusza Korczaka „Pięknie być człowiekiem”.

309. MATUSIAK, Ewa L.: I my dotknęliśmy geniuszu...: Książnica Płocka / Ewa L. Matusiak. // Bez Wierszówki. – 2019, nr 4, s. 64-65, il.

Wystawa „Stanisław Moniuszko. Dotknięty iskrą geniuszu” w ramach obchodów Roku Moniuszkowskiego.

Biblioteki pedagogiczne

— GASIŃSKI, Małgorzata.: Jakość gwarantowana doświadczeniem, czyli Mazowiecka Akademia Rozwoju Kompetencji Pracowników Instytucji Wspomagania w praktyce = poz. 220

Czasopiśmiennictwo

310. (GSZ).: Zwycięski mural w regionie / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 20, s. 26, il.

Pierwsze miejsce w Plebiscywie w kategorii „W regionie” dla muralu upamiętniającego żołnierzy Września 1939 r.

311. (LESZ).: Przedstawiamy zwycięzców w kategorii Kultura: XII edycja Plebiscytu „Z Tumskiego Wzgórza” / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 17/18, s. 5, il.

Laureaci w kategorii „Kultura” w Plebiscywie „Z Tumskiego Wzgórza”.

312. MARCINIAK, Jola.: Płocczanie pokochali rower miejski: rekreacja bardziej popularna niż sport zawodowy / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 19, s. 5, il.

Laureaci w kategorii „Sport i turystyka” w Plebiscywie „Z Tumskiego Wzgórza”.

313. [P].: Inwestycje miejskie znalazły uznanie płocczan: znamy zwycięzców XII edycji Plebiscytu „Z Tumskiego Wzgórza-Wydarzenie Roku 2018” / [p]. // Nasz Płock. – 2019, nr 1(127), s. 8, il.

314. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Zwycięzcy XII edycji Plebiscytu „Z Tumskiego Wzgórza”: „Bądź bezpieczny nad wodą”, rower miejski, koncert i mural niepodległościowy – najpopularniejsze / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2019, nr 15, s. 8-9, il.

INDEKS OSOBOWY

- (AB, AW). 218
 Akst, Arie. 79
 (am). 227
 Adamkowski, Arkadiusz 14a
 Andrzejewska, Agata 175
 Asiński, Wojciech 64
 Asztemborski, Jarosław. 243
 Azembski, Robert 208
 Banach, Aleksandra. 232
 Biata, Joanna. 106
 Bielasta, Barbara 80
 Bieńkowska, Małgorzata 53
 Bieroń, Elżbieta zob. Szubska-Bieroń, Elżbieta
 Biniewicz, Tadeusz. 281
 Bondyra, Michał 24
 Bormińska, Maria Małgorzata. 97
 Bógdał, Wojciech. 247, 248
 Brb 296
 Brenda, Waldemar. 219
 Burzyński, Przemysław. 204
 Cegłowska, Blanka. zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka.
 Chlebowska, Katarzyna 223
 Chmielewska, Maria 9
 Chudzyński, Marian. 120
 Ciurlej, Aneta. 234
 Czaja, Kamila. 273
 Czajkowski, Grzegorz 249, 281
 Danieluk, Jacek. 135, 177, 212, 250, 251
 Dąbrowski, Paweł 14
 Debich, Małgorzata 140
 Dejnecki, Tadeusz. 275
 Dobruch, Anna. 213
 Domańska, Katarzyna. zob. Surmiak-Domańska, Katarzyna.
 Dudzik, Dominika 307
 Duraj, Danuta. zob. Walczak-Duraj, Danuta.
 Duszczyk, Michał. 145
 Dwojnych, Andrzej 30, 125
 (eg). 89
 Furman, Tomasz. 146, 147
 Gajewski, Sławomir. 96, 113
 Gajkowski, Krzysztof 302
 Garkowski, Longin. 82, 132
 Gasik, Małgorzata. 220
 GCz. 252
 Gil, Ruti 79
 Głowacka, Mariola 49
 Gołębiewski, Grzegorz 47, 107, 217
 Gontarz, Jerzy 12
 Gontarz, Sebastian. 139
 Goździewska, Karolina. 297
 Góralski, Wojciech. 298
 Górski, Roman. 205
 Grabarz, Wojciech 92
 Grabowski, Zbigniew. 279
 GRK. 148
 Grochowska-Iwańska, Krystyna. 121
 Grzybowski, Michał Marian. 294, 299, 300
 Grzywacz, Jacek 69
 (gsz) 214, 310
 Guryn, Halina. 167
 Istał, Izabela 2
 Iwańska, Krystyna. zob. Grochowska-Iwańska, Krystyna.
 Jabłczyn, Adam 23
 (jac). 178, 206
 Jarocka, Mariola. zob. Szewczyk-Jarocka, Mariola.
 Jaworska, Gabriela 233
 Jędrzejkowski, Jeremi. 149, 150
 Jol. 253
 Józwiak, Marek. 254, 255
 Justyńska, Teresa. zob. Radwańska-Justyńska, Teresa.
 (katia). 109, 221
 Kawczyński, Kazimierz 111
 (kb). 185, 222
 Keller, Liliana 173
 Kinałska, Eliza. 78, 151, 180
 Klicka, Barbara. 87
 Kłobukowski, Paweł 11, 188
 Komuda, Jacek. 127
 Kopec, Wiesław 68
 Kordala, Tomasz 46, 117
 Kosek, Mirosław 59
 Koseski, Adam 58
 Kowalska, Iwona. zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalski, Krzysztof 88
 Kowalski, Tomasz. 229
 Kozakowska, Katarzyna 6
 Kozłowska, Ewa 2
 Kozubek, Elżbieta 32
 Krupińska, Sylwia 26
 Kruszewski, Jacek. 256, 257, 258, 259
 Kubacka, Magdalena 276
 Kubińska, Izabela. 244
 Kurach, Aurelia. 223
 Kuźniewska, Zofia. 224
 Kwiatkowska, Magdalena. 129
 Kwiatkowski, Gabriel. 128
 (lesz). 122, 308, 311
 Lewandowska, Anna. 70, 73, 74, 101, 112, 183, 186, 196, 201, 235,
 237, 246, 260
 Lewandowska, Danuta. 192
 Lewandowski, Andrzej. 92
 Libera, Piotr. 93, 301
 Libich, Maciej. 274
 Lipińska, Wiesława 31
 Łakomski, Mirosław 278
 Łebkowski, Tadeusz. 302
 Majewska, Małgorzata. 238
 Malczyk, Dariusz 38
 Małachowski, Adam 255, 257, 261, 262, 267
 Marciniak, Jola. 81, 136, 172, 211, 263, 312
 Markowski, Sławomir Paweł. 118
 MAT. 168, 264
 Matusiak, Ewa L. 309
 Matuszewska, Anna 10, 213
 Mazurska, Wiesława 2
 Michalska, Jolanta. 71
 Michnik, Adam 15
 Mieśnik, Magdalena 301
 Milewski, Mirosław 301
 Mioduszewska-Olszewska, Monika 285
 Modracka, Patrycja. 154
 Mokrowiecki, Marek 284, 285
 Nawrocka-Szmulewicz, Joanna. 75
 Nowakowski, Andrzej. 207, 208, 294
 Nycek, Jan Bolesław 29, 40, 99, 140, 141, 184, 207, 225
 Obajtek, Daniel. 155, 156
 Odolczyk, Marcin 22
 Ogonowska, Małgorzata 16, 102
 Ogrodzińska, Katarzyna 233
 Ojrzyński, Leszek. 265, 266, 267
 Olczak, Joanna. 191
 Olender, Daniel. 193
 Olender, Małgorzata 192
 Olszewska, Monika. zob. Mioduszewska-Olszewska, Monika.
 Olszewski, W 111, 236
 Opolski, Krzysztof 34
 Orłowska, Milena. 76, 103, 115, 134, 170, 187, 201, 237, 240, 282,
 287, 288, 291, 292, 293

- Osieński, Wojciech 271
 Ostrowski, Jacek 277
 Ostrowski, Wojciech. 108
 Owsik, Marek 182
 [p]. 137, 313
 Pawlak, Maciej 155
 Pawlak, Mariusz. 141
 Pawłaszczuk, Adam 30
 Pendraszewski, Mariusz. 303
 Perzyna, Łukasz 188
 Piekarski, Jacek 55
 Piekarski, Tomasz 116
 Piętko, Włodzimierz. 91, 93, 95, 280, 304, 306
 Piszczatowska, Justyna 159
 Podgórska, Joanna. 305
 Poptawski, Bogdan. 126
 Przygocka, Janina 61
 Puścikowska, Agata. 98
 Puzio, Agnieszka zob. Teterycz-Puzio, Agnieszka
 rad. 169, 197
 Radwańska-Justyńska, Teresa. 84, 230, 314
 red 133
 Robak, Waldemar. 86, 90, 110
 Rokita, Agata 12
 Rumińska, Joanna. 245
 Rutkowska, Elżbieta. 159
 Rzymkowski, Ryszard. 294
 Sakiewicz, Tomasz 155
 Sawicka, Małgorzata. 209
 Sekelecka, Sylwia 22
 Seweryniak, Henryk. 306
 Siek, Janusz 173
 Siemiątkowski, Roman. 225
 SK. 226
 Skibowska, Jadwiga. 171
 Sobieraj, Leonard. 241, 242
 Sobociński, Marek. 100
 Sokołowska, Joanna 5
 Sroka, Honorata. 105
 Stabińska, Agnieszka. 210
 Stachurska, Agnieszka. 48, 202, 258, 270, 295
 Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka. 174
 Struzik, Adam 294
 Sulić, Renato. 271
 Sulkowska, Anna. 195
 Surmiak-Domańska, Katarzyna 200
 Syperek, Anna 22
 szat. 239
 Szatkowska, Lena. 85, 286, 289
 Szatkowski, Tomasz 60
 Szczepanik, Artur 247
 Szewczyk-Jarocka, Mariola. 175
 Szkopek, Grzegorz. 160
 Szmulewicz, Joanna. zob. Nawrocka-Szmulewicz, Joanna.
 Szubska-Bieroń, Elżbieta 107
 Ślęzak, Patryk 28
 Tadej, Krzysztof 248
 Teterycz-Puzio, Agnieszka 87a, 94
 Tworkowski, Adam. 162
 Tybura, Joanna. 123, 124, 179, 198, 199, 203
 Typiak-Kowalska, Iwona 2
 Tyrion. 272
 Wachowski, Miłosz. 164
 Walczak-Duraj, Danuta 21
 Waluś, Konrad Jan. 104
 Wanecki, Jarosław. 215, 290
 Warchoń, Maciej. 283
 Wąsowski, Maciej 254, 256, 259, 265
 Węglińska, Anna 6
 Wielechowska, Małgorzata 33
 Wieteska, Tomasz 130
 Wiśniewski, Andrzej 209
 Wiśniewski, Janusz 67
 Włodkowska, Katarzyna. 200
 Woźniak, Adam. 165, 166
 Zakrzewski, Andrzej. 181
 Zegar, Tomasz 53
 Zięba, Krzysztof. 23, 138
 Ziętek, Janina 35
 Zochniak, Marta. 119

**Powyższy wybór jest częścią
 Bibliografii Mazowsza Płockiego
 w całości dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl.**

Opracowanie:
 Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
 Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego
 09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

NASI AUTORZY

- ANDRZEJ BUKOWSKI** — emerytowany profesor zwyczajny Politechniki Warszawskiej, w latach 1969–1973 organizator a następnie kierownik Oddziału Chemicznego, w latach 1974–1981 prorektor PW ds. Filii w Płocku, członek Towarzystwa Naukowego Płockiego
- MARIUSZ CELMER** — doktor nauk humanistycznych, absolwent Instytutu Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie, nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w Liceum Ogólnokształcącym nr I im. Marii Curie-Skłodowskiej w Makowie Mazowieckim
- AGNIESZKA CIECHOMSKA** — magister historii, kierownik Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego
- GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI** — doktor nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III Liceum Ogólnokształcącym w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego
- TOMASZ KOWALSKI** — magister ochrony dóbr kultury (spec. konserwatorstwo), doktorant nauk o sztuce, pracownik Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
- ZBIGNIEW KRUSZEWSKI** — profesor ucz. doktor habilitowany inżynier, rektor Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego
- KS. WOJCIECH KUĆKO** — doktor teologii, kapłan diecezji płockiej, pracownik badawczo-dydaktyczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku, dyrektor Wydziału ds. Rodzin Kurii Diecezjalnej Płockiej
- WALDEMAR ŁĄTKOWSKI** — doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, autor licznych artykułów i opracowań historycznych, współpracuje z takimi wydawnictwami regionalnymi jak „Ziemia Zawkrzeńska” i „Rocznik Mazowiecki”
- Autorki Bibliografii** — **Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska**